

การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืน
ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
กรณีศึกษาตำบลตะพงและแหลมรุ้งเรือง จังหวัดระยอง

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์วุฒิชชาติ สุนทรสมัย
ว่าที่ร้อยตรีธนาวุฒิ โรจนรุ่งทิวี
นางสาวเกศริน อิมเล็ก

มหาวิทยาลัยบูรพา

ทุนอุดหนุนการวิจัยโดย
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ISBN 978-974-384-372-3

พุทธศักราช 2550

ประกาศคุณูปการ

การศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และ ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ของตำบลตะพงและแหลมรุ้งเรือง จังหวัดระยอง สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณา และความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ อุปลัมภ์ อธิการบดี ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ พันธุ์วัฒนา รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัล ฉกรรจ์แดง คณบดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ พัชนี นนทศักดิ์ หัวหน้าภาควิชา บริหารธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ขอขอบคุณสำนักงาน คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ที่เปิดโอกาสและสนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้และ ขอขอบคุณหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ให้ความร่วมมือแก่คณะผู้วิจัยอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณผู้ประกอบการธุรกิจทุกท่าน ตลอดจนผู้ประกอบการธุรกิจที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ของตำบลตะพงและแหลมรุ้งเรือง จังหวัดระยอง ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และดูแล คณะผู้วิจัยในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นสิ่งบูชาพระคุณของ บิดา มารดา รวมถึงครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณของคณะผู้วิจัยทุกท่าน

รองศาสตราจารย์ ดร. วุฒิชชาติ สุนทรสมัย (หัวหน้าโครงการวิจัย)
ว่าที่ร้อยตรีธนาวุฒิ โรจนรุ่งทิวี (ผู้ร่วมวิจัย)
นางสาวเกศริน อิมเล็ก (ผู้ร่วมวิจัย)

- 5 ก.ย. 2551

243376

AQ 00 52234

๒๕๕๑/๑๗

เริ่มบริการ

20 ก.พ. ๒๕๕2

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง” จัดทำขึ้นตามวัตถุประสงค์ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ อีกทั้งเพื่อศึกษาปัญหาในการประกอบธุรกิจดังกล่าวในชุมชน ตลอดจนเพื่อส่งเสริมความร่วมมือกันของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์กับชุมชนให้มีศักยภาพอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านการตลาดที่จำเป็นต่อการประกอบการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ทำการศึกษาวัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อประกอบเป็นคู่มือ วิธีการประเมินผล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและระดับการนำความรู้ที่ได้รับ ไปประยุกต์ใช้ รวมทั้งวัดผลผลิตจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม

ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดพิจารณาโดยอาศัยหลักการจัดการเชิงระบบ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคิดในการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยใช้กลวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นหลัก การปรึกษาหารือ โดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากการประชุมชี้แจงแก่ผู้สนใจเข้ารับการอบรม ซึ่งสามารถกำหนดสถานที่ เนื้อหา เทคนิค วิธีการ สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

2. การดำเนินงาน ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันประชาสัมพันธ์โครงการ และดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดตามที่กำหนดร่วมกันไว้

3. ผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้ประเมินผลลัพธ์ของโครงการด้านความพึงพอใจและการประยุกต์ใช้ ดังนี้

3.1 ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 17 คนส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง มีอายุระหว่าง 31-35 ปี ซึ่งมีการศึกษาในระดับอ่านออกเขียนได้ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.2 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดต่อเนื้อหาที่มีความน่าสนใจ การบรรยายที่สนุกไม่น่าเบื่อ การบริการอาหารว่าง/อาหารกลางวัน สถานที่สะอาดและเหมาะสม รวมทั้งการได้แลกเปลี่ยนความรู้/ความคิดเห็น

3.3 ผลผลิตจากการถ่ายทอดฝีมือบรรรมมีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร เช่น ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ในฝันของชาวตะพงและแหลมรุ่งเรือง บทเพลงที่ร่วมกันแต่งและร้องที่แดนขึ้น โปรแกรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาได้พบว่า ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับลูกค้าเป็นอย่างมาก แต่ยังไม่ได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาด รวมทั้งการบริการยังขาดมาตรฐานที่เพียงพอ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทักษะด้านการบริหาร การใช้ภาษาอังกฤษ และการทำบัญชีและการเงินอย่างถูกต้องด้วย

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย คือ การติดตามผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ตลอดจนการเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นรูปธรรม การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยอาศัยทุนทางภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย นอกจากนี้ควรมีการศึกษาวิเคราะห์และระบุปัญหาของชุมชนรายรอบที่ได้รับผลกระทบต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่ต้องการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

Abstract

The study of the transference of knowledge of marketing to strengthen and sustain eco-tourism and home-stay business in Tapong sub-district and Laem Rung Reuag Community, Rayong province, aims to develop the entrepreneurs and other interest groups' capacities/efficiency, and to identify problems in conducting businesses in eco-tourism and home-stay business. In addition, this research also aims to promote the cooperation between the entrepreneurs and the community. This study is conducted in the form of participatory action research in order to transfer bodies of knowledge in the fields of marketing skills. The area of study, objectives, details, media, and evaluation criteria are scoped.

The study found that:

1. **Input factors:** the research is mainly conducted through first-hand practices, and consultation. This is performed in accordance with the concept of the participation in transferring of knowledge namely; marketing skills. It is cooperated by the target groups therefore details, techniques, methodology, and media can be well-determined.

2. **Processes:** the project is publicized, and the aforementioned skills are transferred.

3. **Results:** the evaluation of the project is portrayed in terms of satisfaction and the application of the knowledge as:

- 3.1 There are 17 participants in marketing training service. Mostly, the participants are women aged between 31-35 years with literary (primary) education to secondary education.

- 3.2 The participants are satisfied with an interesting lecture, meals, coffee break service, and the facts that the transference of marketing knowledge is practical and applicable.

- 3.3 The outputs of the training are different across on each objective and detail of the session. Some of those have been done in the forms of "Ideal Home-stay for people in community", co-composed songs, package and tour programs.

The results show that the entrepreneurs have gained the basic marketing skill; however, they still need practice on marketing skills, including English skills, and the accurate financial and accounting skills. It is acknowledged that the lack of cooperation among the entrepreneurs may be a major problem of eco-tourism and home-stay business in Tapong sub-district and Laem Rung Reung community, Rayong province.

The suggestion for further study is to monitor whether the marketing knowledge is practical and applicable in a real situation. Importantly, the community should build a strong community network in order to harmonize the community under the Thai local wisdom. Furthermore, the study of problems raised by surrounding communities affected from continual floods of tourists who want to experience homestay housing should be fruitful to conduct the future research.

สารบัญ

	หน้า
ประกาศคุณูปการ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิด.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว.....	10
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์.....	24
แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด.....	28
การวิเคราะห์ศักยภาพของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง.....	31
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการ ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง.....	32
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
	รูปแบบการวิจัย.....	47
	ประชากรและวิธีเลือกตัวอย่าง.....	48
	เครื่องมือในการวิจัยและขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้.....	50
	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
4	ผลการศึกษาวิจัย.....	54
	ผลการศึกษาสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบล ตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง.....	54
	ผลศึกษารูปแบบการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบ โฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง.....	59
	ผลการฝึกอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้.....	64
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	80
	สรุปผล.....	80
	ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้.....	85
	การอภิปรายผล.....	88
	ข้อเสนอแนะ.....	99
	บรรณานุกรม.....	101
	ภาคผนวก ก.....	106
	ภาคผนวก ข.....	109
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	110

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวทั่วไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	18
2.2	ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	19
4.1	การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค.....	63
4.2	เนื้อหาและหลักสูตรการฝึกอบรม.....	65
4.3	กิจกรรมการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด.....	66
4.4	วิธีประเมินผลของหลักสูตร.....	66
4.5	การดำเนินงานครั้งที่ 1 วันที่ 6 มิถุนายน 2549.....	67
4.6	การดำเนินงานครั้งที่ 2 วันที่ 7 มิถุนายน 2549.....	68
5.1	การให้บริการและอัตราค่าบริการของโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชน แหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง.....	94
5.2	การบริการและอัตราค่าบริการที่พัก อาหาร ตลอดฤดูกาลที่จัดทำขึ้น.....	95

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการศึกษา : องค์ประกอบของเที่ยวเชิงนิเวศ.....	7
2.1	โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล.....	13
2.2	องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	16
2.3	วิวัฒนาการแนวคิดและปรัชญาทางการตลาด.....	30
3.1	วิธีการศึกษาและถ่ายทอดความรู้.....	48
4.1	กิจกรรมกลุ่มโปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 1	77
4.2	โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 1	77
4.3	กิจกรรมกลุ่มโปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2	78
4.4	โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2	78
4.5	กิจกรรมกลุ่มโปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 3	79
4.6	โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 3	79
5.1	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	82
5.2	กรอบแนวคิดในการศึกษา : องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	89

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ในยุคแรกของประเทศไทยนั้นเริ่มต้นมาจากกลุ่มชาวประมงของเกาะยาว จังหวัดพังงาใน พ.ศ. 2537 และได้ขยายตัวไปตามภูมิภาคอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ภาคกลางที่จังหวัดนครนายก สำหรับภูมิภาคตะวันออกนั้นได้มีการดำเนินการในหลายจังหวัด อาทิ ตำบลตะพง จังหวัดระยอง และกิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์นี้มักเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ หรือนักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์จะสัมผัสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบกับการเรียนรู้วิถีชุมชนในเวลาเดียวกัน ซึ่งในการศึกษาวิจัยนี้คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาการประกอบการการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์ในตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยอง เพื่อให้ตอบสนองแผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยว พ.ศ.2544 - 2545 ที่ได้เสนอผังโครงสร้างการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกระยะที่ 2 (พ.ศ.2540-2549) และแผนปฏิบัติการเร่งรัดการกระจายประชากรไปสู่พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยเน้นการพัฒนาชุมชนเมืองให้มีบทบาทการท่องเที่ยว หรือที่เรียกว่าเมืองการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งประกอบด้วยชุมชนเมืองชายทะเล ได้แก่ ตำบลแสนสุข ตำบลอ่างศิลา ตำบลบางพระ เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง ตำบลบางเสร่ อำเภอสัตหีบ กิ่งอำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี อำเภอเมืองระยอง ตำบลบ้านเพ อำเภอบ้านฉาง ตำบลสุนทรภู่ และอำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ตำบลตะพงเป็นชุมชนแห่งแรกของจังหวัดระยองที่เปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 โดยชาวชุมชนตำบลตะพงกลุ่มหนึ่งของ หมู่ 1 จำนวน 3-4 หลังคาเรือน ซึ่งผู้นำกลุ่มมีอาชีพหลักเป็นครูและเป็นแกนนำในการรวมกลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ ของตำบลมาจัดบริการที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์ รวมทั้งดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาและกิจกรรมบันเทิงร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน เช่น กิจกรรมคูหนังฟังเพลงจากวงอังกะลุงที่บรรเลงโดยนักเรียนของโรงเรียนในหมู่บ้านและขับร้องโดยชาวบ้าน ทั้งนี้ชุมชนยังมีส่วนร่วมกำหนดเส้นทางจักรยานรอบหมู่บ้าน ตลอดจนการพัฒนาสินค้าจากผลผลิตทางการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หมูชะมวงกระป๋อง ทุเรียนทอด ขนมจีนข้าวกล็อง เป็นต้น

จนทำให้มีการเพิ่มจำนวนบ้านที่เข้าร่วมให้บริการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ถึง 20 หลังภายในปีเดียวกัน ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้คราวละไม่ต่ำกว่า 200 คน

การดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ของตำบลตะพงเช่นนี้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จากทุกภูมิภาคทั่วประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2543 การบริการดังกล่าวเกิดปัญหาการจัดการธุรกิจขึ้น เนื่องจากความไม่พร้อมด้านสาธารณูปโภคที่ไม่สามารถตอบสนองการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของธุรกิจโฮมสเตย์ประกอบกับไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การท้องถิ่น สืบเนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ชาวบ้านบางส่วนยังขาดความรู้และทักษะในการให้บริการ รวมทั้งความสามารถในการจัดการเชิงธุรกิจเพราะไม่เคยได้รับการอบรมในด้านนี้ก่อนเริ่มให้บริการ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้บริการด้อยคุณภาพ และทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับบริการที่พึงพอใจต่อไปจนส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสนับสนุนการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มชาวบ้านยังไม่มีความต่อเนื่อง ดังนั้นผู้นำกลุ่มจึงเห็นว่าควรเลิกกิจการ

จนกระทั่งในพ.ศ. 2544 สำนักงานเกษตรตำบลและสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลาง เขต 4 จังหวัดระยอง ได้ขานรับนโยบายรัฐบาลในการส่งเสริมฟื้นฟูการเกษตรยั่งยืนและพัฒนาแบบบูรณาการ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จึงเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบทัวร์ชิมผลไม้ขึ้นในพื้นที่ตำบลตะพง เนื่องจากสำนักงานเกษตรตำบลเห็นว่าผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้มีราคาไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและปัจจัยภายนอกต่าง ๆ จึงได้เข้ามาส่งเสริมและแนะนำการจัดพื้นที่สวน (Zoning) ให้เป็นระบบ และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ในโครงการ “ชิมผลไม้ อิ่มในสวน” เผยแพร่เส้นทางชมสวนผลไม้ประเภทต่าง ๆ เช่น เงาะ มังคุด ทุเรียน ลองกอง สละ และกระท้อน โดยเจ้าของสวนเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและเปิดสวนให้ชิมผลไม้ด้วย นับเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ทำรายได้และเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับเข้ามาในพื้นที่ตะพงเป็นจำนวนมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่จังหวัดระยองในระยะ 3 ปีที่ผ่านมามีมากกว่าล้านคน โดย พ.ศ. 2547 มีจำนวนนักท่องเที่ยว คือ 2,715,377 เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2546 ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยว 2,532,831 คน และ พ.ศ.2545 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 2,414,498 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549) จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรถือเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถนำทรัพยากรทางการเกษตรได้แก่ ผลไม้ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนมาเป็นจุดขายหรือสินค้าทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าว ได้ส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อนำจุดเด่นทางวัฒนธรรม วิถีความเป็นอยู่ของชุมชน ผลผลิตทางการเกษตร และสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในอนาคตกลับมาเป็นองค์ประกอบในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวด้วยแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรแบบองค์รวมเช่นนี้ เปรียบเสมือนรากแก้วของต้นไม้ใหญ่ที่คอยสอดส่องดูแลคูดับทรัพยากรท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้ได้เหมาะสมและยั่งยืน ดังนั้นหากจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบและให้ยั่งยืน จึงควรสร้างจุดดึงดูดในการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และมีแหล่งหรือสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนอย่างเหมาะสม ดังนั้นการมีที่พักแรมแบบโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอและมีคุณภาพจะทำให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้เรียนรู้และใกล้ชิดวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ชุมชนจำเป็นต้องพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควบคู่กับการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์อย่างเป็นระบบ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการโฮมสเตย์ให้สามารถบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้กิจการสามารถขยายตัวและเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างมิติใหม่ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

สืบเนื่องจากการวิจัยการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตำบลตะพง จังหวัดระยอง โดย วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และคณะ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ในพื้นที่ตำบลตะพง จังหวัดระยอง นั้นมีปัญหาการขาดทักษะในหลาย ๆ ด้าน คือ ทักษะด้านการให้บริการ ด้านการใช้ภาษาอังกฤษ ด้านการตลาด และด้านการบัญชีและการเงิน อันเป็นส่วนที่ช่วยในการรองรับนักท่องเที่ยวส่งผลให้ศักยภาพและความสามารถทางการแข่งขันในการประกอบธุรกิจของกลุ่มผู้ประกอบการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

คณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้ทำการวิจัยการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง เพื่อพัฒนาความสามารถทางการตลาดในอุตสาหกรรมที่พักแรมแบบ

โฮมสเตย์ โดยมีแนวคิดหลักเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจดังกล่าว ให้มีความรู้อันส่งผลต่อศักยภาพทางด้านต่าง ๆ เพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืนและเป็นการขยายโอกาสสร้างศักยภาพในการประกอบธุรกิจในสภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยขยายพื้นที่วิจัยอีกพื้นที่ คือ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง ซึ่งชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันทำที่พักแรมแบบโฮมสเตย์แห่งใหม่ของจังหวัดระยอง ซึ่งแต่เดิมบริเวณชุมชนแหลมรุ่งเรืองเรียกว่า “แหลมฉนวน” เพราะชาวบ้านที่อพยพมาอยู่นั้นมาจากคนทางจันทบุรี เกาะกูด เกาะกง และพื้นที่ตะพงเอง โดยเข้ามาทำอาชีพประมงและอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชุมชนแหลมรุ่งเรืองเป็นชุมชนที่ยังไม่มีระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ น้ำประปาและไฟฟ้า ยังต้องจุดเทียนหรือใช้แบตเตอรี่ในเวลากลางคืนช่วงหลังสี่ทุ่ม แต่ในชุมชนมีแผงโซลาร์เซลล์สะสมพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อปั่นไฟใช้ในช่วงเวลาเย็นถึงสี่ทุ่ม อย่างไรก็ตามชุมชนมีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันอย่างเคร่งครัด โดยคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงอวนปูม้า และเปิดบ้านให้ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริมตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ต่อเนื่อง ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2549-2554) ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อม ชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว ให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยการฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งศิลปกรรม และโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์มีเป้าหมายการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว ฉะนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์นั้น จึงเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีกิจกรรมการดำเนินการ 2 ด้านดังนี้

1. กิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาด สำหรับธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์เป็นการเน้นการให้ความรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participative Community Based Approach) ซึ่งมีวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะ (Coach) แนวคิดทางการตลาดที่เหมาะสมแก่ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ โดยการพัฒนาการคิดอย่างมีส่วนร่วมและคู่มือฉบับชุมชนเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2. กิจกรรมด้านสอนและสื่อการสอน การสอนใช้แบบไม่เป็นทางการ วิธีการสอนและสื่อการสอน ได้แก่ คู่มือการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการตระหนักรู้ ความเข้าใจในด้านการตลาดที่

เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งใช้เวลาการถ่ายทอดฝึกอบรม 2 ครั้ง ๆ ละ 6 ชั่วโมง รวมเป็น 12 ชั่วโมง รวมระยะเวลาการถ่ายทอดฝึกอบรมทั้งสิ้น 48 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผู้เข้าอบรมให้มีความรู้ด้านการตลาดในการประกอบการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
3. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือกันของผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์กับชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์มีความรู้ ความเข้าใจในด้านการตลาด และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
2. จำนวนนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในบริการเพิ่มขึ้น
3. จำนวนนักท่องเที่ยวที่กลับมาใช้บริการซึ่งเป็นผลของการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านการตลาดเพิ่มขึ้นร้อยละ 5
4. ทำให้ชุมชนได้รับความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้จากการฝึกอบรมเรื่องการตลาด และตระหนักถึงความต้องการของชุมชนและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อมหาวิทยาลัยบูรพาและสถาบันเครือข่าย

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง และโฮมสเตย์ชุมชนแหลมรุ่งเรือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
2. ระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน โดยสถานที่ดำเนินงานฝึกอบรม คือ ห้องประชุมของสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะพง และโฮมสเตย์ชุมชนแหลมรุ่งเรือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
3. ขั้นตอนการดำเนินงาน ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้
  - 3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการการบริหาร โครงการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทาง

ปฏิบัติในการดำเนินโครงการ

3.2 ดำเนินการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว องค์การบริหารส่วนตำบล และจดหมายเวียนเพื่อให้ผู้ประกอบการที่แพคเกจแบบโฮมสเตย์ทราบถึงหลักการ วัตถุประสงค์ และแนวทางองค์ความรู้และการฝึกอบรม

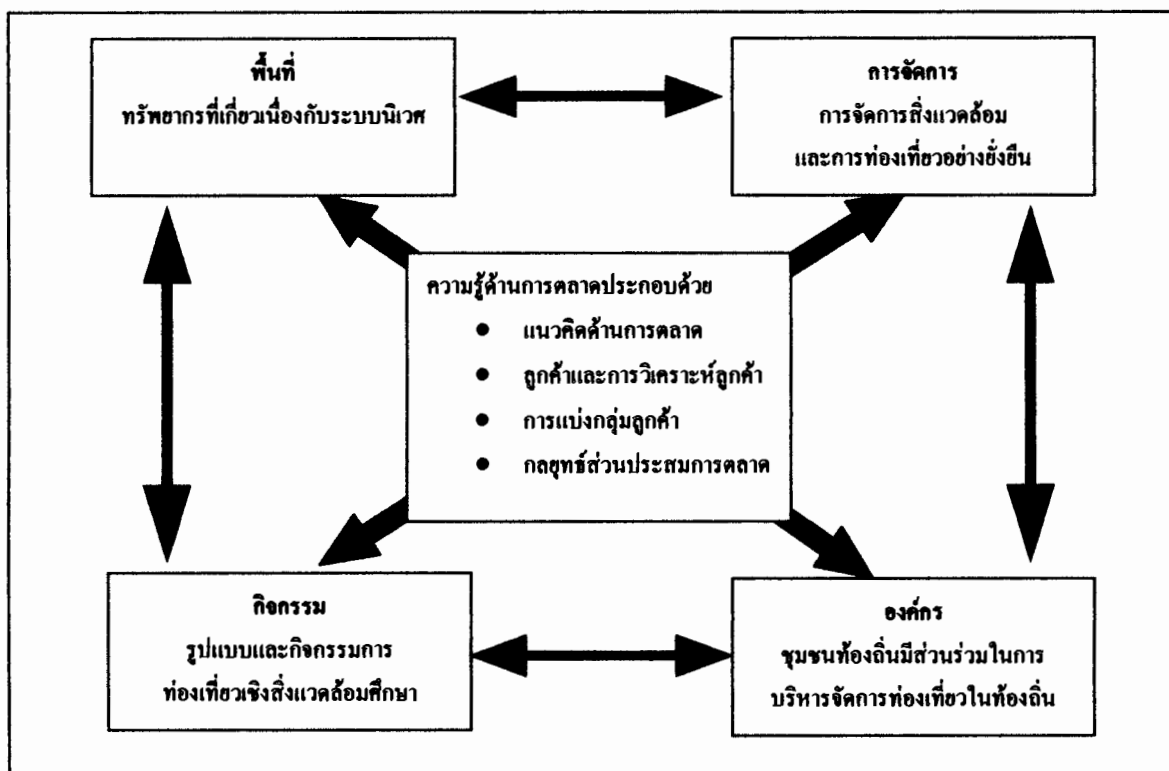
3.3 ประชุมสัมมนาผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะผู้วิจัย วิทยากร ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้สนใจที่แพคเกจแบบโฮมสเตย์เพื่อเผยแพร่แนวคิดและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ

3.4 ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการที่แพคเกจแบบโฮมสเตย์ตามที่ได้วางแผนไว้

3.5 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด และสรุปผลการดำเนินงานของโครงการ

กรอบแนวความคิด

กรอบแนวความคิดในการวิจัยนี้ (ภาพที่ 1.1) สอดคล้องกับแนวคิดหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลายทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีชุมชน ทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียงและแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิจัยนี้ตระหนักว่าองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันได้แก่ พื้นที่ การจัดการ กิจกรรมและองค์กร ควรมีความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นพลังผลักดันให้ชุมชนได้รับรู้หรือตื่นตัว เห็นความสำคัญและสำนึกในการอนุรักษ์ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ให้เป็นจุดดึงดูดของแขกผู้เยี่ยมชมประทับใจเมื่อมาได้เยือน

ศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประกอบการด้าน การท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา : องค์กรประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด ด้วยการเดินทางจาก สถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งตามความสมัครใจ โดยมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยว กับธุรกิจบริการต่าง ๆ และประชาชนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวตาม แหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การศึกษาเรียนรู้

วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงเทคโนโลยีชาวบ้านอันเกิดจากภูมิปัญญาอื่น ๆ ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว โดยผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ การท่องเที่ยวแบบนี้จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการสร้างงานและการกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนด้วย

ทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง

นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปเยือนจังหวัดนั้นด้วยวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การทำงานประจำหรือการศึกษา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทย อันเป็นผลจากประสบการณ์ที่สั่งสมผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ศักยภาพของการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมในคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือน คุณลักษณะหรือคุณสมบัติดังกล่าวมีความแตกต่างกันตามประเภทของแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งต้องอาศัยธรรมชาติของระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ หมายถึง สถานที่พักแรมที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านที่เป็นผู้ให้บริการ หรืออยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับเจ้าของบ้าน เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมประจำวันกับเจ้าของบ้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักร่วมแบบโฮมสเตย์ หมายถึง การดำเนินการประกอบการบริหารจัดการธุรกิจที่ได้ผลการตอบแทนจากการจัดหาสถานที่พักและอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวและบริหารอื่น ๆ โดยเจ้าของเป็นผู้ให้บริการ และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมประจำวันกับเจ้าของบ้าน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ หมายถึง การสอนและการใช้สื่อการสอนเพื่อให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ตามเนื้อหา เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กระบวนการ ตลอดจนการประเมินผลที่กำหนดขึ้น

การตลาด หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ เสนอบริการด้านที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม กิจกรรมนันทนาการ และการเดินทางคมนาคม และอื่นๆ เพื่อจูงใจและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจในระยะยาว โดยผู้ประกอบการบรรลุเป้าหมายในการบริการอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ด้านการตลาด หมายถึง เนื้อหาที่เกี่ยวกับการตลาดที่ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายการตลาด การแบ่งกลุ่มลูกค้า การเลือกเป้าหมาย การวางตำแหน่งบริการ การกำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมการตลาด ได้แก่ บริการ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด ตลอดจนการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง มุ่งศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องใน 6 ประเด็นตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์
3. แนวคิดและปรัชญาการตลาด
4. การวิเคราะห์ศักยภาพของประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
5. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดบทบาทการพัฒนาประเทศในอนาคตอย่างเหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาที่ต้องสอดคล้องกับศักยภาพและบทบาททางเศรษฐกิจของพื้นที่ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมวางรากฐานการพัฒนาให้เป็นสังคมที่เข้มแข็ง มีระบบบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ ขณะเดียวกันพยายามดึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยที่มีจุดเด่น คือ การประนีประนอม เปิดกว้าง เป็นแกนประสานความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติภาพในชุมชน อีกทั้งมุ่งสร้างศักยภาพด้านการผลิตและบริการ เพื่อเตรียมพัฒนาประเทศสู่ความเป็นฐานเศรษฐกิจของภูมิภาค โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรและอาหาร เพื่อพัฒนาเป็น “ฐานการท่องเที่ยว” ที่หลากหลาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ได้ตระหนักถึงปัญหาการพัฒนาประเทศต่าง ๆ ที่ไร้ระเบียบและขาดทิศทางที่เหมาะสม ดังเช่น การลงทุน ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ไม่ได้คำนึงถึงผังเมืองและผังภาค ทำให้การขยายตัวของชุมชนกระจุกกระจายไม่เป็นระเบียบ ตัวเมืองขยายตัวโดยขาดโครงสร้างพื้นฐานรองรับอย่างเพียงพอ กระทบกับการนำพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ผิดประเภท โดยมีได้คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ และการลงทุนของภาครัฐ การขยายฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วโดยขาดมาตรฐานการประกอบกรที่เหมาะสมและไม่มีการบังคับใช้มาตรการควบคุมมลพิษอย่างจริงจัง ทำให้เกิดปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและสภาวะแวดล้อมของชุมชนโดยตรงมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการดูแล บำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเป็นระบบทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม และโบราณสถานหลายแหล่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม สูญเสียคุณค่าและความงามลงตามลำดับในเวลาอันรวดเร็ว (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2544) ด้วยเหตุนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 ซึ่งแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยการวาง-แผนการจัดการผังเมือง สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนี้

1. ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งศิลปกรรมและโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
2. ใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน
3. อนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศไม่เพียงแต่ทางเศรษฐกิจแต่สามารถสร้างความยั่งยืนทางสังคมได้ด้วย ทั้งนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรงานประจำของมนุษย์ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544, หน้า 44) ซึ่งมีจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวที่จำกัดอยู่ที่การพักผ่อนเพิ่มเติมจากนิยามที่ จูซามาส จันทรรัตน์ (2541, หน้า 9, อ้างอิงใน Leiper, 1979, p.390) ที่ครอบคลุมถึงจุดประสงค์อื่น ๆ ของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้ “การท่องเที่ยวคือ ระบบซึ่งเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไป” และนิยามของวรรณ ศิลปอาษา (2544, หน้า 31) ซึ่งกล่าวว่า การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งด้วยความสมัครใจเป็นการชั่วคราว โดยมี

วัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน สถานที่เหล่านั้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวหลากหลายที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

ดังนั้น ความหมายของการท่องเที่ยวที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด ด้วยการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งตามความสมัครใจ โดยมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจบริการต่าง ๆ และประชาชนในท้องถิ่น

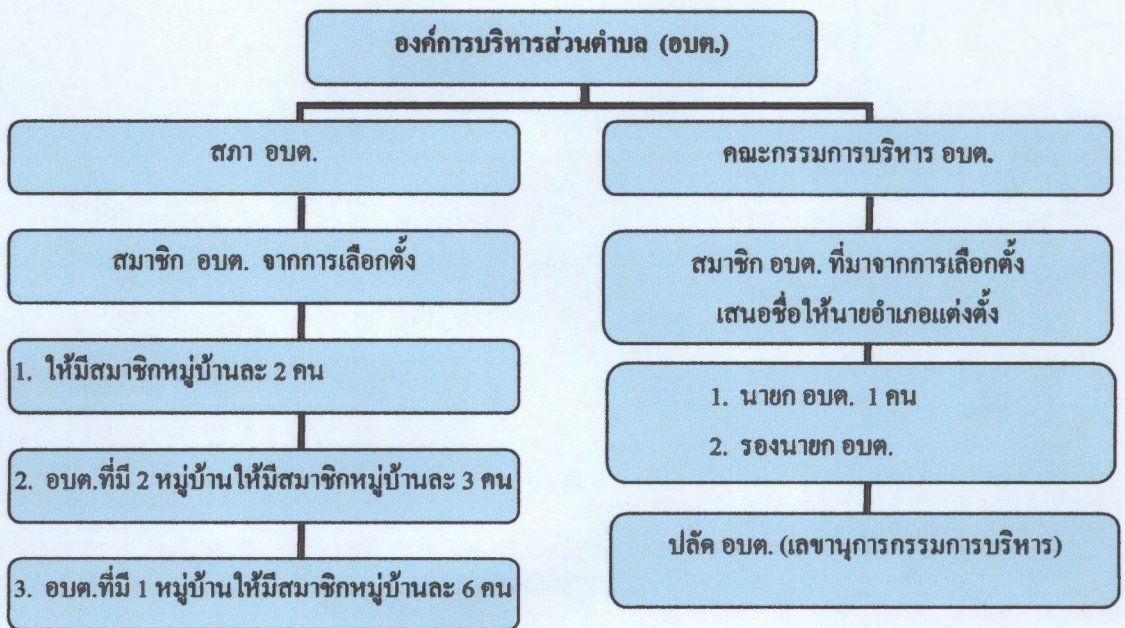
ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของการท่องเที่ยว คือ หน่วยงานหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งได้หลายรูปแบบด้วยกัน การแบ่งตามลักษณะของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรูปแบบที่ได้ความนิยมเป็นอย่างมาก โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่ให้บริการนักท่องเที่ยวโดยตรง หมายถึง กลุ่มที่ให้บริการนักท่องเที่ยวโดยตรง ประกอบด้วย ธุรกิจคมนาคมขนส่ง ธุรกิจที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจสินค้าที่ระลึก เป็นต้น แม้ว่าธุรกิจต่าง ๆ เหล่านี้ขายสินค้าและบริการให้ทั้งแก่บุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว แต่ยังคงถือว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้โดยตรงในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว

2. กลุ่มที่ให้บริการสนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย บริการพิเศษต่าง ๆ เช่น ผู้จัดทำเอกสารการท่องเที่ยว หน่วยศึกษาวิจัยด้านการท่องเที่ยว กลุ่มที่ผลิตสินค้าเกษตรกรรมและแปรรูปสินค้าเกษตรกรรม เป็นต้น ธุรกิจกลุ่มนี้อาจมิได้ผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อขายแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง แต่ทำหน้าที่ในการส่งต่อสินค้าหรือบริการให้แก่กลุ่มแรก ซึ่งถือว่าการกลุ่มที่สองนี้มีความสำคัญในการสนับสนุนอุตสาหกรรมบริการเช่นกัน

3. กลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย นักวางแผน หน่วยงานรัฐบาล เช่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันการเงิน นักลงทุน สถาบันการศึกษา สถาบันฝึกอบรมและอาชีพ องค์การเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐจะมีบทบาทในฐานะเป็นผู้กำหนดคนโยบายการบริหารประเทศ มีหน้าที่กำกับวางแผน โดยกำหนดแผนหลัก (รวมทั้งแผนรอง ระดับภาค ระดับจังหวัด และแผนปฏิบัติการระดับพื้นที่) การออกกฎหมายและกฎระเบียบ ติดตามงานด้านการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว และผลักดันแผนการดำเนินการด้านงบประมาณ โดยประสานงานไปยังหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องการพัฒนาการท่องเที่ยวทางด้านการวางแผน อาทิ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure of Development) ที่เป็นการลงทุนด้านสาธารณูปโภค เช่น การสร้างเส้นทางหลวง การตัดถนนเข้า - ออกหมู่บ้าน ประปา ทำอากาศยานหรือสนามบิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการบริหารและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่นั้น มีปัจจัยหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่น นักท่องเที่ยว ตลอดจนชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว องค์กรปกครองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนมาก คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งตามนโยบายรัฐบาล อบต. จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบโดยตรง เพราะในฐานะเจ้าของพื้นที่ อบต. มีหน้าที่คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามแผนแม่บทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์กรบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้กำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบล : (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 152) ดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างขององค์กรบริหารส่วนตำบล

องค์กรบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ทั่วไป พัฒนาคำบาลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
2. อำนาจที่ต้องทำในเขตองค์กรบริหารส่วนตำบล

2.1 จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

2.2 รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัด มูลฝอย และสิ่งปฏิกูล

2.3 ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ

2.4 ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

2.5 ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

2.6 ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ

2.7 คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.8 บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

2.9 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

3. อำนาจหน้าที่ที่อาจจัดทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

3.1 ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

3.2 ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น

3.3 ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ

3.4 ให้มีและบำรุงรักษาสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และ

สวนสาธารณะ

3.5 ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์

3.6 ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว

3.7 บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร

3.8 การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

3.9 หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล

3.10 ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม

3.11 กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

3.12 การท่องเที่ยว

3.13 การผังเมือง

องค์การบริหารส่วนตำบลออกข้อบัญญัติตำบลเพื่อใช้บังคับภายในตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อ กฎหมาย หรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยจะกำหนดค่าธรรมเนียมหรือกำหนด โทษปรับไม่เกิน 500 บาท นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องทำหน้าที่ด้านการท่องเที่ยว ในเขตพื้นที่ด้วย ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ที่กำหนดแผนและขั้นตอน

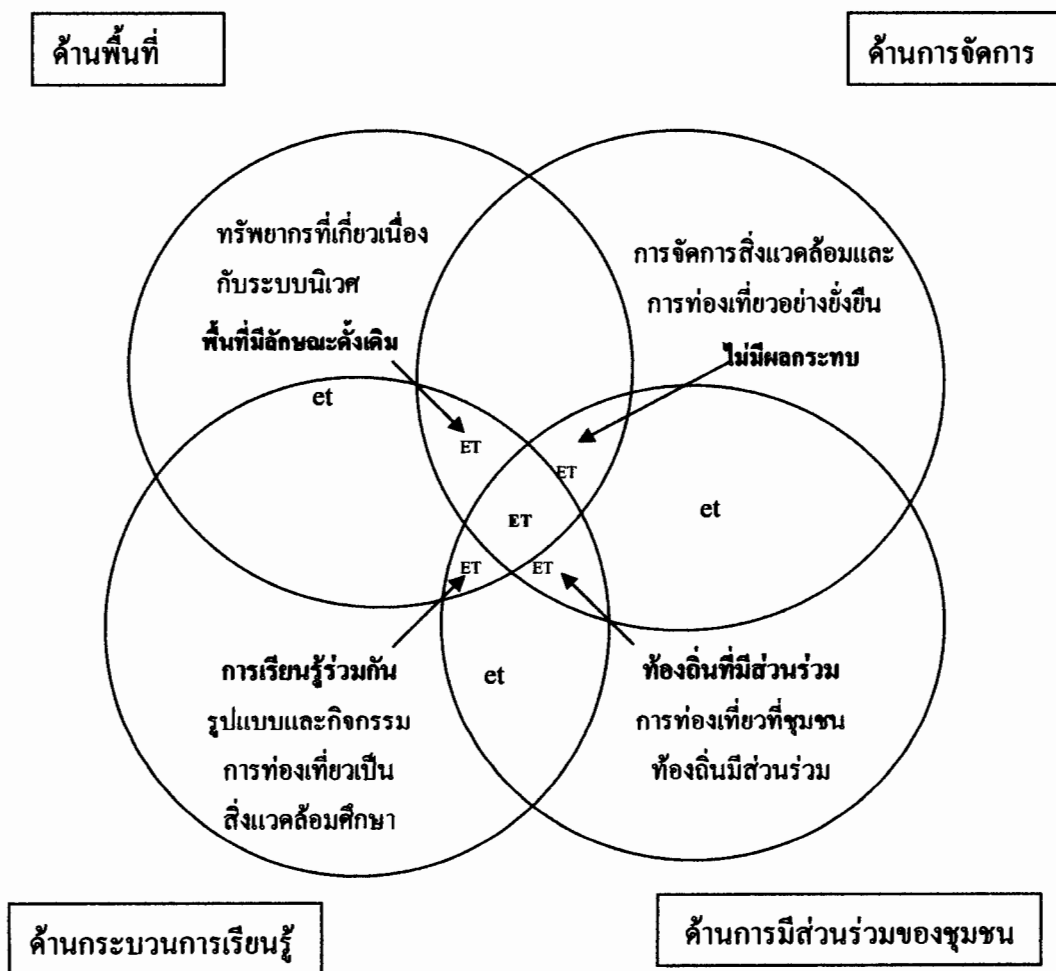
การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังกำหนดให้เทศบาลเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว

สถาบันต่าง ๆ และนักวิชาการหลายคนได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า “Eco-tourism” ซึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology ที่แปลว่า นิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หมายถึง การท่องเที่ยว และองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐควีนสแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เนื่องจากมุ่งเน้นสิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง อันจะช่วยเพิ่มความรู้แก่ นักท่องเที่ยวและเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น (นำชัย ทนุผล, 2543) ในขณะที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ และเป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ โดยผู้เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ร่วมกันภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546) นอกจากนี้องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ได้อธิบายลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเอกสารเผยแพร่ พ.ศ. 2545 ไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. คำนึงถึงธรรมชาติ
2. ให้ความรู้และสื่อความหมาย
3. เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มขนาดเล็ก
4. ลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ
5. ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น
6. กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์

จากความหมายและคำจำกัดความข้างต้น สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้ในการศึกษานี้ว่าเป็นการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ การส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนซึ่งพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงเทคโนโลยีชาวบ้านที่เกิดจากภูมิปัญญาอื่น ๆ ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว โดยผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเรียนรู้ร่วมกันด้วย มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น รายละเอียดดังปรากฏในภาพที่ 2.2 (มิตรา สามารถ, 2543, หน้า 25-27)

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมายเหตุ : ET, ET, and et แสดงความเข้มข้นหรือบทบาทความสำคัญที่มีผลกระทบต่อระบบการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ

จากภาพที่ 2.2 แสดงขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังรายละเอียด 4 ด้านต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่

การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก หรือการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based Tourism) เป็นสำคัญ ได้แก่ ดิน หิน น้ำ ป่าไม้ ภูเขา ทะเล ชายหาด น้ำตก ตลอดจนสิ่งที่มีชีวิตที่อยู่อาศัยในแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ หรืออาจเรียกว่าเป็น การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบนิเวศ (Ecological-based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ

การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นการจัดการที่มุ่งการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างทะนุถนอมครอบคลุมถึงการอนุรักษ์และปกป้องรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีการป้องกันและการกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably-managed Tourism)

3. องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้

การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงนับว่าเป็นการท่องเที่ยวบนฐานของสิ่งแวดล้อมศึกษาที่แท้จริง (Environmental Education - based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น (Involvement of Community or People Participation) ซึ่งตลอดกระบวนการความร่วมมือเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้นี้หมายรวมถึงเกิดการกระจายรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และได้รับผลตอบแทนแก่ชุมชนและกลุ่มชนโดยรวม เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการติดตามให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ซึ่งท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจาก

ประชาชนในระดับรากหญ้าจนถึงฝ่ายปกครองท้องถิ่นรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวพักแรมทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation-based Tourism)

ในการทำงานเดียวกัน หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านครบสมบูรณ์ก็จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความสมบูรณ์จะแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ “ET” หมายถึงความเข้มข้นและระดับความสำคัญต่อระบบการท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีมาก เช่น คนหรือชุมชนในพื้นที่ตำบลตวงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองเปิดบ้านเป็นที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก โดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวจากการเปิดให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการทำประมง เป็นต้น หากขาดหรือปราศจากความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งนั้น ๆ ก็จะลดความสมบูรณ์ลงตามลำดับเป็น “E” หรือหากมีองค์ประกอบเพียง 2 ด้าน ความสมบูรณ์ของพื้นที่จะแสดงผลเป็น “e” หมายถึงความเข้มข้นในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวมีน้อย ตัวอย่างกิจกรรม เช่น กลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ทำอาหารมาส่งให้แขกที่มาพักโฮมสเตย์ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะมีความแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวทั่วไป 4 ประการ ดังตารางที่ 2.1 คือ

ตารางที่ 2.1 ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวทั่วไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวทั่วไป	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1. เน้นการเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว กำไรจากการมีนักท่องเที่ยวมาพักแรม เป็นต้น	1. เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นหลักและรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นรอง
2. ไม่จำกัดรูปแบบและจำนวนของ นักท่องเที่ยว	2. จำกัดรูปแบบและจำนวนของนักท่องเที่ยวที่มุ่ง ความเป็นธรรมชาติที่ปราศจากการปรุงแต่งจากแหล่ง ท่องเที่ยวชุมชนและอื่น ๆ
3. การจัดการที่มุ่งการแข่งขัน	3. การจัดการที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. สร้างการดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น ความสะดวกสบาย ความบันเทิงเรีงรมย์	4. ให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวด้าน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ วีเวอร์และคณะ (Weaver et al., 1995, p.2 อ้างถึงใน นำชัย ทนุผล, 2542, หน้า 38-39) ได้เปรียบเทียบลักษณะของความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) กับการท่องเที่ยวมวลชนตามประเพณีนิยม (Conventional Mass Tourism) ไว้เช่นกัน มีรายละเอียด ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ลักษณะของความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน

ประเด็น/ตัวแปร	การท่องเที่ยวแบบมวลชน	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
1. สถานที่พักแรม (Accommodation)	<ul style="list-style-type: none"> - มีความหนาแน่นและกระจุกตัว ณ ที่ใดที่หนึ่ง/ไม่จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว - มักขนาดใหญ่และมีการคัดแปรงธรรมชาติ - ผู้เป็นเจ้าของมักเป็นนักธุรกิจขนาดใหญ่ หรือกลุ่มนักธุรกิจจากภายนอกประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระจายตัวไปตามแหล่งท่องเที่ยว/ จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว - ขนาดเล็กและอยู่ในสภาพธรรมชาติท้องถิ่น - ธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจชุมชนและคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของ
2. จุดสนใจ (Attractions)	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เป็นจุดดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ขาดความเอาใจใส่ในการอนุรักษ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรมและธรรมชาติที่เน้นการอนุรักษ์ไว้สำหรับท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว
3. การตลาด (Marketing)	<ul style="list-style-type: none"> - ตลาดขนาดใหญ่และมีความหลากหลายด้านความต้องการ - การตลาดโดยบริษัทจำนวนมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ตลาดขนาดเล็กและมีความต้องการเฉพาะด้าน - การตลาดอาศัยความร่วมมือจากท้องถิ่นและรัฐ
4. ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic Impact)	<ul style="list-style-type: none"> - มักไม่คำนึงความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นโดยตรง - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจสูง - มีผลของตัวทวีคูณต่ำ (Low Multiplier) 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างธุรกิจเชื่อมโยงของท้องถิ่นโดยตรง - มีการรั่วไหลของเศรษฐกิจต่ำ - มีผลของตัวทวีคูณสูง (High Multiplier)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ประเด็น/ตัวแปร	การท่องเที่ยวแบบมวลชน	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. กฎระเบียบ/ ข้อบังคับ (Regulations)	<ul style="list-style-type: none"> - ท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อย หรือแทบไม่มีส่วนร่วมในการจัดการ/ควบคุม - มักมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก่อนมีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว - มักใช้การวัดค่าทางเศรษฐกิจเป็นแรงจูงใจ - มักมีการพัฒนาการท่องเที่ยว (No Carrying Capacity) อย่างไรเป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - ท้องถิ่นมีอำนาจและมีส่วนร่วมในการจัดการ/ควบคุม - มักมีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวก่อนมีการพัฒนา - มักพิจารณาร่วมกันระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นแรงจูงใจ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการศึกษาครั้งนี้ ด้วยเห็นว่าภาครัฐได้ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหลายพื้นที่ของประเทศไทย และที่ได้คัดเลือกพื้นที่ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ และได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ

การศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวพักรวมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แบบโฮมสเตย์กรณีศึกษาคำบลตะพง จังหวัดระยอง (วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และคณะ, 2548) ได้สรุปในประเด็นหลัก ๆ ในการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวพักรวมแบบโฮมสเตย์ที่จำเป็นต้องพิจารณา ได้แก่ เป้าหมายของทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวพักรวมวิถีและกระบวนการ ตลอดจนการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากการจัดการที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถ่องแท้ นั้น พบว่ายังมีมิติต่าง ๆ อีกหลายด้านในแต่ละองค์ประกอบที่ควรนำมาวิเคราะห์และพิจารณาเพิ่มเติม ได้แก่ ศักยภาพของการท่องเที่ยว ทรัพยากรท่องเที่ยว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศักยภาพของการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมในด้านคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของแหล่ง/ทรัพยากรการท่องเที่ยวในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยี่ยมชมเยือนคุณลักษณะหรือคุณสมบัติดังกล่าวมีความแตกต่างกับตามประเภทของแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ๆ ซึ่งควรมีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่สำคัญ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า 4 As คือ

1. **ความน่าดึงดูดใจของสถานที่ (Attraction)** หมายถึง แหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถเรียกร้องและกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตาชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวทั้งที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นและเกิดจากธรรมชาติ อันมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่อไปนี้ ความงามตามธรรมชาติ เช่น ชายหาดทรายขาว แนวปะการังที่มีสีสันสวยงาม น้ำตกที่มีความสวยงามและทั้งที่สร้างขึ้น และเกิดตามธรรมชาติรวมทั้งเหตุการณ์สำคัญเฉพาะกาล เช่น งานประเพณีในเทศกาลสำคัญของการประกวดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

2. **ความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility)** หมายถึง แหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวจะดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก หากมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงและเที่ยวชม นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ทำให้นักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรสในการท่องเที่ยวได้มาก ดังนั้นแม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชม หน่วยงานที่รับผิดชอบและแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน สะพาน เส้นทางเดินเรือ ที่จอดรถ ตลอดจนเส้นทางยานพาหนะหรือทางเดิน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแก่นักท่องเที่ยว

3. **ความประทับใจ (Amenity)** หมายถึง แหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และซาบซึ้งในการเที่ยวชม เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทราชวัง วัด โบราณสถานต่าง ๆ ที่แสดงถึงอารยธรรมในอดีต หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การพักผ่อน อาทิ อุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น การร่วมงานเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น งานคาร์นิวัลในประเทศบราซิล งานประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ความเป็นมิตร ความสามารถในการสื่อสาร ความเอื้ออาทร และคุณสมบัติที่ส่งเสริมบริการของมนุษย์ เป็นต้น

4. **องค์ประกอบของการบริการ (Ancillary Service)** สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดสรรการบริการด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว หน่วยงาน และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกและดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

4.1 การบริการด้านตลาด เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยด้านความต้องการของนักท่องเที่ยว การกำหนด การบริการเหมาะสมการส่งเสริมความร่วมมือด้านการตลาดเป็นพันธมิตรในกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นต้น

4.2 การประสานความร่วมมือด้านการพัฒนาและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการจัดระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Natural Resource Tourism) เป็นสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องอาศัยธรรมชาติของระบบนิเวศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกำหนดความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่าหมายถึง จุดหมาย (Destination) ของการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว นั่นเอง ส่วนแหล่งท่องเที่ยวใดจะมีทรัพยากรที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอย่างไรนั้น ซึ่งความดึงดูดใจเหล่านั้นอาจดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่ง แต่อาจไม่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นก็ได้ แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (Nature Destination) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ และนับว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ทิวทัศน์ (Scenery) ทิวทัศน์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติทั้งที่สวยงามและแปลกตา ที่มีความแตกต่างและทำให้ประหลาดใจหรือสนใจ (Surprise) จะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชม

1.2 สัตว์ป่าและพรรณไม้ (Wildlife and Flora) สัตว์ป่าและพรรณไม้เป็นส่วนหนึ่งของความงามตามธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เพราะชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ป่าเป็นที่น่าสนใจหาความรู้ รวมทั้งความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าประเภทต่าง ๆ และสวนพฤกษศาสตร์สมุนไพร ซึ่งแม้ว่านับวันจะหมดไป แต่ยังมีอนุรักษ์ไว้ให้ได้ชมและท่องเที่ยวได้ เช่น สวนสัตว์ สวนสมุนไพร เป็นต้น

1.3 สภาพภูมิอากาศ (Climate) สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป เช่น แสงแดด สายลม อากาศอบอุ่น หรือหิมะ ตลอดจนลักษณะอากาศที่แตกต่างไปจากถิ่นเดิมของนักท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ เช่น ฤดูร้อนนักท่องเที่ยวมักนิยมเดินทางไปยังชายฝั่งทะเลหรือฤดูหนาวชาวยุโรปนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศแถบตะวันออกซึ่งมีอากาศที่อบอุ่นกว่า เป็นต้น

1.4 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Phenomenon) เป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์เที่ยงคืน การเกิดสุริยุปราคา การเกิดฝนดาวตก เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา (Historical, Archaeological and Regions Destination) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศาสนา ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไปนี้

2.1 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง สถาปัตยกรรมหรืออนุสาวรีย์ รวมถึงสิ่งปลูกสร้างและองค์ประกอบทางสิ่งปลูกสร้าง โดยมีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย พระธาตุนหินพิมาย พระธาตุนหินเขาพนมรุ้ง กำแพงเมืองจีน เป็นต้น

2.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลปจารึก ทรัพย์สมบัติ มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น แก้ว แหวน เงินทอง รวมถึงภาชนะและอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่ควรแก่การนับถือ หรือควรแก่การบูชา เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร พระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ วังวาดีกัน เป็นต้น

2.4 ศาสนวัตถุหรือปูชนียวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ควรแก่การบูชา เคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูป เทพเจ้า เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม (Cultural Destination) เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบต่อกันมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่าต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมของชนในชาติหรือกลุ่มชนต่าง ๆ เช่น ชุดแต่งกายประจำชาติ การแสดงรำกลองยาว เป็นต้น

อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ มีเป้าหมายสูงสุด คือ การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Management) ซึ่งหมายถึง การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบันและในอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้นานที่สุด ให้เกิดผลกระทบทางลบน้อยที่สุดและให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

๒๒๘. ๔๖๗

๑๘๕๕๖๓

243376

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ดังนี้

1. มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี และมีการจัดการของเสียในท้องถิ่น พร้อมทั้งส่งเสริมสังคมและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว
2. ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมรายได้และเป็นการยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยว
3. มีการประสานงานระหว่างเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจ หน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนท้องถิ่น เพื่อร่วมคิดร่วมทำและร่วมแก้ไขปัญหาไปในทางเดียวกัน
4. มีการศึกษาวิจัย ติดตามตรวจสอบ ฝึกอบรมผู้ที่ให้บริการการท่องเที่ยว และจัดเตรียมข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่นักท่องเที่ยว และพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว ให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับทั่วไป

ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จึงวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านที่พักแรมแบบโฮมสเตย์โดยมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้เป็นตามความมุ่งหมายของการจัดการ และนโยบายของรัฐบาลตามองค์ประกอบด้านขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ด้านการจัดการ ด้านการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนค้างข้างคันหรือไม่ว่าอย่างไร และเป็นแนวทางในการพิจารณา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรแรมแบบโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ เริ่มปรากฏครั้งแรกในทวีปยุโรปเมื่อ 50 ปีมาแล้ว ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงไม่นานที่ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนเมืองและห่างไกลจากร่องรอยความกดดันของสงคราม ไปสู่พื้นที่ชนบทเต็มไปด้วยความสงบร่มรื่นและธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นช่วงแห่งการฟื้นฟูโดยความต้องการของนักท่องเที่ยวในช่วงฟื้นฟูนี้ได้นำให้เกิดที่พักแรมแบบใหม่ ๆ ได้แก่ ที่นอนและอาหารเช้า (Bed & Breakfast) บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮ้าส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ (Home-stay) ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ กันแต่เรียกชื่อต่างกันไปตามพื้นที่ ประเทศและวัฒนธรรมที่แตกต่างไป โดยที่พักแรมทั้งหมดนี้ดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกัน คือ ถือว่าผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่เป็นเพียงนักท่องเที่ยว (Be a guest, not just a tourist) และภายใต้การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (จูวิทย์ ศิริเวชกุล, 2544, หน้า 43)

ดังนั้น ความหมายของที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ สถานที่พักแรมที่นักท่องเที่ยวพักแรมร่วมกับเจ้าของบ้านที่เป็นผู้ให้บริการหรืออยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับเจ้าของบ้าน และเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมประจำวันกับเจ้าของบ้าน

ประเทศไทยมียุทธศาสตร์การสนับสนุนการท่องเที่ยวในเชิงรุกของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขยายตลาดการท่องเที่ยวพักแรมแบบโฮมสเตย์อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ภายหลังจากวิกฤติเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2542-2544 ซึ่งมีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวทางหลักที่กำหนดภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของแต่ละภูมิภาคให้เด่นชัด ทั้งอาศัยแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

การดำเนินการ การจัดการ ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวพักแรมแบบโฮมสเตย์ ต่อมา มีขอบเขตวงจำกัดภายในพื้นที่และภูมิภาคที่มีจุดเด่นทางการท่องเที่ยว จนกระทั่งสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ประกาศใช้กรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐานที่พัก เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 เพื่อให้ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ โดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ตัวชี้วัดด้านที่พัก

1.1 โครงสร้างบ้านพักมีความมั่นคง แข็งแรง บ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องเข้าถึง ไม่มีกลิ่นอับ และมีหลังคาที่สามารถกันน้ำฝนได้

1.3 มีที่นอนที่สบายตามสภาพชุมชน และเครื่องนอนที่สะอาด

1.4 มีห้องอาบน้ำและส้วมที่สะอาด

1.5 มีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอนและอุปกรณ์สำหรับการนอนทุกครั้งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาและออกจากที่พัก

1.6 มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ โดยอาศัยวิธีแห่งภูมิปัญญาชาวบ้าน

1.7 มีการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านให้สวยงาม

2. ตัวชี้วัดด้านอาหารและโภชนาการ

2.1 มีอาหารปรุงมาอย่างดี

2.2 ภาชนะที่ใช้สะอาดและปลอดภัย

2.3 ครวที่ใช้ปรุงอาหารอยู่ในสภาพที่สะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น

2.4 อุปกรณ์ที่ใช้ในครัวสะอาดถูกสุขลักษณะ

2.5 มีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด ปลอดภัย

2.6 มีร้านอาหารที่ปลอดภัย สะอาด ถูกสุขอนามัยในชุมชน

3. ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัย

3.1 มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัยโดยคนในชุมชน

3.2 มีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ เมื่อเกิดเหตุร้ายหรือกรณี

นักท่องเที่ยวเจ็บป่วย

3.3 มีการเตรียมความพร้อม เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

3.4 มีการเตือนนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สิน และเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับยาในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีโรคประจำตัว

3.5 มีการดูแลและซ่อมแซมที่พักหรือห้องพักและบริเวณรอบ ๆ ห้องพักเพื่อความปลอดภ้ยอยู่เสมอ

4. ตัวชี้วัดด้านการจัดการ

4.1 มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านจัดการในรูปแบบของชมรมหรือสหกรณ์

4.2 มีคณะกรรมการบริหาร โครงการ

4.3 มีการกำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อมิให้เกิดปัญหาที่ขัดต่อศีลธรรม วัฒนธรรม จารีตประเพณี และความเชื่อของชุมชน

4.4 มีระบบการจองห้องพักล่วงหน้า และลงทะเบียนเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

4.5 มีรายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและบริการต่าง ๆ แจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบชัดเจน

4.6 มีข้อมูลกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างละเอียดให้นักท่องเที่ยวได้เลือก

4.7 ชุมชนไม่หวังจะสร้างรายได้จาก โสมสค์อย่างเดียว และต้องไม่มีผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของชุมชน

4.8 มีผู้นำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่น และมีความพร้อมในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้

5. ตัวชี้วัดด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

5.1 มีกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่า ตกปลา ขี่ม้า ปีนเขา ขี่จักรยาน ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน

5.2 มีกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า จักสาน ฯลฯ

5.3 มีกิจกรรมต้อนรับตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บายศรีสู่ขวัญ ฯลฯ

5.4 มีกิจกรรมบันเทิง เช่น คอนเสิร์ตเต้นรำ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ

5.5 มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น เดินชมสวนผลไม้แทนการใช้รถยนต์ขับชมสวน ฯลฯ

5.6 มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชุมชน และเล่าขานตำนานหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

6. ตัวชี้วัดด้านสภาพแวดล้อม

6.1 มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภท เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร เป็นต้น

6.2 มีการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนอยู่เสมอ

6.3 พื้นที่หลักในชุมชนยังคงสภาพเดิมของชุมชน และยังรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของคน

7. ตัวชี้วัดด้านมูลค่าเพิ่ม

7.1 มีร้านขายของที่ระลึกในชุมชน

7.2 มีผลิตภัณฑ์โดยชาวบ้านและใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นที่ผลิต

7.3 มีโอกาสได้เผยแพร่วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของชุมชน

7.4 มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนในด้านการให้บริการที่ประทับใจ

8. ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริมการตลาด

8.1 มีคู่มือหรือเอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวเป็นของตนเอง และเป็นข้อมูลจริง โดยคู่มือหรือเอกสารดังกล่าว มีรายละเอียดต่าง ๆ ครบถ้วน เช่น รายการกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยว แผนที่เดินทาง เป็นต้น

8.2 มีการเผยแพร่ข้อมูลและประชาสัมพันธ์

8.3 มีรายชื่ออยู่ในคู่มือการท่องเที่ยวไฮมาสเตอร์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

นอกจากนี้คณะกรรมการกำหนดมาตรฐานหลักเกณฑ์การคัดเลือกผลิตภัณฑ์เป็น 1 ใน 8 คณะอนุกรรมการส่วนกลางที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นคผ.) ซึ่งได้มีมติกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการคัดเลือกผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสินค้า และกลุ่มศิลปวัฒนธรรม สถานที่ บริการ และ กอ.นคผ. ได้มีมติเห็นชอบแล้วเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2544 คือ

1. กลุ่มสินค้า ประกอบด้วย

1.1 สินค้าที่เป็นอาหาร ได้แก่

1.1.1 ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรที่นำมาบริโภคโดยไม่ผ่านกระบวนการแปรรูป

1.1.2 ผลกระทบอาหารแปรรูป หมายถึง สินค้าที่แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้ในการบริโภค

1.2 สินค้าที่ไม่ใช่อาหาร หมายถึง ผลกระทบที่ลดทอน หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน รวมทั้งการแปรรูปอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการบริโภค

2. กลุ่มศิลปวัฒนธรรม สถานที่และบริการ ประกอบด้วย

2.1 ศิลปวัฒนธรรม หมายถึง รายการที่ใช้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และงานเทศกาลต่าง ๆ

2.2 สถานที่ท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ สภาพแวดล้อม โบราณสถาน

2.3 บริการ หมายถึง บริการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้แก่ผู้รับบริการ ซึ่งก่อให้เกิดผลตามความต้องการของผู้รับบริการ จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวพักแรมแบบโฮมสเตย์สามารถจัดอยู่ในกลุ่มผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติในกลุ่มศิลปวัฒนธรรม สถานที่และบริการ โดยมีศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีและการดำเนินชีวิตประจำวันของชาววิถีและการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวสวนในตำบลตะพง หรือวิถีชาวประมงของชุมชนแหลมรุ่งเรือง มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ตลอดจนมีบริการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด

การศึกษานี้ได้ใช้แนวคิดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมโฮมสเตย์โดยมุ่งให้ความรู้ด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ให้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินการตอบสนองความต้องการของผู้มาเยี่ยมชมแม้ว่าจะมิได้ทำเป็นอาชีพหลักก็ตาม เพื่อให้เกิดความชัดเจน จึงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตลาดและระบบการตลาด ดังนี้ กิจกรรมการส่งผ่านสินค้าและบริการตลอดจนแนวความคิดจากผู้ผลิตไปสู่ผู้จัดจำหน่าย และไปยังผู้บริโภคเพื่อให้แต่ละฝ่ายสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจองค์ประกอบของระบบการตลาดได้อย่างชัดเจน จึงต้องทำความเข้าใจพื้นฐานอันเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดและปรัชญาทางการตลาดให้ถ่องแท้ แล้วจึงนำแนวคิดและปรัชญาทางการตลาดที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้กับกิจการให้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป (วุฒิชัย สุนทรสมัย, 2550)

1. แนวคิดและปรัชญาที่เน้นการผลิต (Production Orientation and Philosophy) เป็นความสามารถภายในกิจการเองมากกว่าที่จะคำนึงถึงความต้องการ ความปรารถนาและอุปสงค์ของตลาด แนวคิดนี้เกิดขึ้นในยุคที่เริ่มต้นใช้เครื่องจักรในการผลิตสินค้า กอปรกับมีความก้าวหน้าทาง

วิทยาการและเทคโนโลยีทางการผลิตสินค้า ทำให้เกิดการมุ่งมั่นที่จะผลิตสินค้าให้ได้ดีที่สุด ประหยัดต้นทุนมากที่สุด และให้ได้ผลตอบแทนในรูปแบบกำไรจากประสิทธิภาพและเทคนิคการผลิตที่ดีที่สุด

แนวคิดนี้จะมุ่งเน้นความต้องการผลิตเพื่อให้พึงพอใจแก่ฝ่ายจัดการของกิจการ โดยจะละเลยการตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้า ตลอดจนมีความเชื่อว่าหากสินค้าและบริการมีคุณภาพดีที่สุดจะชักจูงและล่อใจให้ลูกค้าหันมาบริโภคในที่สุด

2. แนวคิดและปรัชญาที่เน้นการขาย (Sale Orientation and Philosophy)

เป็นการผลักดันสินค้าจากผู้ผลิตไปถึงมือผู้บริโภคให้เร็วและเป็นจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยทั้งผ่านและไม่ผ่านคนกลาง จะมีการใช้เครื่องมือการขายต่าง ๆ ได้แก่ พนักงานขาย การส่งเสริมการขาย ตลอดจนการรณรงค์โฆษณาอย่างเข้มข้นและดุเดือด เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคหรือผู้มุ่งหวังมาซื้อสินค้าให้ได้มากที่สุด

แนวคิดนี้จะมุ่งเน้นความต้องการขายของกิจการเป็นหลัก โดยขาดการวิเคราะห์ความปรารถนาและอุปสงค์ที่แท้จริงของตลาด ยิ่งในปัจจุบันภาวะการแข่งขันสูงขึ้น ความแตกต่างของสินค้าในสายตาผู้บริโภคมีน้อยลง แนวคิดนี้จะใช้ได้ผลในระยะสั้น แต่ในระยะยาวแล้ว แม้ว่าลูกค้าจะซื้อสินค้าไป แต่จริง ๆ แล้วพวกเขาไม่ต้องการสินค้านั้นแต่อย่างใด จะไม่ทำให้เกิดการซื้อซ้ำ และทำให้ระบบการตลาดอาจหยุดชะงักและขาดความหมุนเวียนต่อเนื่อง

3. แนวคิดและปรัชญาที่เน้นการตลาด (Marketing Orientation and Philosophy)

เน้นความเข้าใจและวิเคราะห์ความต้องการและอุปสงค์ของตลาดเป้าหมายก่อนผลิตและขายผลิตภัณฑ์ แนวคิดนี้ประกอบด้วยจุดเน้นดังนี้

3.1 มุ่งเน้นตอบสนองความต้องการของลูกค้าในขณะที่เดียวกันก็ตอบสนองเป้าหมายของกิจการและเสริมสร้างพลังการแข่งขันในตลาด

3.2 มุ่งการบูรณาการ (integrate) กิจกรรมทั้งหลายขององค์การทั้งการผลิต การขาย การเงิน และอื่น ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ

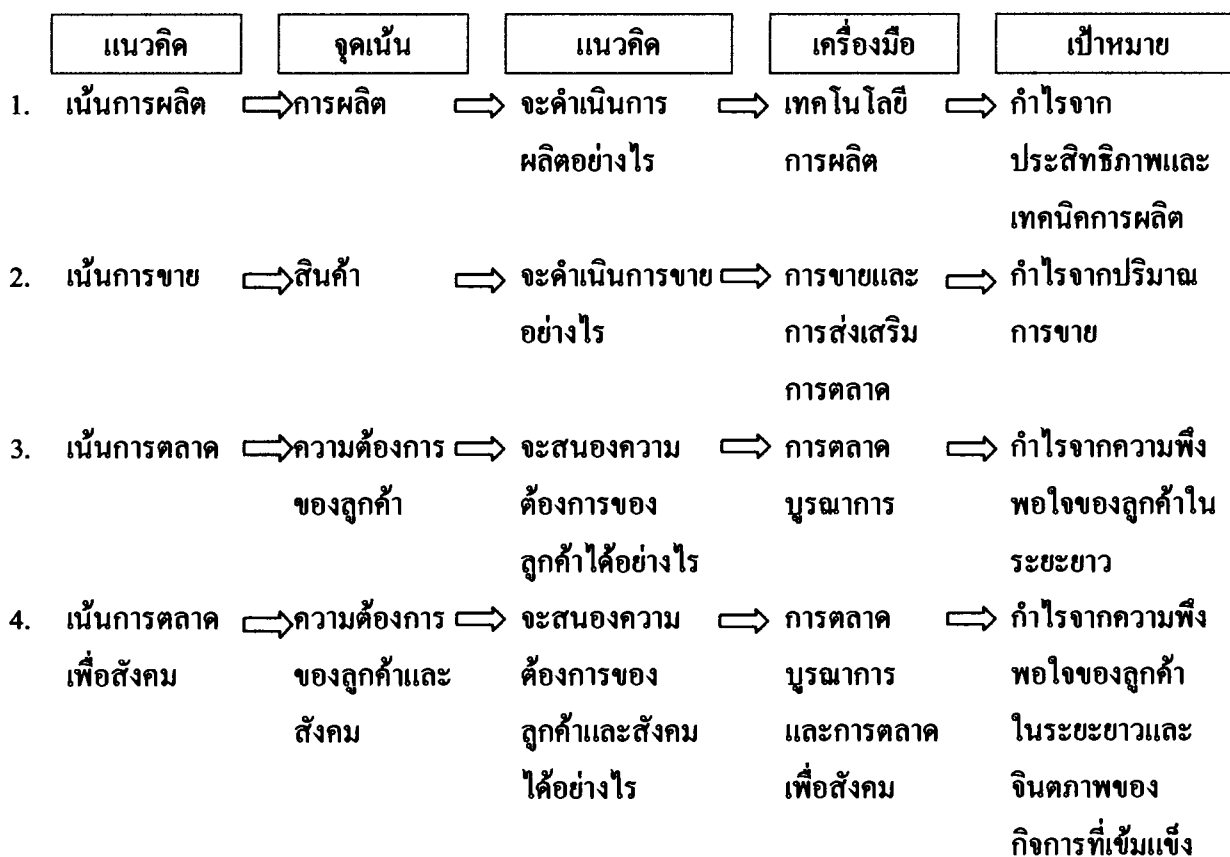
3.3 มุ่งผลในระยะยาว อันได้แก่ กำไรและผลตอบแทนจากความพึงพอใจของลูกค้า

แนวคิดนี้เป็นที่นิยมแพร่หลาย และยังคงเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางด้วยสาเหตุจากจุดเน้นต่าง ๆ ดังข้างต้น อันส่งผลให้กิจการที่ใช้แนวคิดการตลาดที่เน้นการตลาดมีกำไรที่ได้รับจากความพึงพอใจของผู้บริโภคในระยะยาว อีกทั้งตัวกิจการเองยังสามารถใช้ทรัพยากรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

4. แนวคิดและปรัชญาที่เน้นการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing Orientation and Philosophy) เป็นการตอบสนองความต้องการที่จะช่วยเหลือสังคมเพิ่มเติมจากเพียงแค่ตอบสนอง

ความต้องการของลูกค้า ความต้องการที่จะช่วยเหลือสังคมได้แก่ การอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยเหลือและอุดหนุนเพื่อจัดความหิวโหยและความยากจน รวมทั้งการที่เข้ามามีบทบาทในการอุดหนุนสถาบันศึกษา สถาบันครอบครัว

แนวความคิดสำคัญนี้มีจุดมุ่งหลัก คือ ทั้งสนองความต้องการของลูกค้าและช่วยเหลือสังคม โดยกิจการเชื่อมั่นว่าหากกิจการได้รับผลกำไรระยะยาวจากความพึงพอใจของลูกค้า ผลกำไรนั้นบางส่วนจะถูกปันผลคืนแก่สังคมหรือกลุ่มสังคมที่ลูกค้าบางส่วนเป็นสมาชิกอยู่ เมื่อลูกค้าในสังคมนั้นได้รับการจัดปัดเป่าปัญหาจากการอุดหนุน คำจูน โดยกิจการ จะเป็นการเสริมสร้างจินตภาพของกิจการให้เข้มแข็ง (Strong Image) อันมีผลทำให้ลูกค้ามุ่งหวังอื่น ๆ มีความชื่นชมในกิจกรรมทางสังคมและอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ โดยการซื้อสินค้าของกิจการในที่สุด ดังนั้นจาก แนวคิดและปรัชญาทางการตลาดทั้ง 4 แนวคิดอาจสรุปได้ดังภาพที่ 2.3 ดังนี้

ภาพที่ 2.3 วิวัฒนาการแนวคิดและปรัชญาทางการตลาด

ดังนั้น การจัดการตลาดยุคใหม่ภายใต้แนวคิดและปรัชญาทางการตลาดที่เน้นการตลาดหรือเน้นการตลาดเพื่อสังคมจึงหมายถึง กิจกรรมที่ผู้จัดการดำเนินการในการวางแผน จัดการด้านสินค้า

และบริการ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด ตลอดจนการจัดจำหน่ายและกระจายตัวสินค้า เพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนอันนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่ลูกค้าและตอบสนองเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น การจัดการตลาดที่เหมาะสมของผู้ประกอบการที่พักรวมแบบโฮมสเตย์จะต้องมีการวางแผนการตลาดอย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่าการตลาดนั้นเป็นการนำสินค้า บริการด้านที่พัก อาหาร โปรแกรมการท่องเที่ยว ตลอดจนของฝากและของที่ระลึกอื่นๆ ส่งผ่านจากผู้ให้บริการซึ่งเป็นเจ้าของบ้าน ไปยังผู้บริโภคโดยใช้เครื่องมือทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ อันได้แก่ สินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ราคาที่ผู้บริโภคยอมรับได้ การจัดจำหน่ายอย่างทั่วถึง และการส่งเสริมการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าและก่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด อันนำมาซึ่งผลตอบแทนในระยะยาวของกิจการ และเมื่อกิจการมีผลตอบแทนผลตอบแทนบางส่วนนั้นก็จะเป็นการหันกลับมาช่วยเหลือสังคม อาทิ การอนุรักษ์และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยเหลือและอุดหนุนเพื่อจัดความหิวโหยและความยากจน รวมทั้งการที่เข้ามามีบทบาทในการอุดหนุนสถาบันศึกษา สถาบันครอบครัว สิ่งเหล่านี้ นำมาซึ่งความเข้มแข็งและยั่งยืนของกิจการตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” สำหรับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์นั่นเอง

การวิเคราะห์ศักยภาพของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบ โฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

การวิเคราะห์ศักยภาพของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค หรือ SWOT ANALYSIS (Strengths Weaknesses Opportunities and Threats – analysis) เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สามารถใช้วิเคราะห์เพื่อการประเมินสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกของกิจการ ซึ่งเน้นกลยุทธ์ที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมระหว่างความสามารถภายใน (จุดแข็งกับจุดอ่อน) และสถานการณ์ภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ในการวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมภายนอก รวมถึงสภาวะแวดล้อมทั่วไปและสภาวะแวดล้อมของที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ ตลอดจนการแข่งขันที่อาจก่อให้เกิดโอกาสและอุปสรรคอย่างไรต่อองค์กรธุรกิจที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ และในขณะเดียวกันวิเคราะห์ว่าปัจจัยต่าง ๆ ภายในที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ ทั้งด้านบุคลากรหรือเจ้าของกิจการโฮมสเตย์ กิจกรรม สินค้าและบริการ โครงสร้างขององค์กร ตลอดจนระบบต่าง ๆ ปัจจัยประการใดที่เป็นจุดแข็งและปัจจัยใดที่เป็นจุดอ่อน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการประกอบการ ด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัด ระยอง

ธุรกิจที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของที่พักรวม
แบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ได้ดังต่อไปนี้

จุดแข็ง (Strengths)

1. ตำบลตะพง มีความสมบูรณ์ด้านภูมิประเทศ ซึ่งประกอบด้วย สวนผลไม้ ทะเล น้ำตก
ชายหาด ตลอดจนแหล่งประวัติศาสตร์ และยังมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบการด้าน
การท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
2. ชาวบ้านมีบุคลิกภาพที่โดดเด่น คือ มีความอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีมิตรไมตรี และ
เป็นมิตรกับคนทั่วไปซึ่งเป็นจุดเด่นของผู้ประกอบการและผู้ให้บริการ
3. อาหารทะเลมีความสด เพราะมีเรือประมงหาปลาเทียบท่าทุกวันจึงเป็นเสน่ห์จาก
เมนูอาหารที่สดใหม่ที่มีให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
4. การคมนาคมสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าถึงเพราะที่พักรวมแบบโฮมสเตย์อยู่ใกล้
กับถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนสายหลัก

จุดอ่อน (Weaknesses)

1. ผู้ประกอบการยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการประกอบการที่พักรวม
แบบโฮมสเตย์อย่างแท้จริงและต่อเนื่อง
2. ผู้ประกอบการยังไม่มีกรรวมกลุ่มในการประกอบการที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
อย่างเข้มแข็งและจริงจัง
3. ผู้ประกอบการยังขาดการวางแผนการใช้เงินทุนและรายรับอย่างเหมาะสมและเป็น
ระบบ
4. ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาระดับพื้นฐาน จึงไม่ค่อยมีความรู้ในการสื่อสาร
ภาษาต่างประเทศกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

โอกาส (Opportunities)

1. ภาครัฐ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล และจังหวัดให้การ
สนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนมีคู่แข่งทางธุรกิจน้อย

2. องค์การบริหารส่วนตำบลตะพงและเทศบาลเมืองระยองให้การสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ภาวะคุกคามหรือปัญหาอุปสรรค (Threats)

1. คู่แข่งทางอ้อมที่มีการจัดการที่ดี เช่น รีสอร์ทและโรงแรมที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งแม้จะมีกลุ่มเป้าหมายต่างกลุ่มแต่ธุรกิจดังกล่าวจะมีประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

2. เส้นทางคมนาคมอยู่ในสภาพทรุดโทรม ได้แก่ ถนนที่จะเข้าถึงที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของพื้นที่ตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง มีการซ่อมแซมอยู่ตลอดเป็นอุปสรรคต่อนักท่องเที่ยว ในการเดินทางถึงที่พัก

3. ฤดูกาลที่เป็นอุปสรรคในการเดินทางท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสวนผลไม้และชายทะเล ซึ่งในฤดูฝนที่มีน้ำเจิ่งนองในสวนผลไม้และทะเลจะมีคลื่นลมพัดแรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยองนี้ ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีความสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาเน้นการวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นส่วนใหญ่ในการสร้างข้อมูลพื้นฐาน ส่วนการศึกษาวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทยและต่างประเทศยังมีงานวิจัยไม่มากและแพร่หลายไม่มากนัก ทำให้ขาดแนวทางในการศึกษาศักยภาพของธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ แต่เนื่องจาก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จึงได้รวบรวมผลการศึกษาและทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เป็นแนวทางการศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ได้อย่างเหมาะสมและเทียบเคียงกัน ได้ดังนี้

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น มีผู้ศึกษาและได้สรุปผลพอสังเขปดังนี้ ขนิษฐา พอนอ่วม และสาทิศ สุขอ่วมศรี (2543) ได้ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง ตำบลกำ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช และพบว่าพื้นที่ชุมชนคีรีวงมีศักยภาพสูง ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตซึ่งประชาชน องค์กรชุมชน และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวงในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิด

จากสภาพทางกายภาพมากกว่าปัญหาในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ แนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีระบบได้รับการร่วมมือด้วยดีทั้งในชุมชนและนอกชุมชนในแบบพหุภาคีและสามารถนำไปขยายผลแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่คล้ายกันได้ ซึ่งผลการศึกษาและแนวทางที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เดิมได้ศึกษาโดย พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2540) เรื่อง การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายน้ำลำน้ำกก ที่ระบุสิ่งที่พึงกระทำในประเด็นต่อไปนี้เป็นคือ ควรส่งเสริมให้ชุมชนใน แหล่งท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน โดยจะต้องมุ่งเพิ่มศักยภาพในการรับรู้ข่าวสารและการฝึกอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรส่งเสริมให้มีเส้นทางท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากรท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและการจัดตั้งกลุ่มชุมชนท่องเที่ยวหรือการจัดตั้งธุรกิจชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ควรมีองค์กรที่รับผิดชอบในด้านความปลอดภัยและควรเพิ่มความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) เสนอรายงานการวิจัยโครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว ให้น้ำหนักความสำคัญในเรื่อง “ระบบนิเวศวัฒนธรรม” พร้อมกับยืนยันว่า การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องระบบนิเวศป่าที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยมาช้านาน ต้องใช้แนวคิดเรื่อง “ระบบนิเวศวัฒนธรรม” เป็นแนวทางในการศึกษา จึงจะเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของปกากะญอ โดยเฉพาะในเรื่องการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่ากับสังคมภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีการขยายเครือข่ายสู่หมู่บ้านอื่น

ส่วนผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกได้แก่ การผลิตและให้บริการได้ซ้ำๆ การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนที่เหมาะสม เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชน และชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยไปพร้อม ๆ กับ กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง ส่วนในด้านลบ คือ ชาวบ้านเห็นอาจแก่เงินมากขึ้น

ภราเดช พยัควิเชียร (อ้างถึงใน รณกร ตีรกันนท์, 2541, หน้า 11) สะท้อนปัญหาผลกระทบการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันว่า เป็นผลจากการพัฒนาในมิติเชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมองว่าจะทำอย่างไรจึงจะลดการกระชุกตัวของ

การท่องเที่ยวและลดการบริโภคของคนกลุ่มใหญ่ลง เนื่องจากในจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด นักท่องเที่ยวไทยเป็นกลุ่มใหญ่และมีจำนวนมากที่สุด แต่มักให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจน้อย ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ก็ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุด

กราเชยยังเสนอว่า ต่อไปการใช้โครงสร้างองค์กรที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์ น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม สิ่งที่ต้องทำต่อไปคือ การสร้างกลไกการทำงานให้สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีการตรวจสอบมากขึ้น พร้อมทั้งชี้ว่า ทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบของการท่องเที่ยวมีอยู่จำกัดและมีความสำคัญด้านอื่น ๆ อยู่ในตัวเอง เช่น ทรัพยากรป่าไม้ยังมีความสำคัญในด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากการรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งควรมองว่าจะจัดการทรัพยากรดังกล่าว อย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด และต้องมองถึงการจัดลำดับภารกิจหลัก หรือ ผลประโยชน์หลักที่ควรได้รับ โดยสรุปการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการจัดทำนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาแล้ว โดยอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (ธณกร ศิริภานนท์, 2541, หน้า 11 – 12)

สำหรับการศึกษาด้านข้อจำกัดของทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้ เศษ พุ่มคชา มีความเห็นต่อประเด็นนี้ว่า ขณะที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ในอดีตที่ผ่านมามีความไม่เป็นธรรมชาติเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร โดยคนที่ใช้เพื่ออยู่เพื่อกิน ขาดอำนาจในการจัดการ ปัจจุบันมีกลุ่มที่พูดแต่ไม่ได้ทำมีอยู่มากในสังคม อีกกลุ่มคือกลุ่มที่ไม่ค่อยทำแต่วิจัยอย่างเดียว พวกนี้ทำวิจัยแล้วมักเก็บไว้บนหิ้ง และไม่ค่อยได้รับการนำไปใช้ การพัฒนาสังคมปัจจุบันจึงต้องการกลุ่มที่ไม่ติดยึดกับรูปแบบมากนัก แต่ควรทำงานโดยใช้ประชาชนเป็นแกน เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ไม่ใช่พัฒนาในสิ่งที่ประชาชนในท้องถิ่นไม่ต้องการหรือเกินความจำเป็น (เศษ พุ่มคชา อ้างถึงใน อุดร วงษ์ทับทิม และสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์, 2545, หน้า 50-51)

สมศักดิ์ สุขวงศ์ ได้สนับสนุนแนวความคิดข้างต้น โดยกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นเรื่องที่กำลัง ควรเรียกเสียใหม่ว่า เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชนบท คือ ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อีกทั้งช่วยในการพัฒนาปากท้องของชาวบ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ควรพิจารณาว่าจะมีส่วนช่วยเสริมชุมชนที่ยังไม่พร้อมได้อย่างไร (สมศักดิ์ สุขวงศ์ อ้างถึงใน อุดร วงษ์ทับทิม และสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์, 2546, หน้า 51-52) สถาบันการศึกษาควรร่วมมือกับองค์การภาครัฐและหน่วยงานเอกชนให้ความสนใจมากขึ้น ในการผลิตบุคลากรเพื่อพัฒนาให้เกิดการใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ และการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยส่งผลกระทบต่อทางบวกอย่างเหมาะสมและทางลบน้อยลง ดังงานวิจัยโดย ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์ (2543) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพร้อมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย พบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นกับหลายด้าน ได้แก่

1. ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม จากการที่นักท่องเที่ยวบางส่วน นิยมพักตามบ้านของชาวบ้านในชนบท ซึ่งสร้างความพึงพอใจให้กับทั้งสองฝ่าย แต่เมื่อนักท่องเที่ยวกลับไปงานซักล้างจึงเป็นภาระของสตรีผู้เป็นเจ้าของบ้าน ทำให้ต้องอยู่แต่ในบ้าน ไม่มีเวลาไปพบปะผู้อื่น ไม่มีความเป็นส่วนตัว

2. ผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อม จากการทำธุรกิจท่องเที่ยวทางธรรมชาติและผจญภัย ขาดการหลีกเลี่ยงพื้นที่เปราะบาง ทำให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. เกิดการย้ายถิ่นฐานของคนภายนอกเข้าไปในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ทำให้เกิดสิ่งปลูกสร้างใหม่ ๆ และทำให้เกิดผลกระทบอื่น ๆ ตามมา

4. เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม และการรั่วไหลของรายได้ออกจากแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน

ซึ่ง ยศ สันติสมบัติ และคณะ (2544) เสนอประเด็นที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์ ช้างต้น โดยชี้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา รัฐได้สนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ในฐานะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ รัฐมุ่งเน้นขายความงามของธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่หนึ่ง ๆ เป็นหลัก โดยไม่มีนโยบายที่ชัดเจนว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดหรือเป็นจุดขาย ควรได้รับการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างไร ตลอดช่วงที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ผูกขาดโดยบริษัทเอกชน ซึ่งบางกลุ่มสนใจเพียงการตักตวงกำไรโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม เช่น กะเหรี่ยงคอยาว กลายเป็นกลุ่มชนที่ถูกจับ โขกย้าย ถูกแบ่งชิง และเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมประหนึ่งสวนสัตว์มนุษย์ (Human Zoo) (ยศ สันติสมบัติ และคณะ, 2544, หน้า 197)

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสามารถระบุถึงสภาพที่เกิดขึ้นของคนในชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ต้องอาศัยปัจจัยด้านความรู้ ความเข้าใจของชุมชนก่อน ตลอดจนส่งเสริมและพัฒนาความพร้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว และจุดหมายปลายทาง ซึ่งเรียกว่าศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้แล้วการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวย่อมต้องอาศัยการยอมรับและความร่วมมือจากหน่วยงานและบุคลากรภายนอกชุมชน ได้แก่ สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ เอกชนที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ งานวิจัยต่อ ๆ มา ศึกษาเจาะลึกถึงพฤติกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวและนักทัศนจร ตลอดจนการเปิดรับข่าวสารของผู้เยี่ยมชม และผลกระทบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ดั่งงานวิจัยโดย ปิยาภรณ์ รัตนเจษฎา (2541) สฤณี แสงอรัญญา (2541) และสถาบันวิจัยสังคม(2547) ต่อไปนี้

ปิยาภรณ์ รัตนเจษฎา (2541) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่พักค้างแรมและไม่ค้างแรมในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดภูเก็ต ปรากฏผลการวิจัยดังนี้ พฤติกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่พักค้างแรมและไม่พักค้างแรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษามีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มที่พักค้างแรมมีค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมในเชิงอนุรักษ์สูงกว่ากลุ่มที่ไม่พักค้างแรม เมื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่พักค้างแรมและไม่พักค้างแรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันตามการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากโทรทัศน์ วิทยุ วารสาร หรือหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมระดับความสนใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พฤติกรรมดังกล่าวยังมีความแตกต่างตามความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ผลจากการสนทนากลุ่มสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ได้จากแบบสอบถามที่ว่า กลุ่มที่พักค้างแรมส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไปในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มที่ไม่พักค้างแรม

สำหรับสฤณี แสงอรัญญา (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพและแนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา ไว้ดังนี้ อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงาเป็นพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติที่มีลักษณะพื้นที่และองค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพสูงต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาตินั้นมีศักยภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับสูง ในขณะที่ศักยภาพด้านการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่ในระดับปานกลาง แต่ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการเดินทางท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงาอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านการให้บริการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวในท้องถิ่นบริเวณอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา นับได้ว่ามีระดับศักยภาพสูงในการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยส่วนใหญ่ให้บริการเกี่ยวกับบริการเรือนำเที่ยว บริการอาหาร ที่พัก และจำหน่ายของที่ระลึก

ในส่วนของกิจกรรมท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจหรือมีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุดระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา ได้แก่ การล่องเรือ ชมทิวทัศน์ ธรรมชาติ การถ่ายภาพธรรมชาติ การดำน้ำแบบใช้ท่อหายใจ (Snorkeling) การดำน้ำแบบใช้เครื่องช่วยหายใจ (Scuba) และการพายเรือแคนู ส่วนด้านสุดท้าย คือ ด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมจาก

การท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงาและผู้ประกอบการหรือราษฎรท้องถิ่นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบในระดับปานกลาง ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ายังไม่อาจจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพราะโดยหลักการแล้วการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวจะต้องมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หมู่บ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อชมธรรมชาติ แต่ชุมชนไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบโดยมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวและต่อมามีจุดมุ่งหมายเพิ่มขึ้นด้วยการสร้างระบบที่นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้านในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบโฮมสเตย์ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยมีหลักปฏิบัติว่านักท่องเที่ยวต้องได้รับอนุญาตจากชุมชนในฐานะที่ชุมชนช่วยกันดูแลพัฒนาปรับปรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในทัศนะของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ นักศึกษา นักท่องเที่ยว หน่วยงานของภาครัฐ และชาวบ้านที่ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ระบุถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวนั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ซึ่งทุกคน และทุกหน่วยงานต้องช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเสื่อมโทรมของสถานที่ท่องเที่ยว มีขยะจำนวนมาก ความสกปรก สภาพธรรมชาติถูกทำลายหรือถูกตัดแปลง การบุกรุกจากร้านค้าจำหน่ายสินค้า ทำให้บังคับทัศนียภาพอันสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว โบราณวัตถุถูกขโมย นักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสถานที่ไม่รักษาความสะอาดก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาซึ่งต้องหาแนวทางการแก้ปัญหาโดยเร็วเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวของชุมชนและประเทศ ดังงานวิจัยต่อไปนี้

สมเกียรติ วรรณวัฒน์ (2539, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ศึกษากรณีนักศึกษาสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐในจังหวัดนครปฐม ผลสรุปงานวิจัย พบว่า เพศ กลุ่มคณะวิชา ภูมิฐานะเดิม และประสบการณ์ในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีผลทำให้นักศึกษามีความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการรับรู้ข่าวสารและการเป็นสมาชิกชมรมแตกต่างกัน ไม่มีผลต่อความรู้ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปัญหาในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากงานวิจัยนี้ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดนครปฐมเสื่อมโทรม มีขยะจำนวนมาก สกปรก สภาพธรรมชาติถูกทำลายหรือถูกตัดแปลงไปจากเดิมมาก เนื่องจากถูกบุกรุกจากร้านค้าจำหน่ายสินค้า ทำให้บังคับทัศนียภาพอันสวยงามของแหล่ง-ท่องเที่ยวและจำหน่ายสินค้าราคาแพง โบราณวัตถุถูกขโมย นักท่องเที่ยวไม่

ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสถานที่ไม่รักษาความสะอาด ชอบความสะดวกสบาย เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ขาดความรับผิดชอบ มีความรู้น้อย และไม่มีการประชุมสัมพันธถึงแหล่งท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการมุ่งหาประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวมากเกินไป

ส่วนงานวิจัยของ สุรศักดิ์ ชุนณรงค์ (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษากรณีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ จังหวัดราชบุรี สรุปผลการวิจัยว่า นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น มีการขีด ขีด ทำลายผนังถ้ำ จับต้องหินงอกหินย้อย ทิ้งขยะภายในถ้ำ ฯลฯ และส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับข้อพึงปฏิบัติขณะเที่ยวชมถ้ำ รวมทั้งขาดความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของถ้ำและระบบนิเวศภายในถ้ำและรอบ ๆ บริเวณถ้ำ การประชุมสัมพันธหรือให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับถ้ำ เช่น การเกิดของถ้ำ ประวัติความเป็นมาของถ้ำ ความงามของถ้ำ ฯลฯ ยังมีน้อยเกินไป การจัดเวรยามรักษาความปลอดภัยยังไม่ทั่วถึง และการกวดขันนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบไม่เคร่งครัด สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้าภายในถ้ำ โทรศัพท์ มีจำนวนไม่เพียงพอ และการให้ประชาชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมยังค่อนข้างจำกัด แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นที่ต้องได้รับการแก้ไข คือ ปัญหาในเรื่องของความสะอาด

ดังเช่น งานวิจัยของ วาณี แสงสว่าง (2535, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการรักษาความสะอาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ผลสรุปการวิจัยได้ว่า ผู้คนในชุมชนตลาดน้ำดำเนินสะดวกบางส่วนยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่อการรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนอกจากจะต้องจัดบริการเก็บขยะให้ทั่วถึงแล้วยังต้องรณรงค์อย่างต่อเนื่องในการรักษาความสะอาดของบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ โดยเน้นให้ผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะแม่ค้าและผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นประการสำคัญ

ส่วนหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ตัวแทนขององค์การบริหารส่วนตำบลได้ระบุปัญหาที่เฉพาะตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังเช่น งานวิจัยของ กานดา วาสะศิริ (2545, บทคัดย่อ) เรื่อง ความรู้ เจตคติ และบทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดราชบุรี ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับปลัด อบต. พบว่าปัญหาเกิดจากองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดงบประมาณและบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลจึงควรเสนอให้รัฐบาลเพิ่มงบประมาณให้มากขึ้น หรือควรขอความช่วยเหลือและร่วมมือจากหน่วยงานอื่น และควรจัดอบรมในเรื่องของบทบาทอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย พบว่า หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและเอกชนควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพิ่มมากขึ้น

และ สุพัตรา แก้วมุกดา (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทัศนคติของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครนายก ผลการวิจัย พบว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี เขาพระสุเมรุ และบ้านใหญ่ มีความคาดหวังที่จะเห็นการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เน้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการประชาสัมพันธ์ มีการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน ด้านการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง และต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ รวมทั้งมีการติดตามการทำงานของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างต่อเนื่อง นอกจากการส่งเสริมจากทางภาครัฐแล้ว การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน

ซึ่งงานวิจัยของ นาคม ชีรสุวรรณจกร (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จากการวิจัยพบว่า ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดงบประมาณและบุคลากรในการจัดการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนขาดการให้ความร่วมมือและประสานงานกันระหว่างประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอีกประการหนึ่ง คือ ประชาชนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผน การจัดการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยวรวมถึงไม่มีหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง นอกจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ความรู้ความสามารถของผู้ปฏิบัติงานทางด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สำคัญซึ่งงานวิจัยของ ศิริรักษ์ ป้อมแมนปิ่น (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องความรู้ของผู้ปฏิบัติงานทางด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติงานทางด้านสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนและได้สรุปผลงานวิจัยได้ว่า

1. ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ
2. ควรจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมและการประสานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
3. บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกิดความรู้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการประสานงาน และการมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดอบรม ศึกษาวิจัย และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เช่น

นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

5. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของกลุ่มประชากรอื่น
6. ศึกษาวิจัยความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ

จากกลุ่มนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

จากงานวิจัย 3 งานข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวขึ้นนั้นไม่สามารถรอการแก้ปัญหาจากหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งมีความ จำเป็นอย่างยิ่งต้องให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและแก้ไขปัญหา แต่จากการวิจัยพบว่า ชาวบ้านยังไม่มี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขาดงบประมาณและบุคลากรในการจัดการดูแล สภาพแวดล้อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนขาดการให้ความร่วมมือและประสานงานกัน ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ และบทบาทของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรที่ร่วมใจในการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ชาวบ้าน โดยสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง และให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เพราะชาวบ้านเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ควรมีสติธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะทำได้สามารถมองเห็นถึง ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนและสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น งานวิจัยของชนิษฐา พอนอ่วม และสาทิศ สุขม่องศรี (2543, บทคัดย่อ) เรื่องแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ผล การศึกษา พบว่า ชุมชนคีรีวงเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและอุทยานแห่งชาติเขาหลวงซึ่งอยู่ใน บริเวณใกล้เคียงเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้านธรรมชาติ โดยชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง เป็นผู้ปฏิบัติในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนภายใต้การกำกับดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบลกำโลน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ในปัจจุบันมี 3 รูปแบบ ได้แก่ ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ศึกษาธรรมชาติบนยอดเขาหลวง และศึกษาวิถีชีวิตชุมชนรวมทั้งศึกษาธรรมชาติ บนยอดเขาหลวง แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอนาคตจะดีขึ้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคีรี วงกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับและผลกระทบที่เกิดขึ้น องค์ประกอบหรือปัจจัยในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี 2 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยภายในและภายนอก ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ ปัญหา ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคอันเป็นข้อจำกัดขององค์การบริหารส่วนตำบล กำโลน ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยภาพรวม ผลกระทบด้านกายภาพมีมากกว่าด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านวัฒนธรรม แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง สรุปได้ว่า รูปแบบควร

ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลกำโลนร่วมกับพหุภาคีที่เกี่ยวข้อง จึงจะเหมาะสมโดยจัดการ 4 ด้าน ตามหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรม กระบวนการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชน และการจัดการที่ยั่งยืนในทุก ๆ ด้าน

การจัดการปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากจะต้องมีการควบคุมดูแลจากทางภาครัฐ โดยจำเป็นต้องมีการวางแผนที่ดี และได้รับความร่วมมือจากชุมชนหรือชาวบ้านแล้ว ยังต้องมีการให้ความรู้และความเข้าใจ ด้านต่าง ๆ เช่น ข้อดีของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และของเสียของการทำลายสิ่งแวดล้อม โดยการให้ความรู้กับชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ประจำชุมชนเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ รวมถึงการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อกระจายข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ดั่งเช่นงานวิจัยของ ทิวัฒน์ รัตนเกตุ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษา ศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประเภทอ่างเก็บน้ำ ธรรมชาติศึกษา : อ่างเก็บน้ำคลองระโงก จังหวัดระยอง การศึกษาพบว่า พื้นที่มี ศักยภาพเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ในด้านความพร้อมของชุมชนยังมีปัญหา อุปสรรคในด้านการจัดการพื้นที่อย่างเชื่อมโยงในแนวทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกัน ข้อเสนอแนะควรมีการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวางแผนการใช้ ประโยชน์พื้นที่ร่วมกัน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และบทบาทของประชาชนในพื้นที่ จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นจริงได้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและเกิดการพัฒนา อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ผลการศึกษาของพันธุ์ทิพย์ อธิปัญจพงษ์ (2543, บทคัดย่อ) เรื่อง บทบาท ของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ ธรรมชาติศึกษา : สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย สรุปว่า มัคคุเทศก์มีบทบาทในการส่งเสริมจิตสำนึก ของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางโดยมีบทบาทด้านการให้ความรู้ การเป็นผู้นำหรือกระตุ้น เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปฏิบัติบางครั้ง การรับทราบ ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำ จากการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ขึ้นอยู่กับ การรับทราบ ข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์ ทั้งนี้ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ นักท่องเที่ยวขาดความสนใจและไม่เห็นความสำคัญ ประกอบกับมัคคุเทศก์ขาดความรู้และ

ประสบการณ์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งขาดทักษะในการจูงใจให้นักท่องเที่ยวเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบแล้วปัจจัยสำคัญอันดับถัดไป คือ นักท่องเที่ยวที่สนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยที่ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการ อาทิ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพ หรือพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการ

ดังเช่น งานวิจัยของ ชูลิพร ไกรเวียง (2531, หน้า 102-107) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวมีการรับรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ยังพบว่า อายุ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง มีความสัมพันธ์กับการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักท่องเที่ยว ได้แก่ รายได้ต่อเดือน จำนวนครั้งที่เคยมาท่องเที่ยวและจำนวนวันที่พักค้างแรม นอกจากนี้นักท่องเที่ยวมีการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่แตกต่างกันตามกลุ่มที่ร่วมเดินทาง ขนาดของกลุ่มเดินทาง ระยะทางจากที่อยู่อาศัย ถึงอุทยานฯ และประเภทที่พัก

และงานวิจัยของ นวรัตน์ เกี้ยวมาศ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตชายฝั่งทะเล กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย Weighting-rating technique พิจารณาจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมความสนใจนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ความสมบูรณ์ของสังคมพืช การเป็นแหล่งรวมพืชหรือสัตว์หายาก โอกาสในการพบเห็นสัตว์ในแต่ละระบบนิเวศ ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ ความโดดเด่นทางวัฒนธรรม ความโดดเด่นทางกายภาพ สภาพภูมิทัศน์ และความสะดวกการเข้าถึง ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพเหมาะสมสูงสุด ได้แก่ อ่าวคุ้งกระเบน วัดเขาพลอยแหวน อ่างกระตัง เกาะนมสาว ศักยภาพเหมาะสมปานกลาง ได้แก่ หาดนาซา หาดคุ้งวิมาน แหลมเสด็จ หาดโพสุรี วัดพลับ โปสถ์คาทอลิก วัดไผ่ล้อม อุทยานพระเจ้าตากฯ อ่าวยาง เกาะจุฬา ป่าชายเลนขลุ่ย และ ศักยภาพเหมาะสมต่ำ ได้แก่ หาดเจ้าหลาว ตลาดพลอยดิน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ค่ายเนินวง วังสวนบ้านแก้ว ตลาดท่าหลวง ตลาดพลอย บ้านเสม็ดงาม บ้านบางสระแก้ว คุกกี้ไก่ ตึกแดง หาดแหลมสิงห์

การศึกษาข้างต้นระบุชัดเจนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับปัจจัยด้านพื้นที่ ซึ่งได้ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวหนึ่งผลิตภัณฑ์แบบโฮมสเตย์
กรณีศึกษาดำบลตะพง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบล
ตะพง จังหวัดระยองนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนานและความรู้
ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนด้วย แต่สิ่งที่
ได้รับมากกว่านั้น คือ คนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมคิดและเรียนรู้กระบวนการจัดการด้วยการปฏิบัติ
จริง (Learning by Doing) ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการทำงาน
เป็นทีม เช่น การประชุมวางแผนการท่องเที่ยว การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนหรือส่วนงาน
อื่นตลอดจนการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2. กิจกรรมของกลุ่มการผลิตต่างๆ สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการทำงานเป็น
ทีม เช่น การวางแผนการดำเนินงาน การระดมทุน การผลิต การบรรจุหีบห่อ การจำหน่าย
การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การจัดทำบัญชีรายได้ค่าใช้จ่ายและการปันผลกำไรคืนให้แก่สมาชิก
 เป็นต้น

3. กิจกรรมโฮมสเตย์อาศัย กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชนเป็นผู้นำทัวร์ใน
วันหยุดราชการและวันเสาร์-อาทิตย์ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์จะมีโอกาสเรียนรู้
กระบวนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างแรมที่บ้านของตน

ดังนั้น การจัดการการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดย
อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และที่ชุมชนมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นที่ยอมรับว่า
จำเป็นต้องมีความเข้าใจในการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงและอาศัยการกำหนดปัญหา
ในชุมชนเป็นหลัก การแปรแนวคิด “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” ไปสู่
การปฏิบัติจริงในพื้นที่ด้วยการศึกษาและการดำเนินการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
นับแต่ปี 2539 – 2548 มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) ได้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน
พื้นที่ต่าง ๆ โดยมีการเลือกพื้นที่ ใช้เกณฑ์พิจารณาว่าเป็นพื้นที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับ
ความงามทางธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรม มีประเด็นทางสังคม หรือทางเลือกการพัฒนาที่จะ
นำเสนอต่อสังคม มีองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานอยู่หรือเป็นพื้นที่เครือข่ายที่สำคัญ คือ มีองค์กร
พัฒนาเอกชนที่เข้าใจสถานการณ์ในพื้นที่ มีองค์กร ชาวบ้านที่มีศักยภาพ และมีขีดความสามารถใน
การรองรับที่วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 5 กิจกรรม
(พจนา สวนศรี, 2546) ดังนี้

กิจกรรมที่ 1	การเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและร่วมกันกำหนดประเด็นของการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 2	ร่วมกันจัดตั้ง “องค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งถ่ายทอดประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาในอดีต
กิจกรรมที่ 3	ร่วมกันกำหนดแนวทางการทำงานจัดรูปองค์กร บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ โดยเฉพาะในเรื่องการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น
กิจกรรมที่ 4	ร่วมกันจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว การกำหนดราคา และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันประเมินผลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมเพื่อรับทราบปัญหาและร่วมกันประเมินผลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมเพื่อรับทราบปัญหา
กิจกรรมที่ 5	ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา นำมาปรับปรุงการทำงานในครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า การวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุก ๆ ขั้นตอน สามารถสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งรายได้ในการเลี้ยงปากท้อง สมาชิกในชุมชนทุกแทบเพศทุกวัย เกิดแนวความคิดใหม่ในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้อยทอดหรือแตกแขนงออกไปอย่างไม่สิ้นสุด แสดงให้เห็นว่างานวิจัยนี้ไม่ใช่เรียนรู้และพัฒนาแล้วสิ้นสุด แต่เป็นการจุดประกายให้ชุมชน ได้เรียนรู้และมีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้นและได้เสนอแนะแนวทางในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. ควรมีการเปิดอบรมเพิ่มทักษะด้านการนำเที่ยว และด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อให้การสื่อความหมายธรรมชาติถูกต้องชัดเจน ชาวบ้านยังไม่มีจัดการด้านการตลาด กลไกการตลาดอยู่ในมือของบริษัทท่องเที่ยว ชาวบ้านเป็นเพียงผู้นำทางและลูกหาบ
2. ควรมีการประชาสัมพันธ์กระจายข้อมูลเรื่องการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ชาวบ้านลาหู่เซเล จากทั้งสองหมู่บ้าน ไม่เห็นด้วยกับการเปิดถ้ำแม่ละนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเกรงว่าจะไม่ได้ทำไร่และเลี้ยงสัตว์บริเวณใกล้ปากถ้ำ ชาวบ้านได้ร่วมกันออกกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวยึดปฏิบัติ พร้อมทั้งมีบทลงโทษ

3. ชาวบ้านช่วยกันปรับปรุงถนนไปยังสถานที่ท่องเที่ยวและทำบันไดขึ้นไปยังถ้ำรวมทั้งจัดทำเกสท์เฮาส์ให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก มีการร่วมมือประสานงานกับหน่วยงานทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนและการที่ทำให้ท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อทำให้เกิดมูลค่าและคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชุมชนและประเทศชาติในที่สุด

จากผลการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถระบุปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ให้มีความยั่งยืนเทียบกับผลการศึกษาที่ผ่าน ๆ มา ทั้งนี้ผลจากการวิเคราะห์ SWOT ให้ชัดเจนและถูกต้องเพื่อให้ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบธุรกิจด้านการจัดการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ได้มีส่วนร่วมและได้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรในพื้นที่เกาะช้างและถ้ำทอดภูมิปัญญา และวิถีการดำเนินชีวิตแก่นักท่องเที่ยว จึงมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์แก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจจากชุมชนเกาะช้างเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยการวิเคราะห์ความต้องการหลักของชุมชนเป็นประเด็นหลัก เพื่อให้การจัดการถ่ายทอดความรู้เป็นไปอย่างมีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ซึ่งประกอบไปด้วยการพิจารณาด้านพื้นที่ การจัดการ การเรียนรู้ร่วมกันให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป การถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ให้แก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจธุรกิจที่พักรวมแบบโฮมสเตย์จากชุมชนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยการพิจารณาด้านพื้นที่ การจัดการ การเรียนรู้ร่วมกันให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง มุ่งศึกษาพัฒนาผู้เข้ารับการอบรมให้มีศักยภาพในการประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ศึกษาปัญหาในการประกอบการธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ และเพื่อส่งเสริมความร่วมมือกันของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวกับชุมชนในพื้นที่ ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง จึงได้เสนอวิธีการและการออกแบบงานวิจัยสำหรับการศึกษาดังกล่าวตามลำดับดังต่อไปนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดความรู้การตลาด โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนร่วมกันจัดการชีวิตของตนเองด้วยการเน้น “คน” และ “กลุ่ม” ที่ชุมชนเข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน การจัดกิจกรรมและการมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้ร่วมกัน ข้อมูลที่ได้ขึ้นมาโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) และการสังเกต (Observation) วิธีการดำเนินงานของผู้ประกอบการแต่ละราย ตลอดจนการสังเกตสภาพแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้สัมภาษณ์ประกอบด้วยนักวิจัยและพนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการอบรมเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 วิธีข้างต้น ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะมี 2 บทบาท คือ เป็นทั้งนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ และเป็นผู้สัมภาษณ์ รวมทั้งสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงใช้ความเข้าใจและความรู้สึกมาเกี่ยวข้องด้วย สำหรับแบบสอบถามนั้นเป็นคำถามแบบปลายเปิดในหัวข้อเรื่องสภาพความเป็นอยู่และสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการทั้งในปัจจุบันและอดีต นอกจากนี้ยังมีการสังเกตที่ใช้บันทึกสภาพสถานประกอบการ สภาพแวดล้อม และผลกระทบที่เกิดกับชุมชนภายนอกเพิ่มเติมด้วย

ดังนั้นองค์ประกอบในการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ประเมินและสำรวจว่าชุมชนมีทรัพยากรใดที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ประเมินและสำรวจเรื่องการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมว่าเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งรวมไปถึงพิจารณาว่าวัฒนธรรม วิถีความเป็นอยู่ และการจัดกิจกรรมในชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่หักแรมแบบโฮมสเตย์หรือไม่ อย่างไร
3. ศึกษาและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น

ประชากรและวิธีการเลือกตัวอย่าง

ประชากรที่สนใจศึกษา

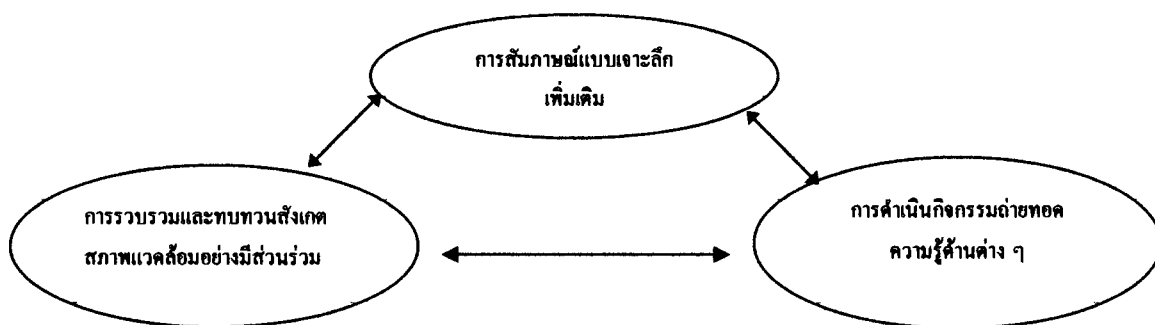
ประชากรที่สนใจศึกษาในการวิจัยนี้คือ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่หักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

วิธีการเลือกตัวอย่าง

เนื่องจากประชากรที่สนใจศึกษาในการวิจัยนี้ คือ ผู้ประกอบการ โฮมสเตย์ ในตำบลตะพง ซึ่งมีผู้ประกอบการธุรกิจนี้เพียง 1 ราย และผู้สนใจประกอบธุรกิจ จำนวน 10 ราย และชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีผู้ประกอบการธุรกิจนี้ 10 ราย และผู้สนใจประกอบธุรกิจ จำนวน 8 ราย ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงทำการศึกษาวิจัยจากประชากรทั้งหมดภายในพื้นที่ดังกล่าว

วิธีการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูลและถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ ให้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงได้ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยมี 3 ลักษณะประกอบด้วยเครื่องมือเสริมในการบันทึกข้อมูลเพื่อการศึกษา ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง กล้องถ่ายภาพ แบบบันทึกและสังเกตสภาพแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม ดังภาพที่ 3.1 ดังนี้

ภาพที่ 3.1 วิธีการศึกษาและถ่ายทอดความรู้

ลักษณะแรก คือ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยพนักงานสัมภาษณ์ที่ผ่านการฝึกอบรมเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และเข้าใจเนื้อหาของข้อคำถามอย่างชัดเจน โดยกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง จังหวัดระยอง จำนวน 1 ราย ได้แก่ โฮมสเตย์สวนป่าหนั้นของคุณอำนาจ อ่างศิลา และผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง จำนวน 1 ราย ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านคุณสมหมาย ศรีวิชัย รวมทั้งสัมภาษณ์พูดคุยกับนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและเจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต 4 ถึงนโยบายและการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการเข้าพักแรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อศึกษาสภาพการประกอบการปัจจุบัน สภาพตลาด และการแข่งขัน ตลอดจนศึกษาวิธีการดำเนินการให้บริการ ตลอดจนการจัดการด้าน ต่าง ๆ ของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ รวมทั้งรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

ลักษณะที่สอง คือ ใช้วิธีการรวบรวมและทบทวนสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ด้วยวิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยเป็นนักท่องเที่ยวเข้าพักแรมที่โฮมสเตย์ และคณะผู้วิจัยกับผู้ประกอบการร่วมกันให้ข้อมูล จากการสังเกตได้จากการเดินชมสภาพแวดล้อมโดยรอบสถานที่พักแรม สภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่แวดล้อมรอบสถานที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งใช้แบบบันทึกการสังเกต โดยคณะผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์จับบันทึกสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เช่น สภาพพื้นที่ ภูมิทัศน์รายรอบ บรรยากาศรายรอบแหล่งที่พักโฮมสเตย์ ตลอดระยะเวลาที่พักอยู่รวม 2 วัน การที่นักวิจัยปฏิบัติเหมือนกับนักท่องเที่ยวเพื่อจะได้มีประสบการณ์ร่วมสามารถเข้าใจถึงความเป็นอยู่และบรรยากาศของที่พักแรม และสามารถนำความรู้สึกและประสบการณ์ดังกล่าวมาใช้เสริมประกอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือด้านอื่นๆ

โดยกำหนดเนื้อหาการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนแนวทางในการกำหนดและกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน ข้อมูลจากการสังเกตสภาพแวดล้อมต่าง ๆ จากการเดินชมสภาพแวดล้อมโดยรอบสถานที่พักแรม สภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่แวดล้อมรายรอบสถานที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ เช่น ชายหาด สวนผลไม้ที่อยู่บริเวณใกล้ ๆ ร้านค้ารอบ ๆ ชุมชน กลุ่มแม่บ้าน สถานประกอบการ วัด และสถานที่ราชการ เป็นต้น ซึ่งใช้แบบบันทึกการสังเกตโดยผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์จับบันทึกสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่สภาพบ้านพัก บริเวณโดยรอบสวน ที่จอดรถ เกี่ยวกับห้องครัว ห้องพัก ห้องน้ำ เป็นต้น

ลักษณะที่สาม การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ของด้านการตลาด ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรม 2 ด้าน ดังนี้

1. กิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาด
2. กิจกรรมด้านฝึกอบรมและสื่อการฝึกอบรม

การถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาด

1. **กิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาด**

รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมในหลักสูตรการจัดการการตลาด สำหรับธุรกิจท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์เป็นการเน้นการให้ความรู้โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชน (Participative Community Based Approach) ซึ่งมีวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะ (Coach) แนวคิดทางการจัดการการตลาดที่เหมาะสมแก่การประกอบการ โฮมสเตย์ โดย การพัฒนาการศึกษามีส่วนร่วมและเสนอแผนการตลาดฉบับชุมชนและการนำไปปฏิบัติอย่างเป็น รูปธรรม

โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดด้านการตลาดท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์
2. การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. กลยุทธ์การตลาด และการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการประชาสัมพันธ์และ การสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์

2. **กิจกรรมด้านฝึกอบรมและสื่อการฝึกอบรมด้านการตลาด**

การสอนใช้แบบไม่เป็นทางการ วิธีการฝึกอบรมและสื่อการฝึกอบรม ได้แก่ คู่มือการ เรียนที่มุ่งให้เกิดการตระหนักรู้ ความเข้าใจด้านการจัดการการตลาดท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ โดยมีขอบข่ายเนื้อหาประกอบด้วย 3 หัวข้อ ใช้เวลารวม 12 ชั่วโมง คือ

1. แนวคิดด้านการตลาดท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ใช้เวลา 3 ชั่วโมง
2. การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ใช้เวลา 3 ชั่วโมง
3. กลยุทธ์การตลาด และการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการประชาสัมพันธ์และการสื่อสาร การตลาดการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ ใช้เวลา 6 ชั่วโมง

เครื่องมือในการวิจัยและขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้

เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งส่วนใหญ่ใช้คำถามปลายเปิด และใช้แบบบันทึกการสังเกตโดยพนักงานสัมภาษณ์และคณะผู้วิจัย ประกอบการศึกษาวิจัยเอกสาร

ที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต ประกอบด้วยข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา โดยแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลในการศึกษานี้ แบ่งเป็น 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 คือ แบบสอบถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ มีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อของเจ้าของกิจการ ความพึงพอใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด (ภาคผนวก ก)

ชุดที่ 2 คือ แบบบันทึกการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพการประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักแรมแบบโฮมสเตย์สำหรับการสังเกตสภาพห้องพัก สภาพแวดล้อมรายรอบห้องพัก และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ โฮมสเตย์ (ภาคผนวก ข)

ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นทบทวนและสรุปความต้องการในการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาด คณะผู้วิจัยทำการสำรวจและทบทวนข้อมูลด้านจำนวนศักยภาพของผู้ประกอบการ ความสนใจและแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

2. ขั้นตอนการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1. แต่งตั้งคณะกรรมการการบริหาร โครงการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนิน โครงการ

2. ดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์และผู้ที่เกี่ยวข้องผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ทราบถึงหลักการ วัตถุประสงค์ และแนวทางองค์ความรู้ และการฝึกอบรมทราบ

3. ประชุมสัมมนาเพื่อให้เห็นนโยบายและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการ

4. ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

5. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด

6. สรุปผลการดำเนินงานของโครงการ

แผนปฏิบัติงาน

กิจกรรมหลัก	ระยะเวลาดำเนินการ (เดือน) ปีงบประมาณ 2549	หมายเหตุ
1. แต่งตั้งคณะกรรมการการบริหารโครงการฯ	1/2	
2. กำหนดแนวทางปฏิบัติในการดำเนินโครงการหลักเกณฑ์และคู่มือฯ	1	
3. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ / ประชุมสัมมนา เพื่อสร้างความเข้าใจ	1	
4. ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และฝึกอบรม	2	
5. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน	1	
6. สรุปผลการดำเนินงานของโครงการ	1	

3. กำหนดเป้าหมายรวม

ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ

1. ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์มีความรู้ความเข้าใจในด้านการตลาด และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
2. จำนวนนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในบริการเพิ่มขึ้น
3. จำนวนนักท่องเที่ยวที่กลับมาใช้บริการเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ซึ่งเป็นผลของการปรับใช้องค์ความรู้ที่คณะผู้วิจัยถ่ายทอด
4. ความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความต้องการของชุมชนและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของวิทยากรและทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อมหาวิทยาลัยบูรพาและสถาบันเครือข่าย

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์และการจกบันทึกลิ่งที่สังเกตได้จากสภาพแวดล้อมรอบ ๆ สถานที่พักแรม ชุมชน ตลอดจนรวบรวมกิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้น แล้วผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ถึงโอกาส และอุปสรรคที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์เผชิญอยู่และได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด โดยอาศัยแนวคิดของ มิศรา สามารถ (2543, หน้า 25-27) ได้ให้ความสำคัญกับ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถระบุผลผลิตและผลลัพธ์จากการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบ โฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ได้ผลการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบล ตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
2. ผลการศึกษากการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบ โฮมสเตย์ของตำบล ตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง
3. ผลการฝึกอบรมและการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาด

ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

ตำบลตะพงเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยมีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน บนเนื้อที่จำนวน 55.93 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีทิศเหนืออาณาเขตติดต่อกับตำบลบ้านเลน ทิศใต้อาณา เขตติดต่อกับตำบลเพและทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันออกอาณาเขตติดต่อกับตำบลแกลง และทิศ ตะวันตกอาณาเขตติดต่อกับตำบลเชิงเนิน

นอกจากตำบลตะพงมีจุดเด่นด้านภูมิประเทศที่หน้าติดทะเล หลังจดภูเขาแล้ว ภูมิอากาศ ยังอบอุ่นตลอดปี และยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการให้บริการท่องเที่ยว กล่าวคือ สภาพพื้นที่ของ ตำบลตะพงมีทั้งที่ราบ ภูเขา และทะเล ดังคำกล่าวที่ว่า “จากภูเขา...ถึงทะเล” ซึ่งหากเข้ามาท่องเที่ยว จะพบความงามทางธรรมชาติที่ยังสมบูรณ์

นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและมีความน่าสนใจ จากปัจจัยดังกล่าวทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวชม และซื้อสินค้า เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากส่งผลให้สถานที่ท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เสื่อมโทรมลง ชาวบ้านในตำบลตะพงจึงร่วมกันหาแนวทางป้องกันผลกระทบในทางลบต่อแหล่ง ท่องเที่ยวชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุดและพัฒนาการท่องเที่ยวด้ว การรวมตัวกันให้บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลตะพง

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนชาวตำบลตะพงที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเลือกชมตรงตามความต้องการ อาทิ สถานที่ท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่หรือผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของตำบลตะพง ดังนี้

1. บ้านตะพงใน ประกอบด้วย หลักรหมุดของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อครั้งที่สุนทรภู่ออกเดินทางตามหาบิดาที่ได้มาบวชอยู่ที่วัดในตำบลแกลง และเขียนนิราศเมืองแกลง ได้ผ่านมาทางบ้านตะพงใน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีการทำบุญสงกรานต์พระทราบน้ำไหลที่บริเวณศาลาทุ่งขจร วัดตะพงใน มีการละเล่นพื้นบ้านซึ่งนับวันจะหาได้ยาก เช่น เสือกินวัวมอญช้อนผ้า โขนลูกช่วง ชักกะเย่อ เป็นต้น นอกจากนี้ของฝากประเภท ข้าวหลาม โบราณที่มีรสชาติดหวาน มันไม่แฉะ เวลาแกะออกมารับประทานจะไม่ติดกระบอก

2. บ้านหนองกบ-เนินชัน ประกอบด้วย โครงการนำร่องการทำสวนเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นการทำสวนผลไม้ปลอดสารพิษโดยใช้सानอินทรีย์แทนสารเคมี และยังมีต้นมังคุด 100 ปี เป็นต้นมังคุดที่มีอายุยืนยาวให้ผลมังคุดมีรสหวานมีเนื้อมาก ผิวของผลสวยงามและทนทานต่อโรคตลอดจนสุราแก่พื้นเมืองที่เรียกว่า “อุ” เป็นสุราที่มีรสชาติดเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน

3. บ้านยายคาและบ้านบ่อหิน ประกอบด้วย ทวีร์ชมสวนชิมผลไม้ โดยใช้ชื่อโครงการชิมผลไม้อิมในสวน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ซื้อบัตรผ่านประตู สามารถชิมผลไม้ได้ทุกชนิดในสวนจนอิ่มแต่ไม่อนุญาตให้นำออกนอกสวน เว้นแต่จะซื้อต่างหาก นอกจากนี้ยังสามารถเยี่ยมชมและนั้สการสักการะรูปเหมือนหลวงพ่อแพรว และชมบ่อปลาขนาดใหญ่ที่วัดยายคา และยังสามารถชมน้ำตกเขายายคา เป็นน้ำตกที่สวยงามและมีพันธุ์ต้นไม้ในป่าหลากหลายชนิด

4. บ้านตะพง มีค่ายกองพันทหารราบที่ 7 กรมนาวิกโยธิน (ค่ายมหาสุรสิงหนาท) ซึ่งปัจจุบันเปิดให้นักศึกษาออกเข้าเที่ยวชมหรือจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ มีการออกค่ายฝึกยุทธวิธีการสู้รบแบบทหาร เช่น การกระโดดห่อ ใต้เชือก เป็นต้น และกลุ่มเลี้ยงไก่อนุรักษ์พื้นเมืองมีไก่พันธุ์พื้นเมืองที่นับวันจะหาได้ยากไว้ให้นักท่องเที่ยวชม ตลอดจนกลุ่มประมงเรือเล็ก นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาวิถีชีวิตของชาวประมง ตั้งแต่การนำตาข่าย หรือเบ็ดออกเรือหาปลาตั้งแต่เช้าตรู่ และกลับตอนใกล้ค่ำ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถซื้ออาหารทะเลสด ๆ ได้ในราคากันเอง

5. บ้านช่น มีเส้นทางประวัติศาสตร์ของพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นเส้นทางที่พระเจ้าตากสินมหาราชยกทัพไปตีเมืองจันทบุรี และหลักรหมุดของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อครั้งที่สุนทรภู่ออกเดินทางตามหาบิดาที่ได้มาบวชอยู่ที่วัดในตำบลแกลง และเขียนนิราศเมืองแกลง ได้ผ่านมาทางบ้านช่น สามารถชมปลาอุกยักษ์ ขนาดลำตัวยาว 65 เซนติเมตร น้ำหนัก

5.8 กิโลกรัม ตะพาบยักษ์ที่มีขนาดลำตัวยาว 1.25 เมตร และฝูงหมูป่าที่วัดช้างชน และมีหาดแม่รำพึง เป็นชายหาดที่สวยงามและมีชื่อเสียงของจังหวัดระยอง ปัจจุบันโครงการบ้านปลาซึ่งเป็นโครงการที่สร้างบ้านให้ปลาอยู่โดยทำปะการังเทียม ขณะนี้มีปลามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากศูนย์ประสานงาน บ้านปลาเพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวประมงตามชายหาดแม่รำพึงในฐานะผู้ดูแลโครงการได้จัดที่พัก อาหารพื้นบ้าน อาหารทะเลสด ๆ เรือตกปลา ดำน้ำดูปะการัง ไร่บริการนักท่องเที่ยว

6. บ้านเนินเสาธง มีทัวร์ชมสวนชิมผลไม้ โดยใช้คำขวัญว่า “อิมละ 50 บาท” ซึ่งใช้รูปแบบเดียวกับทัวร์ชมสวนชิมผลไม้ บ้ายายคา และบ้านบ่อหิน และชมทุเรียนทอดกรอบของกลุ่มแม่บ้าน และลิ้มลองเห็ด 3 รส ของกลุ่มเพาะเห็ด เป็นการนำเอาเห็ดนางฟ้าซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการสูงมาอบ เพื่อให้มีรสชาติมัน เค็มและหวาน

7. บ้านชากลาว มีโครงการปลูกป่ากินได้ ปัจจุบันกรมป่าไม้ได้ตั้งเป็นศูนย์วิจัยย่อยน้ำห้วยมะเฟืองเป็นโครงการที่เกิดจากแนวคิดของคนในหมู่บ้านที่จะฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับมา มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ โดยการปลูกพืชพื้นบ้านที่กินได้ และสมุนไพรต่าง ๆ เช่น เร่ว (พืชตระกูลข่า พบมากในภาคตะวันออก) และหน่อไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเปิดให้คณะหรือกลุ่มเข้ามาศึกษาพันธุ์ไม้ป่าได้อีกด้วย และสามารถนําสารปูลู่เข้าสู่ผืนป่าเขาตาหีบ และเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้เส้นทางจักรยานเสือภูเขาเพื่อการท่องเที่ยวอนุรักษ์ มีจุดชมวิวที่สวยงามอยู่บนเขาตาหีบสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของตำบลตะพงจนจรดชายทะเล

8. บ้านนา มีกลุ่มทำน้ำพริก เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านเพื่อทำน้ำพริกชนิดต่าง ๆ เช่น น้ำพริกแกง เป็นต้น

9. บ้านตะพง มีสหกรณ์ประมงชายหาดแม่รำพึงเป็นกลุ่มแม่บ้านที่ทำผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเลขายราคาถูกในรูปแบบสหกรณ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อได้แก่ น้ำพริกเผาปลาอินทรี ข้าวเกรียบปลาหมึก และกะปิ ประกอบกับมีชุมชนบ้านกะเฉด เป็นชุมชนของชาวประมงเรือเล็กริมชายหาดแม่รำพึง มีการจัดการดูแลรักษาหมู่บ้านและริมชายหาดให้สะอาดน่าอยู่ นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาวิธีการจับสัตว์ทะเลของชาวประมง และยังสามารถออกเรือหาปลาออกทะเลเพื่อใช้ชีวิตแบบชาวประมงได้ด้วย

10. บ้านป่าคั้น มีกลุ่มชาวทะเลประมงเรือเล็ก เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่เลียบชายหาดแม่รำพึง นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาวิธีการจับสัตว์ทะเลของชาวประมง นอกจากนั้นยังสามารถลงเรือหาปลาออกทะเลเพื่อใช้ชีวิตแบบชาวประมง เช่นเดียวกับชุมชนบ้านกะเฉด และมีของฝากขึ้นชื่อ คือ กะปิพื้นบ้านที่ทำจากเคย (กุ้งขนาดเล็กชนิดหนึ่ง) เป็นกะปิที่มีรสอร่อย มีขั้นตอนการทำสะอาดถูกหลักอนามัยรับรองโดยกระทรวงสาธารณสุข

11. บ้านศาลเจ้า มีอ่างเก็บน้ำห้วยหินคาดเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่กลางหุบเขา ระหว่างเขาชายคากับเขาพระบาท เป็นสถานที่ที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีพันธุ์ปลาหลายชนิดเหมาะสำหรับผู้ที่ชอบกีฬาตกปลา นอกจากนี้ยังมีของฝากซึ่งประกอบด้วย ขนมจีนข้าวกล็องและขนมจีนสมุนไพร เป็นขนมจีนที่มีคุณค่าทางโภชนาการและช่วยบำรุงสุขภาพ

12. บ้านหนองตารส มีตลาดกลางผลไม้ตำบลตะพง เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านจังหวัดระยอง ได้แก่ ผลไม้ ผลิตภัณฑ์ทางทะเล และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ และทุเรียนทอด ทอพีทุเรียน กะปิ และข้าวหลามของกลุ่มสตรีแม่บ้าน

13. บ้านโนนบ้าน มีวัดตะพงนอก เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์และมีรูปเหมือนพระครูจันวุฒิคุณ (หลวงปู่จันทร์) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ 5 ซึ่ง เป็นพระที่ไม่เคยมีประวัติค้างพร้อย และเป็นที่เคารพสักการะคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดระยอง

จากข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การเกษตร และการอนุรักษ์ข้างต้น ตลอดจนกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวเกิดขึ้นในอดีตเมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา มีองค์กรบริหารส่วนตำบลตะพงเป็นผู้ริเริ่มให้คนในพื้นที่เป็นภาคีผู้ผลักดันนำชมและอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทย หากนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบชาวบ้านก็มีที่พักค้างแรมภายในหมู่บ้านในรูปแบบของโฮมสเตย์ ซึ่งปัจจุบันที่พักแรมแบบโฮมสเตย์มีอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านชายคาเท่านั้น แต่เมื่อ 4 ปีที่ผ่านมา 2544-2545 หมู่ที่ 8 บ้านนาเคยมียุคที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติจะมีความประทับใจเป็นพิเศษจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันร่วมกับชาวบ้าน เช่น การทำบุญตักบาตร การประกอบอาหาร เป็นต้น ในตอนกลางคืนที่บ้านของอาจารย์สมเจตน์ วงศ์บุปผา แกนนำชาวบ้านของหมู่ 8 ได้มีการรวมกลุ่มเยาวชนอายุระหว่าง 10-16 ปี ซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชนมาแสดงหนังตะลุงพื้นบ้านแบบภาคตะวันออก และการเล่นดนตรีไทยโดยตั้งเป็นวงอังกะลุงภายใต้ชื่อ “คูหนั๊ง ฟังเพลง” ของกลุ่มอาสาพัฒนาเยาวชน ณ เรือนดนตรีที่จัดขึ้นบริเวณลานอเนกประสงค์บนที่ดินของอาจารย์สมเจตน์ ให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเปิดสอนการแสดงหนังตะลุงและการเล่นดนตรีไทยให้นักท่องเที่ยวที่สนใจด้วยนำมาซึ่งรายได้ไหลสู่ชุมชนเป็นจำนวนมากต่อเดือน แต่ปัจจุบันนี้ลานดนตรี “คูหนั๊ง ฟังเพลง” กลับต้องปิดฉากลงเหลือไว้เพียงแต่ความทรงจำ เพราะการประกอบกิจการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ยังขาดความรู้และทักษะต่าง ๆ ในการพัฒนาที่พักแรมแบบร่วมกับกิจกรรมและเครือข่ายชุมชนด้านอื่นๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโฮมสเตย์ให้เกิดความยั่งยืน

ดังนั้น เห็น ได้ชัดว่าผลที่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะพงนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และความรู้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แล้ว ยังเป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนด้วย แต่สิ่งที่ได้รับมากกว่านั้นคือ คนในชุมชนได้มี โอกาสร่วมคิดและเรียนรู้กระบวนการจัดการด้วยการปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่

1. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการทำงาน เป็นทีม เช่น การประชุมวางแผนการท่องเที่ยว การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนหรือส่วนงาน อื่น ตลอดจนการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2. กิจกรรมของกลุ่มการผลิตต่าง ๆ สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการทำงาน เป็นทีม เช่น การวางแผนการดำเนินงาน การระดมทุน การผลิต การบรรจุหีบห่อ การจำหน่าย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การจัดทำบัญชีรายได้อื่นๆ และการปันผลกำไรคืนให้แก่ สมาชิก เป็นต้น

3. กิจกรรมโฮมสเตย์หมู่ที่ 8 บ้านนา เคยนำกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ให้มีโอกาสแสดงออก และแสดงหนึ่งตะลุงพื้นบ้านแบบภาคตะวันออก และการเล่นดนตรีไทย นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำทัวร์ใน วันหยุดราชการและวันเสาร์-อาทิตย์ ส่วนผู้ที่เข้าร่วม โครงการ โฮมสเตย์ จะมีโอกาสเรียนรู้กระบวนการ ให้แก่บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างแรมที่บ้านของ คนและปัจจุบันหมู่ที่ 3 ขาดคา มีกิจกรรม โฮมสเตย์ คือ เมื่อเข้าพักแล้วสามารถเดินชมสวนผลไม้ และรับประทานผลไม้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

ในพ.ศ. 2540 จังหวัดระยองยังมีอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูและตั้งรกรากขึ้น โดย ลูกหลานและเครือญาติของชาวตำบลตะพงโดยอพยพ โยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่โดยมีอาชีพหลักคือ การทำประมงชายฝั่งคือชุมชนแหลมรุ่งเรือง ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวราว 40-50 คน ตั้ง บ้านเรือนบริเวณชายฝั่ง โดยประกอบอาชีพหลัก คือ ประมงชายฝั่ง ส่วนอาชีพเสริมคือการเปิด บ้านพักแก่นักท่องเที่ยวหรือเป็นที่พักแรมโฮมสเตย์นั่นเอง บ้านที่เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวจะมี ประมาณ 15 หลังคาและอยู่ในความดูแลของหัวหน้าชุมชน ซึ่งเรียกว่าประธานชุมชนส่วนใหญ่จะมี นักท่องเที่ยวชาวไทยให้ความสนใจเข้าพักในช่วงฤดูท่องเที่ยวจำนวนมาก (เดือนมกราคม-เดือน กรกฎาคม) แม้ว่าวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองอาจจะ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตด้วยแรงผลักดันจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวตำบลตะพง และชุมชนแหลม รุ่งเรือง โดยภาครัฐตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ รวมทั้งการตื่นตัว ต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจด้านรายได้ ผลตอบแทนและการจ้างงาน ซึ่งยัง

ผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อสังคม รวมถึงการดำรงชีวิตของชุมชนในตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ดังนั้นความจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์อย่างมีทิศทางและเหมาะสมจะสามารถทำให้สังคมและชุมชนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาไปควบคู่กับการเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งกระทำได้โดยมีการกำหนดแผนและวิธีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวแบบเรือนแรมให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ให้ความรู้ทางภาษาต่างประเทศ เช่น ฝึกอบรมภาษาอังกฤษ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะวันตก ความรู้ความสามารถในการจัดการทางธุรกิจ และวิธีการสร้างบริการประทับใจ สำหรับชาวประมงที่ปรับเปลี่ยนเรือประมงไปเป็นเรือท่องเที่ยวเพื่อรับนักท่องเที่ยวทางทะเล สำหรับวิถีชีวิตชาวสวนนั้นมีการส่งเสริมและปรับเปลี่ยนพันธุ์ไม้รุ่นใหม่ ๆ ที่ให้ผลผลิตสูงกว่าเดิมมาปลูกทดแทนรุ่นเก่า ๆ ควรส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์และเชิงเกษตรให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ถ่ายทอดความรู้ในการทำเกษตรและการประมงแผนใหม่ การแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างประสิทธิภาพทางการตลาดให้มีโอกาสสูงขึ้น การถ่ายทอดทักษะทางภาษาต่างประเทศภาษาอังกฤษ และความรู้ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมแก่ชาวตะวันตก มิใช่มุ่ง “ขาย” หรือ “ปรับเปลี่ยน” วัฒนธรรมของชุมชนให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังเพียง “รายได้” โดยขาดจิตสำนึกของการอนุรักษ์บนพื้นฐานชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษารายการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

1. การประกอบการด้านการท่องเที่ยวพักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

การประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองนั้น มีสภาพของการประกอบธุรกิจในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการตลาด

ในการทำตลาดนั้นสวนป่าหนันโฮมสเตย์ยังไม่มีการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวแล้วนำมาปรับใช้ในการดำเนินกิจการ และยังไม่มีการจัดวางกลยุทธ์ทางการตลาดที่ซับซ้อนแต่ประการใด แต่จะอาศัยเครือข่ายที่อยู่รอบ ๆ สวนป่าหนันเป็นผู้แนะนำบริการนี้แก่ลูกค้าหรือเรียกกันอย่างไม่ง่าย ๆ ว่าเป็นการบอกแบบปากต่อปาก และลูกค้าส่วนใหญ่จะเดินทางมาพักช่วง

วันหยุดเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ เป็นต้น ดังนั้นการพักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง จึงมีลักษณะเป็นการพักแรมช่วงสั้น ๆ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลผลไม้เป็นหลักเท่านั้น

นอกจากนี้ ในด้านของการประชาสัมพันธ์ธุรกิจโฮมสเตย์ของตำบลตะพง แม้ว่าจะได้รับความร่วมมือจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคกลาง เขต 4 จังหวัดระยอง ช่วยเหลือในด้านประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อแผ่นพับที่จัดทำขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว แต่รูปแบบของสื่อเหล่านั้นยังไม่เป็นการสื่อสารทางการตลาดแบบเชิงรุกเท่าที่ควร จึงไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจที่จะเข้าพักแบบโฮมสเตย์ไม่มากเท่าที่ควร รวมทั้งยังขาดทักษะการสื่อสารทางการตลาดใหม่ ๆ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ให้ความสนใจในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และวิถีชุมชนของชุมชนตะพง จังหวัดระยอง เพิ่มมากขึ้น

ส่วนชุมชนแหลมรุ้งเรื่องนี้นับว่ายังเพิ่งเริ่มดำเนินการด้านเปิดบริการบ้านพักเป็นที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ไม่นาน จึงยังมีนักท่องเที่ยวรู้จักไม่มากและยังไม่แพร่หลาย ส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักเป็นนักท่องเที่ยวที่เคยมาพักและบอกข้อมูลต่อ ๆ กันไป

1.2 ด้านการเงิน

แหล่งที่มาเงินทุนเริ่มจากเงินออมของนายอำนาจและนางปาหนันใช้ในการก่อสร้างบ้านพักที่สร้างเป็นอาคารคอนกรีต 3 ห้องนอน 3 ห้องน้ำ จำนวนประมาณ 5 แสนบาท และดำเนิน การก่อสร้างโดยคนในท้องถิ่นเอง ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานมาจากรายรับจากค่าประตูเข้าชมสวนจะเห็นว่ารายรับของสวนปาหนันส่วนหนึ่งมาจากค่าผ่านประตูเข้าชมสวนผลไม้ของลูกค้า อัตราคนละ 70 บาท และอีกส่วนหนึ่งมาจากค่าที่พักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งคิดค่าบริการคนละ 70 บาทต่อคืน แต่สามารถปรับราคาขึ้นลงได้ หากมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากโดยราคานั้นขึ้นอยู่กับขนาดของห้องพัก อำนาจต่อรองของนักท่องเที่ยว ความสนิทสนมคุ้นเคย และความพึงพอใจของเจ้าของโฮมสเตย์ สำหรับการชมสวนผลไม้ นั้นลูกค้าสามารถเดินเข้าไปชมและชิมผลไม้ที่ปลูกในสวนปาหนัน ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง คือ เงาะ มังคุด ทูเรียน ลองกอง ได้อย่างเต็มที่ ข้อปฏิบัติที่สำคัญของนักท่องเที่ยวทุกคนในการชมสวนก็คือ สามารถเข้าไปเดินชมสวนได้ แต่ห้ามเก็บรับประทานเอง เนื่องจากนักท่องเที่ยวไม่มีความรู้เพียงพอในการคัดเลือกผลไม้ว่าสามารถรับประทานได้หรือยัง แต่เจ้าของสวนจะสร้างเป็นศาลาแบบง่าย ๆ อยู่บริเวณหน้าสวนไว้เป็นสถานที่สำหรับชิมผลไม้หรือรับประทานผลไม้และไม่อนุญาตให้นำผลไม้กลับไปจากสวน แต่หากนักท่องเที่ยวรายใดต้องการที่จะซื้อกลับบ้าน ก็สามารถซื้อได้ที่ร้านค้าหน้า ซึ่งทางสวน ได้จัดแบ่งบริเวณไว้จำหน่ายผลไม้ให้กับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

นอกเหนือจากรายได้จากค่าเข้าชมสวนผลไม้และค่าที่พักแล้ว ทางสวนก็ยังมียาได้จาก การจำหน่ายผลไม้ที่ปลูกในสวนอีกด้วย และในเรื่องของการจัดหาเงินมาลงทุนนั้น ทางสวนไม่ได้มี การกู้เงินจากสถาบันการเงินมาใช้แต่ประการใด หากต้องการลงทุนหรือขยายกิจการจริง ๆ ก็จะใช้ การร่วมลงทุนกันในกลุ่มพี่น้อง ซึ่งมีอยู่ 3 คน

การจัดหาทุนและการเงินของชุมชนแหลมรุ่งเรือง โดยอาศัยการรวมกลุ่มชาวบ้านและตั้ง เป็นสหกรณ์ชุมชนโดยชาวบ้านกลุ่มใดเคือคร่อนหรือจำเป็นสามารถมากู้ยืมจากสหกรณ์ โดยมีกฎ และข้อกำหนดการใช้คืน ซึ่งบางบ้านก็กู้ยืมเงินมาซ่อมแซมและต่อเติมบ้านเพื่อสำหรับไว้บริการ เป็นที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

1.3 ด้านการดำเนินการ

ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้เป็นผู้พักแรมที่สวนป่าหนาน พบว่า สวนป่าหนานได้เตรียมการสำหรับการประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์ในด้านต่าง ๆ นี้ เช่น ด้าน ห้องพัก กิจการโฮมสเตย์มีการจัดเตรียมห้องพักทั้งที่อยู่รวม สามารถเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้ อย่างใกล้ชิดนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติจะนิยมพักในแบบนี้มาก ส่วนแบบที่สองจะเป็นห้องพัก ที่สร้างขึ้นใหม่ทางด้านหน้าของสวนผลไม้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่เดินทางมาเป็น หมู่มากจำนวน 20-25 คน โดยห้องพักนั้นจะมีห้องใหญ่ 1 ห้อง (ขนาดกว้าง x ยาว = 3 x 3 เมตร) ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 7-10 คน และห้องเล็ก 2 ห้อง (ขนาดกว้าง x ยาว = 2 x 3 เมตร) ซึ่งจุคนได้ประมาณห้องละ 4-5 คน โดยแต่ละห้องจะมีห้องน้ำ ขนาด 1 เมตร x 1.4 เมตร ซึ่ง ภายใต้อากาศพอสมควร และภายในห้องมีประตู 2 บาน คือ ประตูหน้าบ้านและหลังบ้าน มีหน้าต่างกระจกบานเกล็ดติดมุ้งลวดเหล็กตัด 2-3 บาน พื้นห้องปูกระเบื้องผิวมันซึ่งง่ายต่อการทำ ความสะอาดและทำให้ห้องไม่ร้อนในช่วงกลางวันและกลางคืน

ห้องพักของที่พักแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรืองพื้นห้องในเรือนไม้ขนาดตาม ขนาดแตกต่างกันตามบ้านและไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ยกเว้นหมอน ฟูก ผ้าปูที่นอน

1.4 ด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์

ผู้ประกอบการไม่มีบุคลากรที่จ้างเฉพาะมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยตรง ดังนั้น บุคลากรที่ให้บริการก็จะเป็นสมาชิกในครอบครัว ได้แก่ น้องสาวและพี่ชายเจ้าของที่ผลัดเปลี่ยน หมุนเวียนกันมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนพูดคุยและให้คำแนะนำถึงแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญอื่น ๆ ในเขตตำบลตะพงและใกล้เคียง เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยว ในขณะที่พักแรมอยู่ที่โฮมสเตย์ อย่างไรก็ตาม เรื่องของบุคลากรผู้ให้บริการของโฮมสเตย์ตำบลตะพง ถือได้ว่าเป็นจุดเด่นในการดำเนินการ เพราะสมาชิกในครอบครัวจะให้การต้อนรับลูกค้าอย่างอบอุ่น

มีการไต่ถามทุกข์สุข และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยวเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน

การดำเนินการของชุมชนแหลมรุ่งเรือง โดยเจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวเช่นกัน นอกจากการบริการอาหารซึ่งอาศัยเพื่อนบ้านร่วมมือกันมาปรุงและจัดอาหารแก่นักท่องเที่ยว

2. การศึกษาสถานะการแข่งขันของธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง

ปัจจุบันสภาพการแข่งขันของธุรกิจโฮมสเตย์ของตำบลตะพงในปัจจุบัน ถือว่ามี การแข่งขันน้อย จนแทบเรียกได้ว่าเป็นตลาดผูกขาดที่มีการดำเนินการในกลุ่มพี่น้อง เพราะในขณะนี้ และบริเวณโดยรอบรัศมี 20-30 กิโลเมตร มีสวนปาล์มน้ำมันเพียงแห่งเดียวที่ทำธุรกิจโฮมสเตย์ ดังนั้น สถานะการแข่งขันที่เกิดจากคู่แข่งทางตรงจึงไม่ปรากฏให้เห็นแต่ประการใด นอกจากนี้ยังจึงทำให้ ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ขาดทักษะการจัดการเชิงรุกในแง่ การรับรู้ถึงการแข่งขันของธุรกิจและอาจทำให้คู่แข่งทางอ้อมที่มีการจัดการที่ดีมีโอกาสช่วงชิงลูกค้า ที่ต้องการความสะดวกสบาย เช่น ในบริเวณใกล้เคียงกันมีรีสอร์ทระดับ 3-5 ดาว ตั้งอยู่บริเวณ ใกล้เคียงโฮมสเตย์ อาทิ โรงแรมโนโวเทล โรงแรมระยองออรัลคิด โรงแรมสตาร์ เป็นต้น เพราะ อยู่ในเส้นทางการคมนาคมที่เข้าถึงได้ง่าย โดยเชื่อมต่อกับถนนสายหลักสุขุมวิทซึ่งเข้าถึงสถานที่ ท่องเที่ยวประเภทชายหาดที่สวยงามและชายทะเล อาทิ เกาะเสม็ด และหาดแม่รำพึงที่มีชื่อเสียง ทำให้นักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการเข้าคัดสรรสถานที่พักต่าง ๆ ได้มากขึ้น

3. การศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยรอบ

ในแง่ของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น พบว่า ในตำบลตะพงมีการเปิดสวนผลไม้ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมและชิมผลไม้มีอยู่หลายแห่ง แต่ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะเป็นการท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ ไม่ได้มีการค้างคืนหรือค้างแรม แบบโฮมสเตย์แต่อย่างใด และจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ ละแวกใกล้เคียงกับสวนปาล์มน้ำมันแต่ไม่ได้ทำธุรกิจโฮมสเตย์ พบว่า ผู้ประกอบการบางรายกำลังจะ หยุดทำการเกษตรและธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรลักษณะนี้ และมีการวางแผนที่จะแปรสภาพ สวนผลไม้ที่มีอยู่ มาปลูกพืชที่ทำรายได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่า อาทิ หันมาปลูกต้นสะเดา ปลูกต้น หนาม เป็นต้น ซึ่งหากผู้ประกอบการในเขตนี้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินธุรกิจของตน ในลักษณะนี้มากขึ้น จะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และอาจเชื่อมโยงต่อไปยังการท่องเที่ยวพักแรมแบบโฮมสเตย์อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

4. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของ
การประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง
ธุรกิจที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง คณะผู้วิจัยได้
วิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคของที่พักรวมแบบโฮมสเตย์
ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง ได้ ดังตารางที่ 4.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
<ol style="list-style-type: none"> 1. ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีภูมิประเทศที่สวยงาม ซึ่งประกอบด้วย ภูเขา ทะเล น้ำตก ตลอดจนแหล่งประวัติศาสตร์ และมีบรรยากาศที่ดีเอื้อต่อการเป็นทำเลที่ดีของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ 2. ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ทะเลชนิดต่าง ๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา และเคช โดยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ และความสดของอาหารที่มีไว้บริการนักท่องเที่ยว 3. ชาวบ้านมีบุคลิกภาพที่โดดเด่น คือ มีความอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีมิตรไมตรี และเป็นมิตรกับคนทั่วไป และนักท่องเที่ยว 4. อาหารทะเลมีความสด เพราะมีเรือประมงหาปลาเทียบท่าทุกวัน 5. การคมนาคมสะดวกเนื่องจากอยู่ใกล้ตัวเมืองระยองและติดกับถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นถนนสายหลักและนักท่องเที่ยวเข้าถึงที่พักได้ไม่ลำบาก 6. มีการบริหารจัดการ โฮมสเตย์โดยยึดหลักของเศรษฐกิจพอเพียงและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้ประกอบการขาดความรู้ ความเข้าใจในการประกอบธุรกิจแบบโฮมสเตย์อย่างแท้จริงและต่อเนื่อง 2. ผู้ประกอบการขาดการรวมกลุ่มในการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์อย่างเข้มแข็งและจริงจัง 3. ผู้ประกอบการขาดการวางแผนการใช้เงินทุนและรายรับอย่างเหมาะสมและเป็นระบบ 4. ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาน้อยจึงไม่ค่อยมีความรู้รอบตัวในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว 5. ชาวบ้านไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างประเทศได้ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ 6. ผู้ประกอบการยังขาดประสบการณ์ความรู้ ความเข้าใจและความร่วมมือในการทำการส่งเสริมการตลาด

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
<p>1. รัฐบาลให้การสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้ยังพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการพื้นฐานที่รองรับได้แล้วเป็นอย่างดี</p> <p>2. หน่วยงานราชการเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเกี่ยวกับการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์พอสสมควร เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น</p> <p>3. มีหน่วยต่างๆของทางภาครัฐ อาทิ ททท. สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และสถาบันการศึกษาที่ให้ความสนใจที่จะมาให้ฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้ด้านการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์และการจัดการธุรกิจอย่างยั่งยืน</p>	<p>1. นายทุนจากจังหวัดอื่นมากว้านซื้อที่ดินบนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง ทำให้มีธุรกิจหลายประเภทเกิดขึ้นมากเกินไป มีแนวโน้มเกิดการแข่งขันสูงทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของชาวชุมชนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองค่อย ๆ เลือนหายไป</p> <p>2. ช่วงการฝึกอบรมตรงกับช่วงเทศกาลผลไม้และของดีจังหวัดระยอง ทำให้ผู้ประกอบการบางส่วนไม่สะดวกในการเข้ารับการอบรม เนื่องจากต้องเข้าร่วมงาน ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมน้อยกว่าที่ประมาณการไว้</p> <p>3. การก่อสร้างอาคารที่พักแรมมิได้กำหนดรูปแบบ และพื้นที่ชัดเจนเพราะขาดการวางแผนด้านผังเมืองของอำเภอ และจังหวัด</p>

ผลการฝึกอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด

การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์กรณีศึกษาตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองเป็นการฝึกอบรมโดยมีส่วนร่วม ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 2 ประการดังนี้

1. การจัดทำสื่อ กิจกรรมการฝึกอบรม ตลอดจนแผนการฝึกอบรมและคู่มือการฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด เพื่อการประกอบการด้านการท่องเที่ยวพักรวมแบบโฮมสเตย์

2. การจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด เพื่อการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่แพคเกจแบบ โฮมสเตย์

รายละเอียดผลการดำเนินงาน มีดังต่อไปนี้

การจัดทำสื่อ กิจกรรมการฝึกอบรม ตลอดจนแผนการฝึกอบรมและคู่มือการฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด เพื่อการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่แพคเกจแบบ โฮมสเตย์ประกอบด้วยรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดฝึกอบรมแก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่แพคเกจแบบ โฮมสเตย์

2.2 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรม กำหนดเนื้อหาและรูปแบบเพื่อให้การฝึกอบรมมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

2. วิธีดำเนินงาน มีลำดับขั้นตอนดังนี้

2.1 กำหนดสื่อการฝึกอบรม ในการอ่านออกเขียนได้และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ตามวิจัยได้ประเมินศักยภาพของชุมชนในการอ่านออกเรียนรู้จากสื่อพบว่า ชุมชนมีความสามารถ สื่อที่ใช้เป็นคู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสื่อเสริมเพื่อใช้ในการทบทวนและใช้สื่อหลักคือวิทยากรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการสอนและถ่ายทอดในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับเนื้อหาของหลักสูตรนี้

2.2 กำหนดเนื้อหาหรือหลักสูตรการฝึกอบรม การศึกษานี้จำแนกเนื้อหาการฝึกอบรมในด้านการตลาดแสดงหัวข้อดังตารางที่ 4.2
ตารางที่ 4.2 เนื้อหาหรือหลักสูตรการฝึกอบรม

หลักสูตรการฝึกอบรม	เนื้อหา
ด้านการตลาด	1. แนวคิดด้านการตลาด 2. ลูกค้านและการวิเคราะห์ลูกค้า 3. กลยุทธ์ส่วนประสมการตลาดของที่แพคเกจแบบ โฮมสเตย์ ด้านบริการ ราคา การจัดจำหน่ายและการสื่อสารการตลาด

2.3 การกำหนดกิจกรรมการฝึกอบรม ขึ้นอยู่กับยากง่ายของเนื้อหาของแต่ละหลักสูตร โดยแสดงสรุปกิจกรรมการฝึกอบรมของแต่ละหลักสูตร ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 กิจกรรมการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด

หลักสูตรการฝึกอบรม	กิจกรรมการฝึกอบรม
ด้านการตลาด	คู่มือการตลาดกับโซเชียลมีเดีย ร่วมกับสื่อผสมอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เกม กิจกรรม รูปภาพ สถานการณ์จำลองจากภาพโซเชียลมีเดียในฝันที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าพัก

2.4 กำหนดวิธีการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาด ด้วยสถานที่ฝึกอบรมตั้งอยู่ในพื้นที่ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมคือ องค์การบริหารส่วนตำบลตะพง และศาลาประชาคมของชุมชน แหลมรุ่งเรือง เพื่อให้ลดอุปสรรคในการเดินทางมาเข้าร่วมและเกิดความสะดวก ตลอดจนมีความคุ้นเคยสถานที่ฝึกอบรมเป็นอย่างดี คณะผู้วิจัยเลือกวิธีการฝึกอบรมและถ่ายทอดการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม โดยมีการบรรยายให้ความรู้ซึ่งอาศัยการกระตุ้นด้วยคำถามและทำกิจกรรม ตลอดจนทำงานกิจกรรมร่วมกัน โดยพัฒนาเป็นชุดการสอน

2.5 กำหนดวิธีการประเมินผล การประเมินผลเพื่อศึกษาว่าผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาดหรือไม่ อย่างไร ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 วิธีการประเมินผลของการหลักสูตร

หลักสูตรการฝึกอบรม	วิธีการประเมินผล
ด้านการตลาด	<ol style="list-style-type: none"> สังเกตความตั้งใจในการรับการอบรม <ul style="list-style-type: none"> - ก่อนฝึกอบรม - ระหว่างการฝึกอบรม ดูการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การร่วมกิจกรรม การแสดงออก การตอบคำถาม (ปากเปล่า) เมื่อถามถึงแนวคิดการตลาดและลูกค้า ประเมินว่าผู้รับการอบรม ให้ความสนใจ ตั้งใจ และเอาใจใส่กับการสร้างโปรแกรมท่องเที่ยวที่เหมาะสม

3.2 การจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ในช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนมิถุนายน 2549 โดยมีรายละเอียดและผลการดำเนินงานดังต่อไปนี้

การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดอบรมในวันที่ 6-7 มิถุนายน 2549 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย

- 1.1 บอกประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดการตลาดได้
- 1.2 รู้และบอกความหมายและประเภทของลูกค้าได้
- 1.3 รู้และบอกความหมายและวิธีการวิเคราะห์ลูกค้า การแบ่งส่วนตลาดได้
- 1.4 เลือกการใช้กลยุทธ์ส่วนประสมการตลาดของโฮมสเตย์ด้านการบริการ ราคา การจัดจำหน่าย และการสื่อสารการตลาดได้
- 1.5 บอกความหมายของการบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ได้
- 1.6 สามารถกำหนดราคาที่พักแบบโฮมสเตย์ได้
- 1.7 ระบุแนวทางในการกระจายข้อมูลไปยังแหล่งบริการได้ (อบต. เทศบาล ททท. เกษตรอำเภอ ประมงจังหวัด เป็นต้น)
- 1.8 สามารถกำหนดวิธีการสื่อสารการตลาดได้
- 1.9 กำหนดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ แบบแพ็คเกจได้

2. วิธีการดำเนินงาน ประกอบด้วย

- 2.1 ป้อนข้อมูลเข้าของการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ประกอบด้วย
  - ตารางที่ 4.5 การดำเนินงาน ครั้งที่ 1 วันที่ 6 มิถุนายน 2549

ช่วงการฝึกอบรม	เนื้อหา	เวลา
ช่วงที่ 1	การเปิดการฝึกอบรมและชี้แจงรายรายละเอียดการอบรม	30 นาที
ช่วงที่ 2	แนวคิดด้านการตลาด	2 ชั่วโมง
ช่วงที่ 3	ลูกค้าและการวิเคราะห์ลูกค้า – นักท่องเที่ยว	2 ชั่วโมง
ช่วงที่ 4	กิจกรรม-เกมรวมเหรียญ	45 นาที
ช่วงที่ 5	ทบทวนและประเมินผล	45 นาที
รวม		6 ชั่วโมง

ตารางที่ 4.6 การดำเนินงาน ครั้งที่ 2 วันที่ 7 มิถุนายน 2549

ช่วงการฝึกอบรม	เนื้อหา	เวลา
ช่วงที่ 1	ความหมายบริการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ ประเภทบริการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์	1½ ชั่วโมง
ช่วงที่ 2	การกำหนดราคา แนวทางในการกระจายข้อมูลไปยังแหล่งบริการ	30 นาที
ช่วงที่ 3	เกมเช็ทแชนกล	30 นาที
ช่วงที่ 4	การสื่อสารการตลาด ความหมาย วิธีการ สื่อ	1½ ชั่วโมง
ช่วงที่ 5	ทดลองทำบริการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์แบบแพคเกจ	1½ ชั่วโมง
ช่วงที่ 6	ข้อคิด “3ย”	30 นาที
รวม		6 ชั่วโมง

1. ปัจจัยนำเข้า

1.1 แนวคิดในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดจากการวิจัยสู่ประชาชนในชนบท โดยใช้กลวิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นหลัก การปรึกษาหารือและร่วมคิดร่วมแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ

1.2 แนวคิดของทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน (Theoretical concepts of Community Participation) ซึ่งเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อความยั่งยืน

1.3 แนวคิดและหลักการบริการของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมหรือเชิงอนุรักษ์เพื่อให้ประโยชน์ในชุมชน

1.4 การบริหารจัดการเป็นกลวิธีหนึ่งที่จะทำให้โครงการวิจัยประสบผลสำเร็จหรือไม่ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดหน้าที่และบทบาทร่วมกับชุมชนในการบริหารจัดการด้านการตลาด

2. การดำเนินการ

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คณะผู้ดำเนินการวิจัยและชุมชนจึงร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม โดยมีการปรึกษาหารือร่วมกันในเบื้องต้น ทดลองวิจัยในเรื่องที่สนใจร่วมกัน มีการบันทึกและสรุปผลการฝึกอบรมและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 สำรวจและคัดเลือกแหล่งชุมชนในเขตตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองที่เหมาะสมสำหรับการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้
- 2.2 การวิจัยเพื่อพัฒนาเทคนิคการถ่ายทอดและฝึกอบรมองค์ความรู้ให้เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดสู่ชุมชน
- 2.3 จัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ชุมชน
- 2.4 จัดอบรมประชาชนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง
- 2.5 ติดตามผลการดำเนินการและประเมินผลการดำเนินการของโครงการ
- 2.6 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

3. ผลการดำเนินงาน

จากปัจจัยนำเข้าได้แก่ แนวคิดในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด จากการวิจัยสู่ประชาคมในชนบท แนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนชาตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ตลอดจนแนวคิดและหลักการบริการที่สร้างความประทับใจพบว่า ภายในระยะเวลาดำเนินงานบรรลุเป้าหมายของโครงการตามลำดับ ดังนี้

3.1 จำนวนผู้เข้าร่วมฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย ผู้เข้ารับการอบรม 17 คน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์อยู่แล้ว จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 88 และผู้ที่สนใจประกอบการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12 จำแนกเป็นเพศชาย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 29.4 และหญิง 12 คน คิดเป็นร้อยละ 70.6 โดยมีอายุน้อยกว่า 20 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18 อายุระหว่าง 21-25 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18 อายุระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.5 อายุระหว่าง 36-40 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 อายุระหว่าง 41-45 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 23.5 และอายุมากกว่า 51 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2 โดยไม่มีผู้นำชุมชนเข้าร่วมการฝึกอบรม ระดับการศึกษาอ่านออกเขียนได้และประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นส่วนใหญ่จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 82 มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18

3.2 การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานของโครงการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดดำเนินการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ ซึ่ง คณะผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนกับที่ประชุมกลุ่ม โดยมีการซักถามและให้ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสในการตัดสินใจเข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการตลาด อย่างสมัครใจ หลังจากนั้นได้มีการดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด และ วิเคราะห์ผลการศึกษาด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจาก การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อการประกอบการด้านท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง ดังนี้

จุดแข็ง

1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมและทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจ
2. ความมีมิตรไมตรีและอภัยสัจต่อบริษัทผู้มาเยือนทำให้เกิดความคุ้นเคยกับผู้ฝึกอบรมได้เร็ว
3. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ให้การฝึกอบรม จึงทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดี
4. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมชักจูงเพื่อนบ้านและ โฮมสเตย์อื่นมาเข้าร่วมและเป็นการสร้างเครือข่ายภายในชุมชน
5. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีการเสนอแนะ ความคิดเห็น และซักถามระหว่างการฝึกอบรมอย่างกระตือรือร้น
6. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประกอบธุรกิจมีลักษณะเป็นเครือข่ายหรือคนที่คุ้นเคยกันทำให้มีความสามัคคีในกลุ่ม รวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี
7. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมโฮมสเตย์อยู่ไม่ต่ำกว่า 2-3 ปี จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เพิ่มเติม และใช้เวลาปรับและให้ความรู้พื้นฐานไม่มากนัก
8. ผู้เข้ารับการอบรมบางครอบครัวมีพื้นฐานในการบันทึกบัญชีครัวเรือนมาก่อนที่จะเข้ารับการอบรม จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เพิ่มเติม และใช้เวลาปรับและให้ความรู้พื้นฐานไม่มากนัก

จุดอ่อน

1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางส่วนมีข้อจำกัดด้านการสื่อสารด้วยการเขียน จึงทำให้เกิดความล่าช้าสำหรับกิจกรรมที่ใช้การเขียนจากความคิดเห็น
2. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความหลากหลาย แตกต่างกันด้านอายุทำให้มีความสามารถในการเรียนรู้เร็วช้าต่างกัน ส่งผลทำให้มีการปรับกิจกรรมการฝึกอบรมให้เหมาะกับวัยวุฒิของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. ชุมชนขาดผู้นำกลุ่มที่เป็นทางการและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มส่งผลต่อความเข้มแข็งในการร่วมมือและรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน

โอกาส

1. นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบล ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง และบุคลากรให้ความร่วมมือในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมด้วยความเต็มใจ
2. ห้องประชุมของตำบลตะพงและศาลาประชาคมของชุมชนรุ่งเรืองอันเป็นสถานที่ฝึกอบรมอยู่ในเขตชุมชนไม่ไกลจากบ้านพักของสมาชิกในชุมชนทำให้เดินทางสะดวก
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานการเกษตรตำบลในเชิงวิชาการ และการประชาสัมพันธ์
4. แหล่งท่องเที่ยวของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีนักท่องเที่ยวมาเยือนเกือบตลอดทั้งปี ทำให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีโอกาสนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบกับนักท่องเที่ยวจริง
5. ความหลากหลายทางชีวภาพทำให้ตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีภูมิทัศน์และผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นเอกลักษณ์ สภาพป่ายังคงเป็นป่าสมบูรณ์ ทรัพยากรประมงยังคงอุดมสมบูรณ์ แหล่งท่องเที่ยวหลากหลายเป็นโอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการประกอบธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

อุปสรรค

1. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีอุปสรรคในการเขียนจึงทำให้ใช้เวลาในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น

2. ช่วงการฝึกอบรมตรงกับช่วงเทศกาลผลไม้และของดีจังหวัดระยอง ทำให้ผู้ประกอบการบางส่วนไม่สะดวกในการเข้ารับการอบรม เนื่องจากต้องเข้าร่วมงานเทศกาล ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมน้อยกว่าที่ประมาณการไว้

สำหรับการวิเคราะห์การจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบธุรกิจท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง สามารถสรุปเงื่อนไขและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ระดับชุมชน หมายถึง เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการจัดการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ในชุมชนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรืองจากการจัดกิจกรรมสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวแบบนี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อชุมชนมีความพร้อมในเรื่องความรู้เชิงนิเวศ ทรัพยากรทุนและเวลารวมทั้งเป้าหมายของชุมชนสอดคล้องกับเป้าหมายส่วนบุคคลอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่นับภาพรวมที่จำนวนนักท่องเที่ยวมาก ๆ แต่เน้นที่คุณภาพของนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนที่เน้นความเป็นกันเอง มีอัธยาศัยดีงามเป็นมิตร ในขณะที่ชุมชนที่ศึกษาโดยเฉพาะที่ตำบลตะพงยังขาดผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำสูงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ทำให้ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ โดยความสัมพันธ์ที่เป็นครอบครัวหรือเครือญาติกันเท่านั้น แม้ว่าชุมชนจะยอมรับอย่างเต็มใจว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์จะช่วยนำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน แต่ผลประโยชน์ดังกล่าวยังคงกระจุกตัวกับผู้ประกอบการที่มีความเข้มแข็งและมีฐานลูกค้าเดิมอยู่เพียงไม่กี่ราย

อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักแรมแบบโฮมสเตย์จะขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของชุมชนที่แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ ชุมชนหมู่บ้านประมง โดยมีทำเลที่ตั้งบ้านติดทะเล ได้แก่ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง กลุ่มที่ 2 คือ ชุมชนทำสวนผลไม้และการเกษตร โดยมีทำเลที่ตั้งห่างจากทะเล ติดแม่น้ำลำคลอง ได้แก่ ชุมชนตำบลตะพง เป็นชุมชนที่มีศักยภาพรองลงมาโดยอาศัยจุดเด่นได้แก่ การทำกิจกรรมเก็บผลไม้ในสวน ทำสวนกับเจ้าของบ้านและเดินป่า ดูนก ชมน้ำตก เป็นต้น และกลุ่มที่ 3 คือ ชุมชนกลุ่มแม่บ้านที่มีการรวมตัวกันเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการประมงและการเกษตร รวมทั้งการบริการ เช่นทำกะปิ ทุเรียนทอด น้ำพริก ปลาหมึกแห้ง ขนมหินข้าวกล้อง และบริการนวดแผนโบราณ จุดเด่นของชุมชนคือ มีการผสมผสานวิถีชีวิตและเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

2. ระดับบุคคล หมายถึง เจื่อนใจหรือปัจจัยที่จูงใจให้ชาวบ้านแต่ละคนตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ โดยชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจตลอดจนมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นกับชาวบ้านอื่น ๆ จากการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดของโครงการ พบว่า ชาวบ้านมีพื้นฐานการบริการที่ดีและเพียงพอในการต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความอบอุ่นและปลอดภัย มีรอยยิ้มและความเป็นมิตร โอบอ้อมอารี ยึดหยุ่นต่อนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ชาวบ้าน โดยเฉพาะสำหรับชุมชนแหลมรุ่งเรืองยังขาดแคลนเงินทุนเพียงพอสำหรับการทำการตลาดในด้านการหาลูกค้า การกำหนดจุดเด่นที่แตกต่างกันของแต่ละบ้านพัก และการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดการเครือข่ายยังมีความอ่อนแออยู่จนทำให้บางคนเต็มใจที่จะรอคู่ทำที่จากผลตอบแทนที่กลุ่มแกนนำได้รับหลังจากดำเนินการประกอบธุรกิจไปได้ระยะหนึ่งแล้ว

4. ผลลัพธ์/ผลผลิตของโครงการ

1. ผลลัพธ์จากการประเมินภาพรวมของการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ให้กับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

หลังจากคณะผู้วิจัยฝึกอบรมให้กับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ โดยมุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้และฝึกทักษะที่ถูกต้องในเรื่องดังกล่าวเป็นระยะเวลา 2 วัน รวมทั้งหมด 12 ชั่วโมง ซึ่งมีจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลายด้าน คือ ด้านการตลาด จำนวน 17 คน จึงได้สรุปผลการจัดหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้

ผู้เข้ารับการอบรมได้ตอบแบบประเมินผลความคิดเห็น 5 ระดับ จากมากที่สุด ด้วยคะแนน 5 มาก ด้วยคะแนน 4 ปานกลาง ด้วยคะแนน 3 น้อย ด้วยคะแนน 2 และน้อยที่สุด ด้วยคะแนน 1 โดยแสดงความคิดเห็นว่าเนื้อหาที่น่าสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยคะแนนเฉลี่ย 4.56 รองลงมาเป็นวิธีการบรรยาย สนุกไม่น่าเบื่อ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยคะแนนเฉลี่ย 4.38 นอกจากนี้ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจการฝึกอบรมฯ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยคะแนนที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ การบริการอาหารว่างและอาหารกลางวัน สถานที่สะอาดและเหมาะสม และการได้แลกเปลี่ยนความรู้/ความคิดเห็น ด้วยคะแนนเฉลี่ย 4.19 4.13 และ 4.00 ตามลำดับ ระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากของผู้รับการอบรม ได้แก่ การได้ฝึกปฏิบัติจริง ด้วยคะแนนเฉลี่ย 3.94 การได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ด้วยคะแนนเฉลี่ย 3.63 ระยะเวลาที่เหมาะสม ด้วยคะแนนเฉลี่ย 3.69 และการนำไปใช้จริง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้วยคะแนนเฉลี่ย 3.47

2. ผลผลิตจากการพูดคุยสัมภาษณ์ผู้รับการฝึกอบรมพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการฝึกอบรมถึงร้อยละ 70 และเห็นว่าสื่อเสริมที่จัดทำขึ้นคือ คู่มือการฝึกอบรมการตลาดกับโฮมสเตย์อ่านง่าย สื่อความหมายชัดเจนและนำไปใช้ในการทบทวนความรู้ที่ถ่ายทอดได้ดี

นอกจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการตลาดในการจัดการ โฮมสเตย์แล้ว ยังได้รับรางวัลเป็นของที่ระลึก เช่น ปากกา สมุด เป็นต้น เมื่อสามารถตอบคำถามและปฏิบัติตามกิจกรรมได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และผู้เข้ารับการฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาด ยังได้มีส่วนร่วมในการกำหนด โปรแกรมการท่องเที่ยวหรือแพ็คเกจสำหรับการท่องเที่ยวชุมชน ตามระยะเวลาที่กำหนด ได้แก่

2.1 โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน และ 2 วัน 1 คืน ประกอบด้วย 3 กลุ่มดังนี้

2.1.1 กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 4 คน

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 400 บาท 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 750 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองยามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน ● กางเต็นท์พักแรมบนยอดเขา ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้

2.2.2 กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 4 คน

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 450 บาท ต่อ 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองขามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 650 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองขามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ฝึกพายเรือ ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้ ● ดำน้ำชมปะการัง ● เลือกซื้อของฝากของที่ระลึก ● ล่องเรือชมแสงหิ่งห้อย

2.2.3 กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 5 คน

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 350 บาท ต่อ 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ปั่นจักรยานชมทิวทัศน์ 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 1,300 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ปั่นจักรยานชมทิวทัศน์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน ● ลองเรือชมแสงหิ่งห้อย ● ตักบาตรตอนเช้า ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้ ● พายเรือไปตามลำคลองน้อยใหญ่ ● นวดแผนโบราณ

ภาพที่ 4.1 กิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 1

ภาพที่ 4.2 โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 1

ภาพที่ 4.3 กิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2

ภาพที่ 4.4 โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2

ภาพที่ 4.5 กิจกรรมกลุ่ม โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 3

ภาพที่ 4.6 โปรแกรมการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 3

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ภูมิศึกษาตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการให้มีศักยภาพในการประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการประกอบการธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์
3. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือกันของการประกอบการด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนของ

พื้นที่ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาด โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนร่วมกันจัดการชีวิตของตนเองด้วยการเน้น “คน” และ “กลุ่ม” ที่ชุมชนเข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยรายละเอียดเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน การจัดกิจกรรมและการมีส่วนร่วม โดยการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมีการศึกษาทั้งประชากรที่มีจำกัด ประกอบไปด้วย

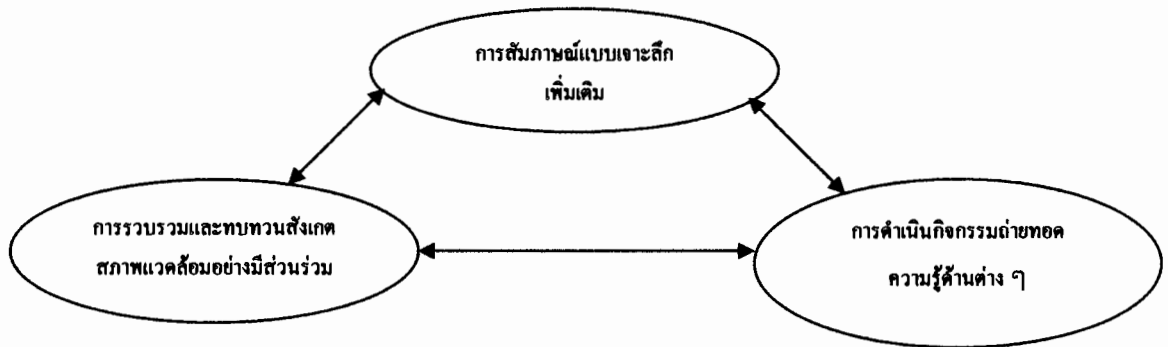
1. ประชากร คือ ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้สนใจประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้
  - 2.1 เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือในการวิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งส่วนใหญ่ใช้คำถามปลายเปิดและใช้แบบบันทึกการสังเกตโดยพนักงานสัมภาษณ์และคณะผู้วิจัยประกอบการศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกตประกอบด้วย ข้อคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา โดยแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลในการศึกษาวิจัย
  - 2.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการวิจัยนี้มีวิธีการเก็บข้อมูลใน 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ
  - 2.3 วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกด้วยแบบสัมภาษณ์และเน้นที่คำถามคำตอบด้วยใช้เครื่องบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ดำเนินการโดยพนักงานสัมภาษณ์และผู้วิจัยที่ผ่านการฝึกอบรม

เทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และเข้าใจเนื้อหาคำถามอย่างชัดเจน โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง เพื่อศึกษาสภาพการประกอบการปัจจุบัน สภาพตลาด และการแข่งขัน ตลอดจนศึกษาวิธีการดำเนินการให้บริการของผู้ประกอบการ

2.4 วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเป็นนักท่องเที่ยวและเข้าพักแรมที่พักแบบโฮมสเตย์ และผู้วิจัยกับผู้ประกอบการร่วมกันให้ข้อมูลจากการสังเกต จากการเดินชมสภาพแวดล้อมโดยรอบสถานที่พักแรม สภาพแวดล้อมของชุมชนที่อยู่แวดล้อมรายรอบสถานที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งใช้แบบบันทึกการสังเกตโดยผู้วิจัยและพนักงานสัมภาษณ์จัดบันทึกสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เช่น สภาพพื้นที่ ภูมิทัศน์ รายรอบบรรยากาศรายรอบแหล่งที่พักแรมโฮมสเตย์ ตลอดระยะเวลาที่พำนักอยู่รวม 2 วัน

2.5 การดำเนินกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดซึ่งประกอบด้วย กิจกรรม 2 ด้าน จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้และการฝึกอบรมด้านการตลาด เน้นการให้ความรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้เสนอแนะ (Coach) แนวคิดทางการจัดการแต่ละด้านที่เหมาะสมแก่การประกอบการโฮมสเตย์ โดยการพัฒนาการคิดอย่างมีส่วนร่วมและเสนอแนวทางการให้บริการ แผนการตลาดฉบับชุมชน และการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และกิจกรรมที่ 2 คือ กิจกรรมด้านการฝึกอบรม และสื่อการฝึกอบรม ได้แก่ แนวคิดด้านการจัดการการตลาดท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ โดยมีขอบข่ายเนื้อหาประกอบด้วย 3 หัวข้อคือ แนวคิดด้านการตลาดท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ใช้เวลา 3 ชั่วโมง การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวยังอื่นใช้เวลา 3 ชั่วโมง และกลยุทธ์การตลาด และการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการประชาสัมพันธ์และการสื่อสารการตลาดการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ใช้เวลา 6 ชั่วโมง ระยะเวลารวม 12 ชั่วโมง

โดยทำการบันทึก จัดเป็นหมวดหมู่ และสรุปข้อมูลเพื่อให้สะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้ง 3 ลักษณะมาจัดระบบ เพื่อสรุปผลและทบทวนร่วมกันเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพรวม ดังแสดงด้วยภาพ 5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภาพที่ 5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ภายหลังจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและการจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้จากสภาพแวดล้อมรอบ ๆ สถานที่พักแรม ชุมชน ตลอดจนสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในพื้นที่ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบลตะพง (อบต.ตะพง) และเทศบาลเมืองระยองเป็นผู้ดูแลชุมชนแหลมรุ่งเรือง แล้วผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ถึงสภาพของธุรกิจ โดยระบุจุดแข็ง จุดอ่อน และประเด็นปัญหา โอกาส และอุปสรรคที่ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวพักแรมแบบโฮมสเตย์ ประสบอยู่ 4 ด้านหลัก โดยอาศัยแนวคิดของ มิศรา สามารถ (2543, หน้า 25-27) ได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นความสมบูรณ์เชิงนิเวศของที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

สภาพแวดล้อมและวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชนในพื้นที่ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ในการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ เป็นดังนี้

สภาพทั่วไปด้านการท่องเที่ยวของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองมุ่งให้นักท่องเที่ยวมีความแตกต่างกัน โดยการจัดที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีความหลากหลายในการเลือกใช้บริการ ด้วยการจัดเตรียมห้องพัก 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เป็นการพักรวมกับเจ้าของบ้านเพื่อสามารถเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านได้อย่างใกล้ชิด ส่วนแบบที่สองจะเป็นบ้านพักขนาดเล็กที่อยู่บริเวณใกล้กับบ้านหลังใหญ่ โดยบ้านเล็กจะห้องพักนั้นจะมีห้องใหญ่ 1 ห้อง ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 7-10 คน เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่ม/ หมู่คณะจำนวน 20-25 คน และห้องเล็ก 2 ห้อง ซึ่งจุคนได้ประมาณห้องละ 4-5 คน และในแต่ละห้องพักจะมีห้องน้ำ ซึ่งโฮมสเตย์ทั้งสองแบบของตำบลตะพงตั้งอยู่ท่ามกลาง

สวนผลไม้ นอกจากนี้ถึงอำนวยความสะดวกที่ให้บริการ ประกอบด้วย ทีวี พัดลม เติง เบาะ ปูนอน ผ้าห่ม และหมอน ทั้งนี้ที่พักโฮมสเตย์จะไม่มีเครื่องประดับตกแต่งภายในห้องพัก แต่จะเน้นการตกแต่งสวนหย่อมขนาดเล็กของบ้านพักมากกว่า ซึ่งอัตราค่าที่พักต่อคืนละ 350 บาทต่อคน รวมอาหารเช้าและอาหารเช้า

การจัดที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรือง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จะมีความแตกต่างกับตำบลตะพง คือ ด้านพื้นที่ของชุมชนแหลมรุ่งเรืองเป็นชายทะเลก็จริงแต่เป็นทะเลน้ำลึกซึ่งเหมาะสมกับการใช้เป็นที่อาบน้ำร้อนน้ำลึกมากกว่าสถานที่ท่องเที่ยวบ้านพักโฮมสเตย์ของแหลมรุ่งเรืองมีการพักรวมกับเจ้าของบ้านทำให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวประมงได้อย่างใกล้ชิด ชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีอัตราค่าที่พักต่อคืนอยู่ระหว่างราคา 100 – 200 บาทต่อคน ขึ้นอยู่กับมื้ออาหารที่ให้บริการ ส่วนด้านระบบสาธารณูปโภคนั้น ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรืองยังประสบปัญหาในเรื่องของกระแสไฟฟ้าและน้ำประปา เนื่องจากชุมชนยังไม่มีไฟฟ้าและประปา จึงทำให้ต้องใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าและเทียนให้แสงสว่างยามค่ำคืน จึงเป็นจุดอ่อนของพื้นที่ชุมชนแหลมรุ่งเรือง

โดยภาพรวม รูปแบบการดำเนินงานของธุรกิจที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองยังไม่ได้ดำเนินการในลักษณะเชิงธุรกิจ แต่การดำเนินงานของผู้ประกอบการจะเน้นวิถีชาวบ้าน นับตั้งแต่การต้อนรับที่ไม่เน้นพิธีรีตองแต่ประการใด แต่จะอาศัยการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีด้วยรอยยิ้มแบบไทย ๆ การพูดคุยอย่างเป็นกันเองเสมือนญาติพี่น้อง

กิจการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองส่วนใหญ่มีจุดเด่นที่เป็นจุดแข็งที่สำคัญ คือ “ด้านลูกค้าสัมพันธ์” หรือ “ด้านบุคลากร” ที่ผู้ประกอบการและคนในชุมชนมีส่วนร่วมให้การดูแลนักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนคนในครอบครัว มีการเอื้ออภัยและรำลึกถึงนักท่องเที่ยว หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เคยมาใช้บริการและมีการดำเนินการให้บริการอย่างยืดหยุ่นเป็นกันเอง และจุดแข็งด้านทรัพยากรในพื้นที่ เช่น ตำบลตะพงมีสวนผลไม้และมีการเปิดสวนผลไม้ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมและชิมผลไม้ที่อยู่หลายแห่ง จึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ที่มีในชุมชน และแหลมรุ่งเรืองมีอาหารทะเลสด ๆ ที่ขึ้นมาจากเรือประมงที่ชาวบ้านไปหามา

จุดอ่อนสำคัญของที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ และผู้ประกอบการยังไม่มีความรู้ด้านการตลาด ขาดทักษะและความรู้ด้านการให้บริการอย่างมีมาตรฐาน ส่งให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักแรมยังไม่ต่อเนื่อง โอกาส คือ ภาครัฐให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนมีคู่แข่งทางธุรกิจน้อย อุปสรรค คือ คู่แข่งทางอ้อมที่มีการจัดการที่ดี เช่น รีสอร์ทและโรงแรมที่อยู่

บริเวณใกล้เคียง ซึ่งแม้จะมีกลุ่มเป้าหมายต่างกลุ่มแต่ธุรกิจดังกล่าวจะมีประชาสัมพันธ์
อย่างต่อเนื่อง อาศัยกลยุทธ์ทางการตลาดที่ดีและการให้บริการที่มีมาตรฐานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญใน
การตัดสินใจเลือกที่พักของนักท่องเที่ยว

ด้านการบริหารจัดการนั้น ที่พักแบบโฮมสเตย์ถือว่าเป็นกิจการขนาดย่อมซึ่งถือได้ว่าเป็น
เป็นวิสาหกิจชุมชน และมักทำควบคู่ไปกับอาชีพหลักดั้งเดิม ได้แก่ การประมง ทำสวนผลไม้ และ
สวนยาง เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการมักใช้เงินทุนจากเงินออมของครอบครัว ซึ่งใช้เงินทุนหมด
ไปกับการก่อสร้างและตกแต่งห้องพัก แต่ยังคงขาดส่วนการวางแผนด้านเงินหมุนเวียน นอกจากนี้
ผู้ประกอบการยังต้องนำเงินไปลงทุนทางด้านการพัฒนาและปรับปรุงหรือซ่อมแซมอาคารสถานที่
พักให้สมบูรณ์ สวยงาม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการเพิ่มมากขึ้นเมื่อ
ผู้ประกอบการได้ลงทุนทางด้านการก่อสร้างอาคาร หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วนั้น
ในการดำเนินงานขั้นต่อไปจะให้ความสนใจกับรายละเอียดในการจัดการ โดยเริ่มตั้งแต่การจัดหา
นักท่องเที่ยว การจกรายการ โปรโมชันต่าง ๆ การหากลยุทธ์ที่จะมัดใจให้นักท่องเที่ยวพักแรม
ในช่วงระยะเวลาหลาย ๆ วัน เพราะถ้านักท่องเที่ยวเลือกที่จะพักแรมหลายวันก็จะทำให้ได้รับ
รายได้มากขึ้น แต่สิ่งที่ผู้ประกอบการไม่ต้องลงทุนแต่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว คือ ความเป็นชาวบ้าน
ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองที่มีบุคลิกภาพโดดเด่น ได้แก่ มีความอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มี
มิตรไมตรี และเป็นมิตรกับคนทั่วไป ซึ่งเป็นมนต์เสน่ห์ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้

สำหรับทรัพยากรบุคคลที่ใช้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ที่พักแบบโฮมสเตย์นั้น
ส่วนใหญ่ใช้สมาชิกในครอบครัวหรือเครือญาติในการบริหารจัดการ เจ้าของและเครือญาติจะ
ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนพูดคุยและให้คำแนะนำถึงแหล่ง
ท่องเที่ยวที่สำคัญอื่น ๆ ในเขตตำบลตะพงและใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีข้อมูลสำหรับ
การท่องเที่ยวในขณะที่พักแรมอยู่ที่โฮมสเตย์ อย่างไรก็ตาม เรื่องของบุคลากรผู้ให้บริการของ
โฮมสเตย์ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองถือได้ว่าเป็นจุดเด่นในการดำเนินการ เพราะสมาชิก
ในครอบครัวจะให้การต้อนรับลูกค้าอย่างอบอุ่น มีการไต่ถามทุกข์สุข และแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว
อย่างเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยวเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน

สำหรับกลยุทธ์ในการจัดการที่คีนันจะพิจารณาคนให้เหมาะสมกับงาน เช่น ผู้ที่มีฝีมือใน
การทำอาหารให้เป็นแม่ครัว ผู้ที่เก่งเรื่องดูแลผลไม้ให้ดูแลนักท่องเที่ยวในกรณีที่พาไปท่องเที่ยวที่
สวน แต่เจ้าของสวนจะสร้างเป็นศาลาแบบง่าย ๆ อยู่บริเวณหน้าสวนไว้เป็นสถานที่สำหรับชม
ผลไม้หรือรับประทานผลไม้และไม่อนุญาตให้นำผลไม้กลับไปจากสวน แต่หากนักท่องเที่ยว
รายได้ต้องการที่จะซื้อกลับบ้าน ก็สามารถซื้อได้ที่ร้านด้านหน้า ซึ่งทางสวนได้จัดแบ่งบริเวณไว้
จำหน่ายผลไม้ให้กับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ

นอกเหนือจากรายได้จากค่าเข้าชมสวนผลไม้และค่าที่พักแล้ว ทางสวนก็ยังมีรายได้จากการจำหน่ายผลไม้ที่ปลูกในสวนอีกด้วย และในเรื่องของการจัดหาเงินมาลงทุนนั้น ทางสวนไม่ได้มีการกู้เงินจากสถาบันการเงินมาใช้แต่ประการใด หากต้องการลงทุนหรือขยายกิจการจริง ๆ ก็จะใช้การร่วมลงทุนกันในกลุ่มพี่น้อง สำหรับชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีผู้นำที่มีความรอบรู้เป็นอย่างดีในด้านการจัดการ โดยเฉพาะ การจัดการสิ่งแวดล้อมโดยแบ่งเขตของชุมชนที่ให้บริการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งมีบ้านที่ให้บริการจำนวน 12 หลัง และอาศัยสมาชิกของบ้านแต่ละหลังให้บริการที่พัก ส่วนบริการด้านอาหารนั้นจะดำเนินการปรุงและบริการอาหาร โดยกลุ่มบ้านที่รวมกลุ่มกัน ด้วยชุมชนแหลมรุ่งเรืองเป็นชุมชนค่อนข้างใหม่จึงมีการกำหนดระบบ และระเบียบของชุมชนได้อย่างรัดกุม มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดจนมีความสามัคคีกลมเกลียวในกลุ่มที่ให้บริการที่พักโฮมสเตย์ และกลุ่มอื่น ๆ เป็น ไปอย่างแน่นแฟ้น นอกจากนี้ยังได้รับข้อเสนอแนะหรือความรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์จากหน่วยราชการที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมทางด้านการจัดรูปแบบที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ การให้บริการที่ประทับใจ การรักษาความสะอาด การจัดการทรัพยากรน้ำ การบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอย ฯลฯ

การประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์บนตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองยังมีจุดอ่อนในด้านความรู้ความชำนาญของบุคลากรในด้านการบริหารที่มีมาตรฐานและสม่ำเสมอ เพื่อรองรับโอกาสในการเจริญเติบโตในการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์นั้น ผู้ประกอบการควรได้รับการฝึกอบรมและศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์อย่างต่อเนื่อง และผู้ประกอบการควรได้รับการฝึกอบรมภาษาอังกฤษ การจัดการด้านการบัญชีและการเงิน เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง ของการท่องเที่ยวที่ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยองครั้งนี้

ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการฝึกอบรมในด้านการตลาดประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ

1.1 การเลือกพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่และประชุมชาวบ้านชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลตะพง และชุมชนแหลมรุ่งเรือง โดยพบว่า ชุมชนตำบลตะพง มีอาชีพหลักคือทำสวนผลไม้

และชุมชนแหลมรุ่งเรือง มีอาชีพหลักคือ ทำประมง และทั้งสองชุมชนให้บริการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์เป็นอาชีพรอง

1.2 การเตรียมเนื้อหา สื่อการอบรม และชุดการฝึกอบรม

จากการที่คณะผู้วิจัยได้สำรวจความต้องการเบื้องต้นของชุมชน พบว่า ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์มีความตั้งใจและสนใจที่จะประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มพูนรายได้และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนในพื้นที่ ทั้งนี้ชาวบ้านตำบลตาบตตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีความประสงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดด

คณะผู้วิจัยได้ประมวลผลการศึกษาสภาพแวดล้อม จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทั้งทางกายภาพ สังคมและชุมชนจึงได้กำหนดเนื้อหาการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการพัฒนาศักยภาพของ “คน” และ “เครือข่าย” ไปพร้อม ๆ กันภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ปัจจัยที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและที่พักแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่นี้ประกอบด้วย

1. ชุมชนชาวตำบลตาบตตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองมีการประกอบอาชีพหลักที่แตกต่างกัน ได้แก่ ชุมชนตำบลตาบตตะพงทำสวนผลไม้ ส่วนชุมชนแหลมรุ่งเรืองทำประมง แต่ทั้งสองชุมชนได้ทำธุรกิจที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์เป็นอาชีพเสริม รวมทั้งมีการแปรรูปสินค้าจากผลผลิตการเกษตรและทะเล เช่น ทูเรียนทอด ทูเรียนกวน ปลากรอบสมุนไพร ทำกะปิ เป็นต้น โดยชุมชนตำบลตาบตตะพงส่วนใหญ่สร้างบ้านอยู่ท่ามกลางสวนผลไม้ และชุมชนแหลมรุ่งเรืองเป็นชุมชนเข้มแข็งมีที่ประชุมหมู่บ้าน และสร้างบ้านเรือนอยู่ริมชายหาด

2. ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งบางบ้านที่มีทำเลที่เหมาะสมจัดให้เป็นที่พักโฮมสเตย์ บางบ้านอาจมีสมาชิกมาช่วยทำอาหารบริการนักท่องเที่ยว บางบ้านผลิตและจัดทำของฝากของที่ระลึก บางบ้านเปิดร้านขายของชำ ทำให้โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้จะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือและแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์ซึ่งกันและกันเองในชุมชน

3. สภาพความเป็นอยู่คงเดิมและสถานภาพของสถาบันครอบครัวของชุมชน การพัฒนาการประกอบกิจการท่องเที่ยวที่พักผ่อนแบบโฮมสเตย์จะสามารถรองรับโครงสร้างสังคมของประเทศไทยไว้ ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่า ตายาย ซึ่งสมาชิกแต่ละคนล้วนมีบทบาทเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอันเป็นแบบฉบับของชาวตำบลตาบตตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองแก่คนรุ่นต่อไปและนักท่องเที่ยว

สำหรับองค์ประกอบของเนื้อหาการฝึกอบรมด้านการตลาด ประกอบด้วย

1. แนวคิดด้านการตลาด มีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนแก่ความเข้าใจความสำคัญของการเผยแพร่และนำเสนอบริการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว โดยอาศัยภูมิปัญญา และวิถีดั้งเดิมของชุมชนและท้องถิ่นเป็นสื่อ

2. แนวคิดด้านลูกค้า มีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนเข้าใจบทบาทของผู้ให้บริการ และบทบาทของลูกค้าในฐานะผู้รับบริการที่มุ่งหวังที่จะเรียนรู้ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน โดยมีได้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน การแยกแยะ แบ่งกลุ่มลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ กลุ่มผู้ชอบผจญภัยทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งประสงค์ให้ชุมชนสามารถคัดสรรนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีเป้าหมายค้างคืนได้ อย่างถูกต้อง

3. การกำหนดกลยุทธ์ส่วนประสมการตลาด

มีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนกำหนดวิถีทางการนำเสนอบริการที่มีคุณค่าจากแก่นักท่องเที่ยวด้านราคาค่าบริการที่เป็นธรรม ใช้ช่องทางการนำเสนอที่เข้าถึงนักท่องเที่ยวได้รวดเร็ว ตลอดจนกำหนดการส่งเสริมการตลาด ด้วยการทำการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ และอื่น ๆ อย่างเหมาะสม นอกจากนี้แล้วชุมชนยังมีโอกาสในการกำหนด โปรแกรมการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

การถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการฝึกอบรมนี้จะใช้ชุดการฝึกอบรมประกอบด้วยเอกสาร การฝึกอบรม ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมคู่มือการฝึกอบรม

2. การดำเนินการฝึกอบรม

คณะผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาและหลักสูตรการฝึกอบรม โดยสอบถามความพร้อมในการรับการอบรม และสถานที่การฝึกอบรม โดยใช้วิทยากรการฝึกอบรมครั้งละ 2 คน ดำเนินการฝึกอบรมตามคู่มือการฝึกอบรม และติดตามเวลาและสถานการณ์ที่ส่งเสริมต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งรายละเอียดของหลักสูตรการตลาดระยะเวลา รวม 12 ชั่วโมง มีบรรยากาศที่เป็นกันเอง เป็นมิตรและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรม มีการถาม-ตอบและแสดงความคิดเห็นเป็นระยะ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและเอื้อประโยชน์ต่อผู้ร่วมเข้าฝึกอบรมคนอื่น

3. ผลการดำเนินการ

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของคณะผู้วิจัยที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรและวิทยากรผู้ช่วย รวมทั้งการพูดคุยสัมภาษณ์เจาะลึกถึงความคิดเห็นต่อการฝึกอบรมครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีสภาพพร้อมในการเรียนรู้เพราะว่างเว้นจากฤดูกาลท่องเที่ยว บทเรียนมีเนื้อหาไม่เคร่งเครียดและมีความน่าสนใจ มีการถ่ายทอดที่สัมพันธ์กับสภาพท้องถิ่นได้ดี มีเกมและกิจกรรมที่

เสริมการเรียนรู้และยังก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันภายในชุมชน อีกทั้งมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้

สำหรับการประเมิน โดยใช้แบบสอบถามที่วัดระดับความรู้ ความรู้สึกและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายหลังจากที่ฝึกอบรม 1 สัปดาห์ได้ผลระบุว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์อยู่แล้วของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง ร้อยละ 80 ส่วนที่เหลือเป็นผู้สนใจประกอบกิจการและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลตำบลตะพง กล่าวโดยสรุปคือ ภาพรวมของการฝึกอบรมผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกพึงพอใจเป็นอย่างมาก ซึ่งมีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมองค์ความรู้ด้านการตลาดจำนวน 17 คน จึงได้สรุปผลการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการตลาด ดังนี้

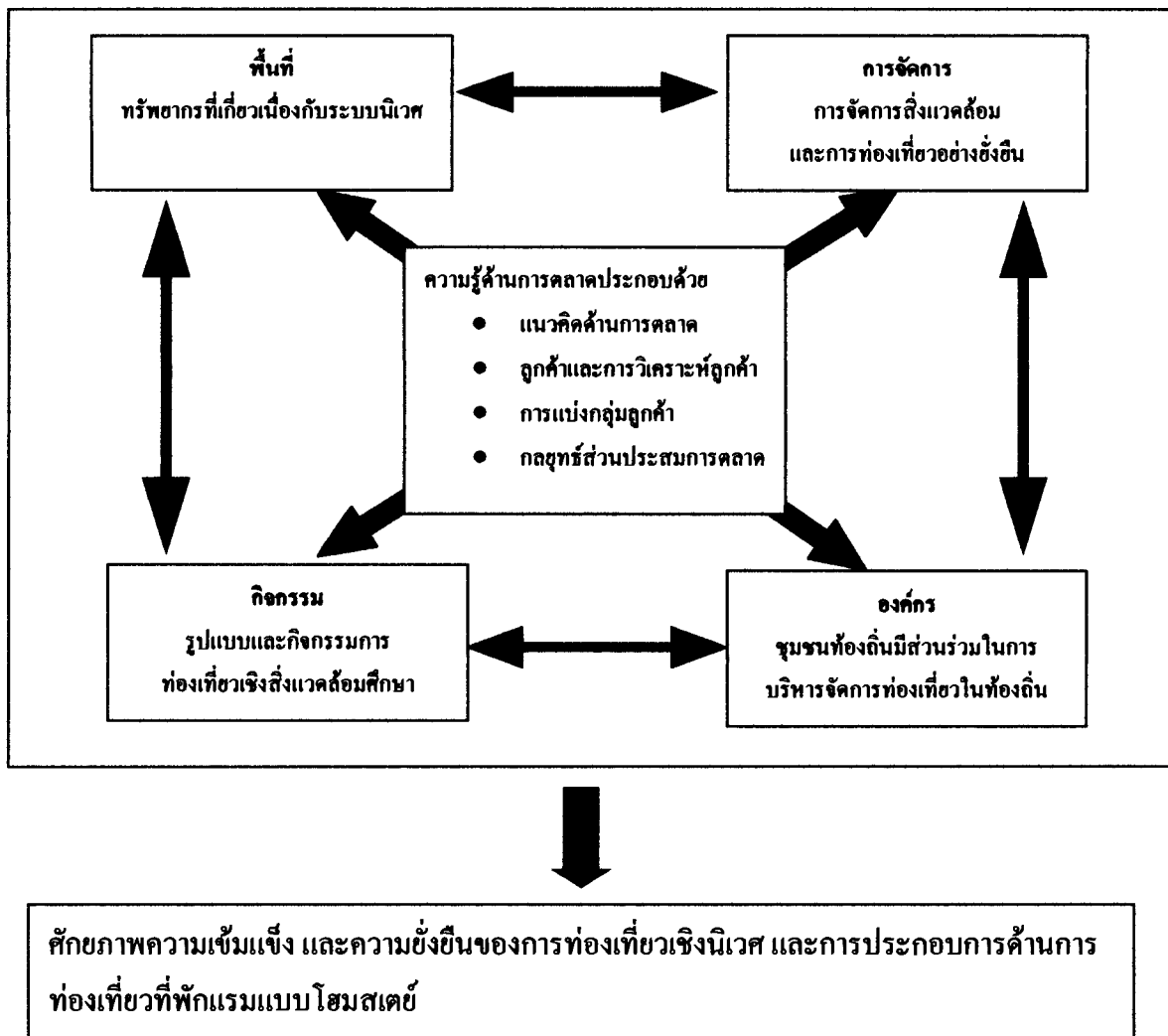
ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกพึงพอใจเนื้อหาที่น่าสนใจมากที่สุด รองลงมาเป็นวิธีการบรรยาย สนุกไม่น่าเบื่อ ทั้งนี้ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจการบริการอาหารว่างและอาหารกลางวัน สถานที่สะอาดและเหมาะสม และมีโอกาสการได้แลกเปลี่ยนความรู้/ความคิดเห็นระหว่างการฝึกอบรมของทั้งสองพื้นที่

นอกจากนี้ผู้เข้ารับการอบรมรู้สึกพึงพอใจที่ได้ฝึกปฏิบัติงานจริง ได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยใช้ระยะเวลาที่เหมาะสม และมีการนำไปใช้จริง

ดังนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการนี้คือ นอกเหนือจากที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมยังมีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ เพิ่ม โอกาสในการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกัน ตลอดจนมองเห็นช่องทางในการแสวงหาโอกาสการพัฒนาตลาดนักท่องเที่ยวประเภทที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ให้มีความยั่งยืนและมีผลผลิตที่สำคัญคือแนวคิดและโปรแกรมท่องเที่ยวที่คิดขึ้นมาจากชุมชนเองด้วย

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาดำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง มีการอภิปรายผลตามกรอบแนวความคิดของการวิจัยนี้โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับทฤษฎีชุมชนทฤษฎีใหม่เศรษฐกิจพอเพียง และแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ภาพที่ 5.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา: องค์กรประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขอบเขตในการทำวิจัยในครั้งนี้ได้วิเคราะห์ตามองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้านของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. **องค์ประกอบด้านพื้นที่** ในพื้นที่ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองนั้นมีธรรมชาติที่หลากหลายประกอบไปด้วย พื้นที่ในตำบลตะพงมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของ 13 หมู่บ้านที่มีหลากหลายทางกายภาพมีทั้งภูเขาจรดทะเล อาทิ หาดแม่รำพึง น้ำตกยายดา เขาตาหยี อ่างเก็บน้ำห้วยหินลาด และศูนย์วิจัยข่อยน้ำห้วยมะเฟือง เป็นต้น ส่วนชุมชนแหลมรุ่งเรืองอาจมีศักยภาพด้านที่พักที่เป็นรองด้านความโดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวแต่ก็ตั้งอยู่ในแหล่งชายทะเลไม่ไกลจากหาดอื่น ๆ เช่นกัน ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีเรื่องราว

บ่งบอกถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ อีกทั้งพื้นที่ตำบลตะพงติดกับถนนสุขุมวิทเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก และยังสามารถเชื่อมไปแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้

ผลจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด แก่ผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ โดยสะท้อนข้อมูลจากการร่วมกิจกรรมของการฝึกอบรมและถ่ายทอดด้านการตลาด และการบริการ พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ใช้บ้านพักของตนเองจัดเป็นที่พักโฮมสเตย์โดยขึ้นอยู่กับทำเล และธรรมชาติ เช่น บ้านอยู่ริมทะเล บ้านสวน และบ้านติดภูเขา เป็นต้น และใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ได้แก่ ทะเล สวนผลไม้ สวนยาง หรือภูเขา น้ำตก มีสภาพอุดมสมบูรณ์ทางระบบนิเวศ เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวร่วมกับอาชีพหลักของผู้ประกอบการเอง โดยเป็นการผสมผสานให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือเชิงนิเวศ โดยอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นวัตถุดิบที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตามความต้องการและเกิดจากการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรของชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากข้อเสนอแนะโดย ภราเดช พยัควิเชียร (อ้างถึงใน รณกร ศิริกานนท์, 2541, หน้า 11) อย่างไรก็ดี ตามชาวบ้านที่เข้าร่วมรับการถ่ายทอดองค์ความรู้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างกันอย่างดี ตลอดจนมีการกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ ตำบลตะพงเป็นชุมชนดั้งเดิมเริ่มเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวเมื่อประมาณ พ.ศ. 2542 เนื่องจากรัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการหลายด้าน หน่วยงานของรัฐจึงสนองนโยบายและดำเนินการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จัดให้มีการรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การบำบัดน้ำเสีย การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การคุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การต่อท่อน้ำด้วยระบบประปา นอกจากนี้ รัฐบาลยังสนับสนุนการตัดถนนรอบตำบลตะพงเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการสัญจรไปมาได้อย่างสะดวก

นักท่องเที่ยวก็สามารถยังเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านชาวประมง ได้แก่ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง ซึ่งมีผู้นำชุมชนแหลมรุ่งเรืองที่เข้มแข็งและสร้างความร่วมมือของชุมชนได้เป็นอย่างดีมาก แต่ยังมีปัญหาในเรื่องของกระแสไฟฟ้าและน้ำประปา เนื่องจากชุมชนยังไม่มีไฟฟ้าและประปา จึงทำให้ต้องใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าและเทียนให้แสงสว่างยามค่ำคืน จึงเป็นจุดอ่อนของพื้นที่ชุมชนแหลมรุ่งเรือง แต่ที่พักแรมมีความสะอาดและปลอดภัย และ สิ่งเหล่านี้หากไม่มีระบบการจัดการที่ดีจะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยตรง แต่ถ้าหน่วยงานของรัฐ ประชาชน นักท่องเที่ยวทุกคนมีความตระหนักถึงการรักษาธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมแล้วจะส่งผลให้ธรรมชาติอยู่ยั่งยืนขง ไปด้วยกับสังคมคนตำบลตะพงและชุมชนแหลม รุ่งเรืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการนั้นที่ใช้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนเป็นทุนนั้นส่งผลให้ ผลที่ได้รับจาก การจัดการเชิงนิเวศทำให้นักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลิน และความรู้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งยังเป็นการสร้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนด้วย ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านได้นำ สวนผลไม้ที่ปลูกอยู่แล้วมาจัดการปรับแต่งพื้นที่บริเวณสวนและบางส่วนของบ้านให้สะอาดน่าอยู่ และจัดสวนให้สวยงามเป็นระเบียบเพื่อทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้อย่างสะดวก และ เข้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์พาเที่ยวชมสวนและพื้นที่โดยให้ความรู้ไปด้วย หากทำการจัดการ อย่างเป็นระบบที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ในตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จะพัฒนาเป็น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแน่นอน

การท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์บนตำบลตะพงได้พัฒนาพร้อมกับวิถีชีวิตที่ เปลี่ยนไปด้วย และผลักดันด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเมืองมานาน แม้ว่าจะมีความพยายาม ในช่วง พ.ศ. 2546-2547 ในการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ตำบลตะพง บ้านสลักเพชรขึ้นมา โดยรวม เจ้าของบ้านพักรวมโฮมสเตย์ 10-15 ครอบครัวและเลือกผู้นำกลุ่มทำหน้าที่เป็นแกนนำมีเป้าหมายใน การจัดสรรนักท่องเที่ยวและบ้านพักรวมโฮมสเตย์และบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลตะพง ด้วยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลตะพงได้ในขณะนั้น แต่เมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงผู้บริหารขององค์การส่วนท้องถิ่นทำให้กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนั้น ขาด ระบบการจัดการและจัดสรรนักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม มีผลให้รายได้จากการให้บริการเกิดการ กระจุกและอาจตกอยู่ในมือของบ้านพักรวมโฮมสเตย์บางบ้าน จึงส่งผลต่อความไม่ไว้วางใจกันและแตก ออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ที่พอมีรายได้และเงินลงทุนมากก็ดำเนินการเป็นอิสระ ในขณะที่บางบ้านที่ ไม่ได้รับนักท่องเที่ยวเลยในช่วงระยะเวลา 1 ปี ก็ทยอยปิดตัวลง (วุฒิชชาติ สุนทรสมัย, 2548)

ดังนั้น เมื่อมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาด ทำให้ชาวบ้านทั้งสองชุมชนริเริ่มและ เกิดการรวมกันอีกครั้ง โดยเริ่มจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยปรับเป้าหมาย จากเชิงเศรษฐกิจอันได้แก่ มุ่งหวังการกอบโกยรายได้เพียงอย่างเดียวเป็นหลัก เป็นการกระจาย รายได้และพยายามแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม โดยอาศัยปัจจัยด้านการตลาดและ การบริการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาโดย จักร กิณีสีและคณะ (2543) ที่ให้ผลสรุปถึงความจำเป็น และความสำคัญของการใช้ปัจจัยการตลาดและการบริการ ได้แก่ การศึกษาความต้องการ นักท่องเที่ยว เลือกตอบสนองความต้องการ หากจุดเด่นของโฮมสเตย์ ตลอดจนจัดทำกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่มีค่าที่ใช้จ่ายที่เป็นธรรม มีการกระจายข้อมูลดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยวโดยสื่อ

ประชาสัมพันธ์ภายใน เช่น หอกระจายข่าว จดหมายข่าว ป้ายประกาศ ป้ายบอกทาง และสื่อประชาสัมพันธ์ภายนอก เช่น โบรชัวร์ แผ่นพับ เว็บไซต์ เป็นต้น

3. องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนรู้ ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ ในตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จะมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ จากอรรถาธิบายข้อที่เอื้อเพื่อ เนื้อผ้า และเป็นกันเองด้วยรอยยิ้ม เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง และสร้างความประทับใจทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง โดยการท่องเที่ยวของที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ในตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จะมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มต้นกิจกรรมจากเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพักแล้วสามารถเดินชมสวนผลไม้และรับประทานผลไม้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย กิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดจากกลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณตำบลตะพงที่รวมตัวกันสร้างอาชีพมากมาย เช่น สามารถเข้ามาศึกษาวิธีทำทุเรียนทอด น้ำปลาเห็ดสามรส และขนมจีนข้าวกล็อง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีตามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ แต่ไม่มีการจัดให้ชมเป็นกรณีพิเศษเหมือนที่อื่น ๆ โดยเริ่มต้นนักท่องเที่ยวที่ต้องการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ มักจะต้องเดินทางผ่านถนนเข้าหมู่บ้านที่มีสองเลนราดยางด้วยสวนเงาะและมังคุด ซึ่งยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติไว้ได้ และกิจกรรมหลังจากนักท่องเที่ยวเข้าพักแล้วสามารถเดินชมสวนผลไม้ กิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดจากกลุ่มแม่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่บริเวณราดยางที่รวมตัวกันสร้างอาชีพมากมาย เช่น สามารถเข้ามาศึกษาวิธีการทำขนมจีนข้าวกล็อง การกวนทุเรียน การทำทุเรียนทอด การทำปลากรอบสมุนไพร เป็นต้น สำหรับชุมชนแหลมรุ่งเรือง สามารถเข้าถึงได้โดยเดินทางผ่านถนนเข้าหมู่บ้านที่มีสองเส้นทางหลังโรงงานอุตสาหกรรม เลียบชายหาด และมีแหล่งที่สามารถทำกิจกรรมท่องเที่ยวได้ เช่น ลำคลองที่เชื่อมกับแม่น้ำระยอง และนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาศึกษาวิธีการแกะปูออกจากอวน การทำลอบดักปู ทำกิจกรรมทางน้ำและกิจกรรมกีฬา เช่น พายเรือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีตามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ แต่ไม่มีการจัดให้นักท่องเที่ยวชมเป็นกรณีพิเศษเหมือนที่อื่น ๆ ตามตารางที่ 5.1 การให้บริการและอัตรการบริการของโฮมสเตย์ตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ในปี 2547-2548

ตารางที่ 5.1 การให้บริการและอัตราการบริการของที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพงและชุมชน
แหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง (วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และคณะ , 2548)

การบริการของที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ตำบลตะพง	อัตราการค่าบริการ
ที่พักรวมแบบโฮมสเตย์กลางสวนผลไม้พัก 1 คืน/คน	70 บาท
ที่พักรวมแบบโฮมสเตย์หลังใหม่	
จำนวน 1 คืน ห้องละ	800 บาท
จำนวน 1 คืน เหมาทั้งหลัง	1,500 บาท
ค่าเต็นท์	200 บาท/2 คน/คืน
	350 บาท/4 คน/คืน
การบริการของสวนป่าหนัน	อัตราการค่าบริการ
บริการอาหาร (กลุ่มแม่บ้านในท้องถิ่นจะดำเนินการให้)	
- มื้อเช้า	50 บาท/คน
- มื้อกลางวัน	70 บาท/คน
กิจกรรมพิเศษ	
- เดินชมสวนและชิมผลไม้	
นักท่องเที่ยวชาวไทย	50 บาท/คน
นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	150 บาท/คน
นักเรียน/นักศึกษา	30 บาท/คน
(หากพักในโฮมสเตย์ไม่เสียค่าใช้จ่าย)	
- จักรยานน้ำ	20 บาท/ลำ/2 คน
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น	(เจ้าของโฮมสเตย์ว่างจะนำเที่ยวด้วย ตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย)

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

การบริการที่พักแรมแบบ โฮมสเตย์ชุมชนแหลมรุ่งเรือง (ต่อวัน)	อัตราค่าบริการ/คน (ประมาณ)
ที่พักแรมแบบโฮมสเตย์	100-200 บาท
	อัตราค่าบริการเป็นแพ็คเกจ (รวมค่าที่พักและอาหาร)
- จำนวน 2 วัน 1 คืน	ค่าที่พักและอาหาร แล้วแต่การต่อรอง
- จำนวน 3 วัน 2 คืน	ค่าที่พักและอาหาร แล้วแต่การต่อรอง
บริการอาหาร (แม่บ้านของเจ้าของโฮมสเตย์ในท้องถิ่นจะ ดำเนินการให้)	
- มื้อเช้า	รวมในราคาที่พัก
- มื้อกลางวัน	70-100 บาท/คน
- มื้อเย็น	100 – 150 บาท/คน
กิจกรรมพิเศษ	
- ไม่มี	-

ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริการ ด้านการตลาด ตลอดจนด้านการบัญชีและการเงิน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมกับชุมชนได้ ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 การบริการและอัตราค่าบริการที่พัก อาหาร ตลอดจนฤดูกาลที่จัดทำขึ้น

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 400 บาท 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ● ชมการวางตะขாயัดปลาทู ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 750 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ● ชมการวางตะขாயัดปลาทู ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง 	<ul style="list-style-type: none"> ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองขามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน ● กางเต็นท์พักแรมบนยอดเขา ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้

2.1.2 กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 4 คน

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 450 บาท ต่อ 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองขามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 650 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะขாயัดักปลา ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ว่ายน้ำเล่นในลำคลองขามเย็น ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ฝึกพายเรือ ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้ ● คำน้าชมปะการัง ● เลือกซื้อของฝากของที่ระลึก ● ล่องเรือชมแสงหิ่งห้อย

2.1.3 กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วย สมาชิกจำนวน 5 คน

โปรแกรมการท่องเที่ยว 1 วัน	ราคา 350 บาท ต่อ 1 คน
<ul style="list-style-type: none"> ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะข่าดักปลา ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ปั่นจักรยานชมทิวทัศน์ 	
โปรแกรมการท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน	ราคา 1,300 บาท ต่อ 1 คน
กิจกรรมหลัก /วันที่ 1	วันที่ 2
<ul style="list-style-type: none"> ● เยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชน ● เดินเท้าสำรวจเส้นทางธรรมชาติ ● ลองฝึกพายเรือในลำคลอง ● ตักบาตรตอนเช้า ● ชมการวางตะข่าดักปลา ● ชมการเลี้ยงปลาและกุ้งในกระชัง ● ปั่นจักรยานชมทิวทัศน์ 	<ul style="list-style-type: none"> ● รับประทานอาหารค่ำร่วมกับเจ้าของบ้าน ● ล่องเรือชมแสงทึงห้อย ● ตักบาตรตอนเช้า ● เยี่ยมชมสวนเกษตรและสวนผลไม้ ● พายเรือไปตามลำคลองน้อยใหญ่ ● นวดแผนโบราณ

การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดแก่ผู้ประกอบการและผู้สนใจประกอบกิจการท่องเที่ยวที่แพคเกจแบบโฮมสเตย์นี้เลือกพื้นที่ชุมชนที่มีความพร้อมและเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากภายนอกชุมชนอย่างอิสระ ดังนั้น สื่อการสอนจึงพัฒนาขึ้นจากสภาพจริงของชุมชน ทำให้ผู้รับการอบรมเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอันเป็นการเสริมศักยภาพของ “คน” ให้ชุมชนในการคิดค้นโปรแกรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการปรึกษาหารือกัน วิเคราะห์ ตัดสินใจ แลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันกับคณะผู้วิจัยด้วยการทดลองปฏิบัติจริง (Interactive Learning through Action) การดำเนินการเช่นนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันส่งผลนำไปสู่การพัฒนาการบริการท่องเที่ยวที่แพคเกจแบบโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับผลการศึกษาโดย ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ที่ได้ข้อมูลคล้ายกันว่าการเรียนรู้ของชุมชนหรือชาวบ้านเกิดจากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยเน้นให้ชาวบ้านร่วมกันคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาของชุมชนในรูปองค์กรรวมที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จริงร่วมกัน หาสาเหตุ ระบุปัญหา สรุปและหาแนวทางแก้ปัญหาทั่วไปในปัจจุบันและอนาคต

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม การจัดการท่องเที่ยวที่อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพต่อท้องถิ่น โดยการส่งเสริมของสำนักงานเกษตรกึ่งอำเภอตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่เข้ามาช่วยด้านการประชาสัมพันธ์และเข้ามาพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและถนน เพื่อเข้าถึงที่พักได้สะดวกและปลอดภัย นอกจากนี้ อบต. ยังคิดตั้งหอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของชาวชุมชนและเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการที่พักแรมแบบโฮมสเตย์

อย่างไรก็ดี การพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวพักแรมโฮมสเตย์ของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดยังมีข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในบางส่วน เพราะมีการกระจุกตัวเฉพาะกลุ่มและครอบครัว รวมทั้งญาติสนิทของผู้ประกอบการปัจจุบัน ทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอยู่ในวงจำกัดและไม่สามารถขยายตัวไปในวงกว้างทั่วทั้งชุมชนและทั้งพื้นที่ได้ ดังนั้นด้วยข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทำให้ผลการศึกษาอาจไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ค้ำชูมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภายในชุมชนอย่างกว้างขวาง (ชนิษฐา พอนอ่วม และสาทิศ สุขอ่วมศรี, 2543 ; ปิยาภรณ์ รัตนาเจษฎา, 2541) อีกทั้งขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทำให้การพัฒนาที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ถูกขีควงไว้ในกลุ่มนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งที่ไม่มากนัก ส่งผลให้ไม่สามารถขยายเครือข่ายและพันธมิตรธุรกิจต่อ ๆ ไปได้ และอาจไม่สามารถดึงใจกลุ่มชาวบ้านในชุมชนมาร่วมลงทุนลงแรงในการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังเช่น การศึกษาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านกำปอง กิ่งอำเภอแม่อน โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2547) แม้ว่าตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองจะอุดมไปด้วยทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงแตกต่างจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรือง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของตำบลตะพงจะกระจุกตัวเป็นกลุ่ม ๆ และผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่พักแรมแบบโฮมสเตย์ของชุมชนแหลมรุ่งเรืองจะกระจายไปทั่วชุมชน แม้ว่าจะได้รับความร่วมมือเข้าร่วมถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการต่าง ๆ ก็ตาม

ดังนั้น องค์กรปกครองทั้ง 4 ด้าน จำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กัน อย่างเหมาะสมเพื่อทำให้เป็นพลังผลักดันให้ชุมชนมีการรับรู้และตื่นตัว ตลอดจนสำนึกการอนุรักษ์

ชุมชนที่คนอาศัย รวมทั้งต้องการให้การท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์กลายเป็นจุดดึงดูดของแขกผู้เยี่ยมชมให้เกิดความประทับใจ เมื่อมาได้เขียนโดยจัดเป็นรูปแบบที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาคำบละพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ได้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านการตลาดสำหรับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ของคำบละพงและชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ดำเนินการในรูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมทักษะให้ชุมชนดำเนินกิจการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบความร่วมมือทั้งภายในชุมชน ระหว่างชุมชน รวมถึงสู่ทางการขยายตลาด ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น เพื่อคืนเงินตราต่างประเทศ ตลอดจนเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านของคำบละพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติผู้ประกอบการมักคำนึงถึงตัวเลขทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ที่จะได้รับจากการบริการที่ฝึกมากกว่ามุ่งให้เกิดความร่วมมือกันภายในชุมชนและกระจายรายได้กันในชุมชน ดังนั้นการดำเนินการให้เกิด “เครือข่าย” อย่างเป็นทางการโดยมีผู้นำกลุ่มที่มีศักยภาพในการนำภูมิความรู้ทั้งในด้านการจัดการและจัดการการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ ซึ่งควรจะต้องได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ประกอบการอย่างแท้จริง ควรมีการวางแผน กำหนดเป้าหมาย และดำเนินแนวทางในการจัดการและจัดการท่องเที่ยว เช่นนี้ร่วมกันตามวิถีทางของชุมชนเอง

2. ผู้สนใจสามารถศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเรื่องถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น ๆ ในเขตภาคตะวันออกหรือภาคอื่น ๆ เพื่อให้ทราบถึงสถานะการดำเนินการกิจการ การแข่งขัน สภาพตลาด สภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนสามารถระบุปัญหาอุปสรรค และการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพต่อไป

3. หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ อบต. อบจ. เทศบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬาควรศึกษาข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่เพิ่มเติมเพื่อรับทราบความต้องการในส่วนความคาดหวังและความพึงพอใจของผู้รับบริการอย่างถูกต้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขยายตลาดที่พักรวมแบบโฮมสเตย์ให้ยั่งยืนต่อไป

4. หน่วยงานของท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้มีการกำหนดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและชุมชน โดยมีหน่วยงานดังกล่าวเป็นแกนหลักและเป็นผู้ประสาน ซึ่งแผนที่กำหนดขึ้นควรรวบรวมมาจากความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะพงและชุมชนแหลมรุ่งเรืองให้ยั่งยืนและมีเป้าหมายในภาพรวมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาโดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย

บรรณานุกรม

- กานดา วาสะสิริ (2545). *ความรู้ เจตคติ และบทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). *คำศัพท์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- _____. (2546). *สถานการณ์การเข้าพักแรมตามสถานที่พักแรมในประเทศไทย*. วันที่ค้นข้อมูล 14 เมษายน 2546, เข้าถึงได้จาก <http://www2.tat.or.th/tat/e-journal>.
- _____. (2549). *แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ขนิษฐา พอนอ่วม และสาทิศ สุขอ่วมศรี. (2543). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนคีรีตำบลท่า อำเภอสวนสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- คอร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์. (2546). *แผนปฏิบัติการกิจกรรมการท่องเที่ยว: รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: คอร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์.
- จักร กิณีสี. (2543). *รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนก ของชาวปกากะญอ ในเขตอุทยานแห่งชาติคอกยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สาขาภาคเหนือ.
- จุฑามาศ จันทรัตน์. (2541, เมษายน-มิถุนายน). *การท่องเที่ยวก้าวไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ*. *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว*, 17(2), 9.
- ฉวีวรรณ สุขมงคลรัตน์. (2543). *ความเต็มใจที่จะจ่ายเพื่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรปะการังด้านการท่องเที่ยว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชวลีพร ไกรเวียง. (2531). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของนักท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชววิทย์ ศิริเวชกุล. (2544, เมษายน-มิถุนายน). *การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัด Homestay Community Based Tourism and Homestay*. *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว*, 20(2), 43.

- ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ.(2544). *โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง*.
 เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค.
- ทิววัฒน์ รัตนเกตุ. (2542). *การศึกษาศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและ
 พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเภทอ่างเก็บน้ำ กรณีศึกษา : อ่างเก็บน้ำคลองระโงก
 จังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยี
 การวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นวรรตน์ เกี้ยวมาศ. (2541) . *การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อการวางแผนพัฒนา
 การท่องเที่ยวในเขตชายฝั่งทะเล จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,
 สาขาเทคโนโลยีและการจัดการระบบสารสนเทศ, คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์,
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นาคม ชีรสวรรณจักร. (2541). *ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมใน
 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี*. นครปฐม: วิทยานิพนธ์
 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นำชัย ทนุผล. (2542) *การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : แนวคิดและวิธีการ : เอกสารประกอบ
 การสอนวิชา พท 322 Ecotourism management : concepts and practices*
 เชียงใหม่: สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- _____. (2543). *การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่
 อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว,
 มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปิยาภรณ์ รัตนเจษฎา. (2541). *การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอนุรักษ์ของ
 นักท่องเที่ยวที่พักค้างแรมและ ไม่ค้างแรมในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน*.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา,
 บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พัทตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และพสุ เฉชะรินทร์. (2545). *การจัดการเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ*.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พันธุ์ทิพย์ อธิปัญญาพงษ์. (2543). *บทบาทของมัคคุเทศก์ในการส่งเสริมจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว
 เชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย*. วิทยานิพนธ์
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พิมลพรรณ ลาภขงยศ. (2541). การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น : กรณีศึกษา เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขา เศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). การบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่: โครงการศึกษาวิจัย การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิศรา สามารถ. (2543). การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เชียงใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ.
- ยศ สันตสมบัติและคณะ. (2544). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและ การจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาองค์ความรู้ และศึกษานโยบาย การจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย.
- ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. (2547). ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย (พ.ศ.2548-2549). วันที่ค้นข้อมูล 14 เมษายน 2547, เข้าถึงจาก <http://www2.tat.or.th/tat/e-journal>.
- ธนากร ศิริกานนท์.(2541, เมษายน-มิถุนายน). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการพัฒนาป่าชุมชน. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 17(2), 38-49.
- วจินี แสงสว่าง. (2535). พฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการรักษาความสะอาดเพื่อ ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วุฒิชาคี สุนทรสมัย (2550). *การจัดการตลาดสมัยใหม่*. (เอกสารอัดสำเนา) ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วุฒิชาคี สุนทรสมัย และคณะ. (2548). *การพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาเกาะช้าง จังหวัดตราด*. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรรณมา ศิลปอาษา. (2544). “หน่วยที่ 10 องค์การที่มีบทบาทต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว*. นนทบุรี:สาขาวิชา วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ศิริพันธุ์ ไพโรจน์รัตน์. (2543). ความพร้อมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่ :
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริรักษ์ ปุ่มแมนปิ่น .(2540) .ความรู้ของผู้ปฏิบัติงานทางด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ : ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติงานทางด้านสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานของรัฐ และ
หน่วยงานเอกชน. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
สิ่งแวดล้อม, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2544). โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9
(พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2537). การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว และการจัดทำ
แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ของหมู่เกาะและชายฝั่งทะเล จังหวัดตราด.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยสังคม. (2547). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปอง กิ่ง อ.แม่ฮอน จ.เชียงใหม่.
เชียงใหม่: โครงการพัฒนาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในภูมิภาค
กลุ่มแม่โขง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเกียรติ วรรณวัฒน์.(2539, บทคัดย่อ). ความรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์:
ศึกษากรณีนักศึกษาสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐในจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ:
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม, คณะสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมชาย เคะชะพรหมพันธุ์ และคณะ. (2546). การรักษาเอกลักษณ์และสร้างภูมิคุ้มกันด้านทานให้ชุมชน
เกาะช้าง เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว. ชลบุรี:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สฤษดิ์ แสงอรุณ. (2541). ศักยภาพและแนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, โครงการสหวิทยาการ
ระดับบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- พระมหา. สุทธิชัย อบอุ่น, (2540). การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายน้ำลำน้ำกก. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์,
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬาและมหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมมาธิราช. (2546). เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยว
ชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ.
- สุพัศรา แก้วมุกดา. (2545). วิสัยทัศน์ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขา
สิ่งแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุรศักดิ์ ชุนณรงค์. (2539). ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ศึกษา
กรณีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ จังหวัดราชบุรี. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อาชิป เหมือนสุดใจ และคณะ. (2546, พฤษภาคม-สิงหาคม). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศ
ภูมิศาสตร์ในการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้าง จังหวัดตราด.
วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, 9 (2), 128-144.
- อุคร วงษ์ทับทิม และคณะ. (2545). ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม
ตำบลแม่สี อำเภอบางบาล จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

ภาคผนวก ก

แบบประเมินผล

โครงการวิจัย “ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตลาดเพื่อพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืน
ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่พักรวมแบบโฮมสเตย์”

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย✓ และแสดงความคิดเห็นลงในช่องคะแนนที่ท่านพิจารณาว่าเหมาะสม

	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ					
2. การนำไปใช้จริง					
2.1 ด้านการบริการ					
2.2 ด้านการตลาด					
2.3 ด้านภาษาอังกฤษ					
2.4 ด้านการบัญชีและการเงิน					
3. การได้ฝึกปฏิบัติจริง					
4. การได้แลกเปลี่ยนความรู้/ ความคิดเห็น					
5. วิธีการบรรยาย สนุกไม่น่าเบื่อ					
6. เนื้อหาน่าสนใจ					
7. ระยะเวลาเหมาะสม					
8. บริการอาหารว่าง/ อาหารกลางวัน					
9. สถานที่สะอาดและเหมาะสม					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาพประกอบคู่มือประกอบการถ่ายองค์ความรู้ด้านการตลาด

1. คู่มือประกอบการถ่ายองค์ความรู้ด้านการตลาด

ประมวลภาพกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ “ด้านการตลาด”

ภาคผนวก ข

แบบบันทึกการสังเกต

1. ในห้องพัก

- สภาพเตียง และที่นอน (ความกว้าง×ยาว×สูง, ความใหม่-เก่า, วัสดุที่ใช้ทำเตียง/ที่นอน ฯลฯ)

.....

- ขนาดห้องพัก (ความกว้าง×ยาว×สูง).....

- จำนวนห้องพัก.....

- ประเภทของห้องพัก (ห้องเดี่ยว,รวม,ความจุ).....

- การตกแต่ง (โต๊ะ,เก้าอี้,ไฟฟ้า,โคมไฟ,ปลั๊กไฟ,วัสดุตกแต่ง)

.....

- ระบบประปา (ก๊อกน้ำ,ความสะอาด,ประปาชนบทหรือไม่ ฯลฯ)

.....

- สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น แอร์ พัดลม หน้าต่าง กระจก ห้องน้ำ ไฟฟ้า ฯลฯ

.....

- สิ่งจำเป็นในห้องพัก เช่น สบู่ ครีမ်/แชมพูสระผม ผ้าเช็ดตัว ถังขยะ กระจาขำระ ฯลฯ

.....

- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

.....

2. รอบนอกห้องพัก

- ห้องอื่น ๆ (ห้องอาหาร, ห้องนั่งเล่น).....

- การจัดวางสิ่งของ (เป็นระเบียบ, หยิบใช้ง่าย,รกรุงรัง,สะอาดตา ฯลฯ)

.....

- สิ่งตกแต่ง ฯลฯ (ความเป็นระเบียบ/สะอาด/เรียบง่าย)

.....

- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

3. รอบ ๆ โฮมสเตย์

- ภูมิทัศน์รายรอบ.....

- ระบบกำจัดของเสีย/ขยะ.....

- อยู่ติดชายหาด/ ทะเล ด้านทิศ เดินลงได้ไหม.....

- อื่น ๆ (โปรดระบุ).....